

ОБРАЗОВАНИЕ

**НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ
В МИРЕ**

международный научный электронный журнал

*Выпуск журнала № 37
Часть-2_Январь -2024*

OPEN ACCESS

ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ

международный научный электронный журнал

Январь - 2024 год

ЧАСТЬ - 2

ЁҒ ВА ЁҒ КИСЛОТАЛАРИНИ ГИДРОГЕНЛАШНИНГ САНОАТ КАТАЛИЗАТОРЛАРИ

Ғуломова Дилноза Қудратовна

Бухоро мухандислик технология институти

Гидрогенлаш саноатида ишлатиладиган катализаторлар макроструктураси ва қўлланилиш техникасига кўра дисперс (кукунсимон) ва турғун (стационар) катализаторларга бўлинади. Катализаторлар тайёрлашда актив металл сифатида Д.И. Менделеевни элементлар даврий системасининг элементлар даврий системасининг VIII гуруҳ металлари-платина, палладий, никел ва бошқалар ишлатилади. Маълум шароитда бошқа гуруҳларни оралиқ металлари, жумладан мис ҳам гидрогенлаш активлигини намоён қилади, сўнги йилларда ёғ ва ёғ кислоталарни гидрогенлаш катализаторлари никел асосида тайёрланмоқда. Катализаторларни активлиги, селективлиги, барқарорлигини ошириш ва бошқа хоссаларини яхшилаш учун уларга 0,5-5% миқдорда промоторлар-сирконий, магний оксидлари ва бир қатор бошқа металллар қўшилади.

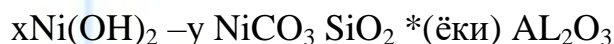
Промотор – бу каталитик таъсирга эга ёки эга бўлмаган, бироқ актив металл-катализаторлар активлигини кучайтирадиган моддадир.

Кукунсимон катализаторлар гидрогенланадиган хомашёда дисперсланади ва гидрогенизатдан филтраб ажратиб олинади. Филтраб олинган катализаторлар гидрогенланадиган хомашёда дисперсланади ва гидрогенизатдан филтраб ажратиб олинади. Филтраб олинган катализаторлар қисман гидрогенлаш жараёнига қайтарилади ва қолган қисми актив металлни янги катализаторлар олиш учун ишлатилади. Турғун катализаторлар гидрогенлаш реакторларида маҳкамланган булиб, уларнинг активлигини, селективлиги ва механик барқарорлиги сақланиб қолгунча ишлатилади. Катализаторлар олиниш усули бўйича шимдирилган, чўктирилган ва қотишмали каби турларга бўлинади. Ёғ ва ёғ кислоталарини гидрогенлаш катализаторларнинг товар шакли уларни ишлатиш шароитига боғлиқ. Хом ашёда дисперсланган катализатор қаттиқ ёғдаги суспензия ёки кукун холида, турғун катализаторлар эса гранула ёки таблетка холида тайёрланади. Ёғ ва ёғ кислоталарини гидрогенлаш жараёнида гидрогенланадиган хомашёда суспензияланган, элтувчига чўктирилган никелли катализаторлар кенг қўланилади.

Никелли катализаторлар ишлаб чиқариш. Чўктирилган юқори дисперсли никелли катализатор ишлаб чиқаришнинг технологик схемаси қўйидаги асосий босқичлардан ташкил топган:

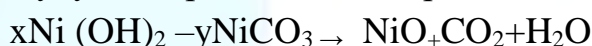
Биринчи босқич-никел карбонат асосини элтувчига чўктириш. Натрий карбонат (Na_2CO_3)нинг сувли эритмасини 60-80⁰ С гача қиздириб, унга ўта

майдаланган элтувчи – SiO_2 ва Al_2O_3 қўшилади ва жадал аралаштирилган холда суспензияга катализатор металл тузлари-никел хлорид, никел нитрат ва никел сульфатнинг сувли эритмалари ҳамда промотор юқори тезликда қўшилади. Бундай шароитда сувда кам эрийдиган никел карбонатнинг элтувчидаги майда кристалларнинг чўкмалари ҳосил бўлади. Промоторни ҳисобга олмаган холда чўкмани қуйидаги формула билан ифодалаш мумкин.

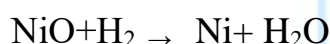
Иккинчи босқич –никел карбонатнинг термик парчаланиши. Филтрдаги чўкма сульфатлардан, нитратлардан ва хлоридлардан тозалаб ювилади, сув қўшилади ва майда заррачаларга бўлувчи қуритгичда қуритилади.

Никел карбонат парчаланадиган ҳароратда айланувчи қиздириш печларида курук, юқори дисперсли кукунга термик ишлов берилади.

Қиздириб олинган маҳсулотларда никел оксиди (NiO) ташқари, никел силикатлари ҳам бўлиб, у элтувчи ва промотор карбонатларини термик парчаланиши ва чўктирилишида ҳосил бўлади.

Учинчи босқич-никел оксидини қайтариш. Никел оксиди (NiO)дан ташқари, никел оксиди горизонтал айланувчи печларда $450-510^\circ\text{C}$ да иссиқ водород билан қайтарилади.

Никел оксидини қайтарилиши охиригача бормайди. Ҳақиқатан қайтарилган катализаторда Ni , NiO , SiO_2 ёки Al_2O_3 ва бир оз миқдорда қийин қайтариладиган никел силикатлари (агар силикатли элтувчи ишлатилган бўлса) бўлади.

Тўртинчи босқич-катализаторни товар шаклига келтириш. Қайтарилган никел катализаторлари тез ёнувчан бўлади. Очиқ ҳавода юқори дисперсли никел, куп миқдорда иссиқлик ажралиб чиқиб, кислород билан тезда оксидланиб қолади. Шунинг учун катализаторлар гидрогенлаш активлигини тўлиқ йўқотади, қизийди ва йирик-йирик бўлақлар ҳосил қилади. Қайтарилган катализаторни жадал оксидланишдан химоя қилиш учун уни чуқур гидрогенланган ёғ билан аралаштирилади, кейин суспензия совутилади ва шакл берилади.

Авваллари товар шаклидаги катализаторлар тангасимон қаттиқ ёғ кўринишида бўлиб, унда катализатор заррачалари бир хилда ёйилган холда бўлган. Сўнгги йилларда эса катализаторлар ясси томчи холида тайёрланмоқда. Бу эса катализаторларни қадоқлаш, сақлаш ва ташиш сарф-харажатларини камайишига ҳамда уни юклаш ва тушириш жараёнларида камроқ чанг ҳосил бўлишига олиб келди. Бошқа усулда тез ёнувчанликни камайтириш учун никел юзаси дозали оксидлаш билан пассивлаштирилади.

Ёғ, мой ва ёғ кислоталарини гидрогенлашда қўлланиладиган никел катализаторларнинг умумий техник тавсифи.

Кўрсаткичлар номи	Тавсиф
Товар шакли	Юқори дисперсли катализаторнинг юқори хароратда эрувчан ёғдаги суспензияси. Жигарранг ёки кулрангга мойил қора рангдаги ясси томчи, диаметри 6-12мм, асосан 7-8 мм бўлади.
Химоя мухити	Эриш харорати 52-80 ⁰ С бўлган, чуқур гидрогенланган ёғ; асосан эриш харорат 65-70 ⁰ С бўлган соя мойидан олинган стеарин.
Элтувчи	Кизелгур, аморф кремний оксиди, алюминий оксиди, алюминий ва кремний оксидлари аралашмаси. Заррачалар ўлчами асоси 1-10 мкм бўлади.
Промотор, активатор, ингибитор	Магний, сирконий титан оксидлари; олтингугуртнинг вадородли бирикмаларини никел билан қайта ишлаб олинган никел сульфидлари.
Таркиби, %	
Никел ва унинг хосилалардаги никел	8-26; асосан 22-24
Элтувчи	3-23; асосан 5-11
Промотор, активатор, ингибитор	Магний оксиди, 0-2; сирконий оксиди 0-1; титан оксиди 0-0,5; олтингугурт 0-1
Гидрогенланган ёғ	55-74; асосан 60-70
Нисбатлар	
Никел элтувчи	1-5,5; асосан 2,5-5
Никел никел оксиди	0,65-0,85; асосан 0,7-0,8
Катализатор зарраларининг ўлчами, мкм	5-15; асосан 5-7
Ғовак диаметри, нм	2,5-12; асосан 3-5
Солиштира юзаси кг ² /г	130-260; асосан 180-220
Хажмий массаси, кг/г ³	650-900; асосан 700-750
Чакнаш харорати (ёғ), ⁰ С	Тахминан 300 ⁰ С
Ёғни ўз-ўзидан ёниши	340-350 ⁰ С қиздирилганда ўз-ўзидан ёнмайди (ўтолмайди)

Барқорлиги	Герметик ёпилган тарада ва 30 ⁰ С гача хароратда икки йил давомида ўз активлигини ва товар шаклини сақлаб қолади.
Қадоқланиш	Хажми 200 бўлган, 150-160кг катализатор солинган ва герметик ёпилган бочка

Катализаторнинг технологик хоссалари баҳолаш учун қуйидаги кўрсаткичларидан фойдаланилади: гидрогенлаш активлиги, селективлик изомерлаш хусусияти; филтрланиши; каталитик захарларга чидамлиги ва мустахкамлиги. Россия ва бошқа бир қатор мамлакатларда катализаторни баҳолашнинг стандартланган методлари қўлланилади.

Гидрогенлаш активлиги ВНИЖ методи бўйича катализаторнинг гидрогенлаш активлиги куруқ, рафинацияланган ва оқланган кунгабоқар мойини тўйиниш даражаси орқали баҳоланади. Диаметри 30 мм ва ишчи сифими 100 мм бўлган лаборатория реакторига 50 г гидрогенланадиган мой солиб, уни водород оқимида 180⁰С гача қиздирилади. Қизиган мой таркибида 0,05% микдорда никел бўлган катализатор суспензияси қўшилади. Гидрогенлаш 200+3⁰С да водород барботажига тезлиги 3 л /мин бўлганда 1 соат давом этади ва намуна 0,5 соатдан кейин олинади.

Гидрогенланиш даражаси мойнинг нур синдириш кўрсаткичининг пасайиши бўйича баҳоланади. C₁₆-C₁₈ қатори ёғ кислоталарининг глитсеридларидан иборат мойнинг нур синдириш кўрсаткичи 0,0001 га пасайса, унинг ёд сони бир бирликка камайган бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Арутюнян Н.С., Аришева Е.А., Янова Л.И. и др. Технология переработки жиров. –М.:Агропромиздат, 2008.-368
2. Руководство по технологии получения и переработка и растительных масел и жиров. Под ред. А.Г.Сергеева и др.-Л.: ВНИЖ-т, 2000 360с.
3. Шмидт А.А. Теоритические основқ рафинации растительных масел. М:-Пищевая промышленность 2006.-136с.
4. Арутян М.С., Корнена Е.П., Янова Л.И. и др. Технология переработки жиров.- М.: Пищепромиздат, 2000-452 с.
5. Салимов З. Кимёвий технологиянинг асосий жараёнлари ва курилмалари. Т:- “Узбекистон” 1994.-366 б.
6. Кодиров У. Ёғларни қайта ишлаш технологиясидан лаборатория машғулоти. –Т: Чўлпон номидаги нашриот-матбаа ижодий уйи, 2005.-168б.

BUXORO JADIDCHILARINING MADANIY-MARIFATI

Ilmiy rahbar: Samatov. X

Istamov M.D.

TATU Samarqand Filiali Kompyuter Injineriing fakulteti

KI23-02 guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada jadid sozining manosi uning kelib chiqishi, jadidchilik harakatining asoschilari hamda ularning goyalari haqida gap boradi. Shuningdek Buxoro marifatparvar vakillarining milliy istiqlol va ozodlik ushun kurashganliklari bayon qilingan.

Аннотация: В данной статье говорится о значении слова джадид, его происхождении, основателях джадидского движения и их идеях, а также описывается борьба просвещенных представителей Бухары за национальную независимость и свободу.

Abstract: This article talks about the meaning of the word jadid, its origin, the founders of the jadid movement and their ideas. It also describes the struggle of the enlightened representatives of Bukhara for national independence and freedom.

Kalit sozlar: Marifat, jadidizm, taraqqiyot usuli, jadid, milliy istiqlol, Turkiston.

Yangi Ozbekiston ozining kohna tarixi va boy madaniyatiga ega ekanligi bilan alohida ajralib turadi. Chunki hozirgi mustaqil ona yurtimiz oz-ozidan paydo bolib qolgan emas. Buning uchun minglab vatandoshlarimiz oz jonlaridan kechib, istiqlolli kunlar nashidasini tatmay otib ketdilar. Bugungi kunda esa biz yoshlar yurtimiz tarixini madaniy merosni chuqur organishimiz lozim. Olimlarimiz, tadqiqotchilarimizning bu boradagi izlanishlari va harakatlari qadimiy tariximizni batafsil yoritishga yordam bermoqda. Yurtboshimiz Shavkat Mirziyoyevning yoshlar bilan uchrashuvlarida: "Yangi Ozbekistonni, albatta yoshlar bilan birga quramiz"-degan takidlari bizni yanada ruhlantirib, goyoki ozimizni ilohiy kuch olgandek his qilamiz.

Shunday ekan, bosib otgan yolimizga bir nazar tashlash lozimki, biz yashab turgan yurt tinchligi, osoyishtaligi, gozalligi, mol-kolligi uchun shukronalik tuygusi yanada yuraklarda barq ursin. Mana shunday vatanimiz ozodligi uchun kurashgan jadidchilik harakati bunga yaqqol misol bola oladi.

Jadidchilik yoki jadidizm (arabcha: جديد jadīd — yangi) — XIX asr oxiri XX asr boshida Turkiston, Kavkaz, Qrim, Tatariston hayotida muhim ahamiyat kasb etgan ijtimoiy-siyosiy, ma'rifiy harakatdir. Jadidchilik dastlab, XIX asrning 80-yillarida Qrimda vujudga keldi. XIX asrning 90-yillaridan O'rta Osiyoda tarqaldi.

Jadidchilik avval madaniyat sohasidagi harakat sifatida faoliyat yuritgan. Bu oqim vakillari taraqqiyot uchun kurashish, turkiy tillarni rivojlantirish, shu tillardagi adabiyotni boyitish, dunyoviy ilmlarni o'rganish, fan yutuqlaridan foydalanishhamda ayollar va erkaklar tengligi uchun kurashishga chaqirishgan. Keyinchalik jadidchilar panturkizm g'oyalarini targ'ib qilishgan.

Sovet davrida yozilgan adabiyotlarda jadidchilikka „burjua-liberal, millatchilik harakati“ deb ta'rif berilgan. Bu davrda asosan tanqid qilingan jadidchilik namoyandalari nomi SSR parchalanib ketganidan keyin qayta tiklandi.

Jadidchilik harakati namoyandalari ko'pincha o'zlarini taraqqiyparvarlar, keyinchalik jadidlar deb atashgan. O'sha davrning ilg'or taraqqiyparvar kuchlari, birinchi navbatda, ziyolilar mahalliy aholining umumjahon taraqqiyotidan orqada qolayotganligini his etib, jamiyatni isloh qilish zaruriyatini tushunib yetgandilar. Jadidchilik mohiyat e'tibori bilan avvalo siyosiy harakat edi. Uning shakllanish va mag'lubiyatga uchrash davrlari bo'lib, ularni shartli ravishda to'rtga bo'lish mumkin. Turkiston, Buxoro va Xiva hududida bu davrlar 1895-1905; 1906-1916; 1917-1920; 1921—1929-yillarni o'z ichiga oladi.

Buxorodagi jadidchilik Turkistondagiga nisbatan og'ir ijtimoiy-siyosiy sharoitda yuzaga keldi. Uning tarkibi asosan Buxorodagi shahar aholisining taraqqiyparvar qismi: ziyolilar, mullalar, mayda do'kondorlar va ma'murlar, hunarmandlar, savdogarlardan iborat edi. Jadidlarning dehqonlar va askarlar o'rtasida nufuzi avvaliga past bo'lgan. Jadidlar iqtisod va boshqaruv sohasida bir qator talablar, chunonchi, soliqlarni kamaytirish talabi bilan chiqishdi. Ular dastlab Buxorodagi amirlik tuzumi doirasida islohotlar joriy qilmoqchi bo'lishdi. Buxoroda vobkentlik dehqon Jo'raboy ilk yangi usul maktabini ochgan edi.

Buxorodagi jadidchilik harakatiga ayrim johil mullalar, har qanday yangilik va islohotlarning dushmani bo'lgan qadimchilar oqimi qarshi chiqdi. 20-asr boshlarida Buxoro jamiyati 2-guruhga: Ikrom domla rahbarligidagi taraqqiyparvarlar va Mulla Abdurazzoq boshchiligidagi qadimchilarga bo'lingan edi.

1908-yil „Buxoroi sharif shirkati“ tuzilib, darsliklar nashr etish va kitob savdosi bilan shug'ullandi. Ahmadjon Hamdiy (Abusaidov), Usmonxo'ja Po'latxo'jayev (Usmon Xo'ja), Homidxo'ja Mehriy, Abdulvohid Burhonov, Abdulqodir Muhiddinov, Sadridin Ayniy, Abdurahmon Sa'diy shirkatning tashkilotchilari edi. 1909-yil dekabrda jadidlar Buxoroda „Tarbiyai atfol“ („Bolalar tarbiyasi“) maxfiy jamiyatini tuzishdi (asoschilari: Abdulvohid Burhonov, Homidxo'ja Mehriy, Ahmadjon Hamdiy, Mukammil Burhonov, Hoji Rafe). Bu jamiyat turkistonlik va buxorolik yoshlarni Istanbuldagi „Buxoro ta'mimi maorif jamiyati“ bo'limiga o'qishga jo'natdi. Xorijdagi ta'lim yoshlar dunyoqarashida burilish yasadi. Jadidchilik Buxoro va Turkistonda bir vaqtda boshlangan bo'lsa ham, amirlikdagi og'ir muhit uning taraqqiyotini tezlashtirdi. 1910-yildan boshlab Buxoroda jadidchilik harakati tashkiliy tus oldi va „Tarbiyai

atfol“ maxfiy jamiyatiasosida partiya tashkil topdi.”

"Jadidchilikning asosiy g'oya va maqsadlari quyidagilar edi: Turkistonni o'rta asrlarga xos qoloqlik va diniy xurofotdan ozod etish, shariatni isloh qilish, xalqqa ma'rifat tarqatish, Turkistonda muxtoriyat hukumatini barpo etish uchun kurash, Buxoro va Xivada konstitutsiyaviy monarxiya va parlament, keyinchalik demokratik respublika tuzumini o'rnatish orqali ozod va farovon jamiyat qurish, barqaror milliy valyutani joriy qilish va milliy qo'shin tuzish. Toshkent, Farg'ona, Buxoro, Samarqand va Xivada hur fikrli va taraqqiyparvar kishilarning ayrim guruhlari tomonidan ochilgan madaniy-ma'rifiy yo'nalishdagi jamiyat va uyushmalardan jadidchilik harakati shakllandi."

Buxorodagi «Yosh buxoroliklar» qizgin ijtimoiy jadidchilik harakatining paydo bolishi bunga yorqin dalilidir. Jadidchilar harakati faqat madaniy-marifiy xarakat, yani eski maktablarning qiyin oqitish tizimiga nisbatan Yangi usuliga asoslangan Yangi uslub (metod) asosidagi oqitishga oqitishdangina iborat emasdi. U ayni chogda keng, chuqur mazmundagi manaviy-marifiy, milliy taraqqiyot va milliy istiqloq muammolarini ham oz ichiga olgan edi. «Turkiston jadidlari, - deb takidlanadi. «Ozbekiston tarixi» malumotnomada, - adolat, erk va ozodlik uchun kurashda oz faoliyatlarini uch yonalishda olib bordilar: birinchidan, yuqorida qayd etilganidek, yangi usuldagi jadid maktablari ochish, ikkinchidan, umidli yoshlarni chet ellarga oqishga yuborish va uchinchidan turli marifiy jamiyatlar tuzish yoli bilan omma ortasida targibot-tashviqot ishlarini yolga qoyish orqali ziyolilarning kuchli firqasini tashkil etish:

«Jadidlarning xalq marifati uchun kurash dasturi uch asosiy yonalishdan iborat bolgan:

- Yangi usul maktablari tarmogini kengaytirish
- Umidli, iqtidorli yoshlarni chet elga oqishga yuborish;
- Turli marifiy jamiyatlar tuzish hamda ziyolilarning kuchli firqasini tashkil etishgaqaratilgan gazetalarni chop etish».

Jadidchilik bunday goyalarning mintaqaviy-hududiy va tarixiy shakllarida ozlarining yetakchilari va rahbarlariga ega edi. Chunonchi, Qrim, Kavkaz, Volgaboyi-Bulgor va Janubiy Uroldagi jadidchilikka Ismoil Gaspirali, Jovid Husaynzoda, Muso Jorulloh Qozoniy, Rizouddin ibn Faxriddin rahnamolik qilishgan edi.

Turkistonda Munavvar Qori, Behbudiy va boshqalar yetakchilik qilishgan edi. Buxoroda «Yosh buxoroliklar» hukumati, Jumhur rais Usmonxoja, Fitrat va boshqalar yolboshchilik qilishgan edi.

Umuman Turkistonda jadidchilik harakatini vujudga keltiruvchilar tepasida Mahmudxoja Behbudiy, Abduqodir Shakuriy, Saidahmad Siddiqiy-Azjiy (Samarqand), Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Ubaydulla

Asadullaxojaev (Ubaydulla Xojaev), Toshpolatbek Norbotabekov¹¹ (Toshkent), Fitrat, Fayzulla Xojaev, Usmonxoja Polatxojaev, Abdulvohid Burxonov, Sadridin Ayniy, Abdulqodir Muhiddinov (Buxoro), Obidjon Mahmudov, Hamza, Cholpon, Isxoqxon Ibrat, Muham-madsharif Sofizoda (Fargona vodiysi), Polvonniyoz Hoji Yusupov, Bobooxun Salimov (Xorazm) turardi.

"Buxoro jadidlari ijtimoiy-siyosiy faoliyatini organish shuni korsatdiki, ularni asosan faoliyatiga kora, ozaro muholifatsiz bolgan tortta yirik yonalishga ajratish mumkin: Sarmoyadorlar guruhi, jadid dramaturgiyasi va teatri vakillari, jadid muallimlari guruhi, taraqqiyparvar ulamolar guruhi. Ularning qollab - quvvatlanishi va himoyasi ostida koplalab jadid maktablari tashkil etildi. Keyinchalik esa, siyosiy jabhalarda ham ular jadidlar bilan hamkorlikda faoliyat yuritdilar.

XIX asrning songgi choragidan boshlab yangi usul maktablari tashkil topdi. Bu maktablarda dastlab, Orenburg, Toshkentda nashr etilgan oquv darsliklaridan foydalanildi. XX asrning 10-yillaridan etiboran esa mahalliy jadidlar tomonidan ham koplalab darsliklar nashr ettirildi.

Jadidlar uchun marifatparvarlik doimo ustivor yonalishlardan biri sifatida qolaverdi. Jumladan, ular chor tuzumining zulmi nisbatan yumshagan sharoitda yangi usuldagi maktablarni tashkil etish boyicha kuch-gayratlarini sezilarli darajada kuchaytirishdi.

1918 yil fevral boshlariga kelib chor xukumati tomonidan Turkistonda 4 mingdan ortiq bola oqiydigan 100 ga yaqin yangi usuldagi maktablar royxatdan otkazilgan¹. Ularni hammasi xususiy mablaglar hisobiga faoliyat yuritgan bolib, oqish uchun oyiga 50 tiyindan 3 somgacha haq olinar edi.

Marifatchilikni jadidlar dastlab maktab tashkil etishdan boshlagan edilar. 1916 yilga kelganda esa, maxalliy taraqqiyparvarlar tomonidan Buxoroda Oliy oquv yurtini tashkil etish uchun ham harakatlar boldi. Teatr sanati orqali marifatchilik goyalarini targib qilish uchun koplalab dramatik asarlar yaratildi va ijro etildi. Shubilan birga ular xalq maishiy turmush tarzida ham marifatli qilishning targibotchilari bolib maydonga chiqdilar. Millatni iqtisodiy-siyosiy, maishiy turmush sohasida marifatli qilishga intilib faoliyat olib bordilar. Ular oz faoliyatlari bilan bexat va xurofotga, jamiyat taraqqiyotiga tosiq bolayotgan har qanday holatga qarshi murosasiz kurash olib bordilar

Jadidchilik harakatining muayyan hududlarda oz yetakchi va rahbarlariga ega bolib, ularning faoliyati va amalga oshirgan ishlarida jadidchilikning maqsadlari, qarashlari va goyalari oz ifodasini topgan edi.

Turkistondagi jadidchilik harakatining namoyondasi XX asr ozbek adabiyoti, ozbek fani va madaniyatining yirik vakili Fitratdir. U qomusiy bilimga ega olim, adabiyot nazariyachisi, otkir tilshunos, betakror dramaturg va shoir, jangovorpublisher, shoir va jurnalist, istedodli davlat va jamoat arbobi Abdurauf Fitratdur (1886-1938)

Abdurauf Fitrat 1886 yilda Buxoroda tugildi. Fitrat Abduraufning taxallusi bolib, «tugma istedod, tugma tabiat, porlamoq manolarini anglatadi. Uning otasi Abduraxim savdogarchilik bilan shugullangan dindor, oqimishli, shaxs bolgan, onasi Mustafobibi noziktab, savodli ayol bolib, asosan farzandlar talim-tarbiyasi bilan shugullangan.

Fitrat dastlab eski maktab va Mir Arab madrasasida talim olib, 1909 yili «Jamiyatixayriya»ning komagida bir guruh yoshlar bilan birga, Rossiya shaharlari orqali Turkiyaning Istanbul shahriga oqishga yuboriladi. U 1909-1913 yillarda Turkiyada tahsil oladi. U erda Istanbul dorilfununining vazxonlik fakultetida oqiydi.

Fitrat Istanbulda tashkil etilgan «Buxoro talimi maorif jamiyati»ning faol ishtirokchilaridan biriga aylanadi. Shu bilan birga, u, turk inqilobchi yoshlari harakatiga ham arapashadi va bu faoliyatini keyinroq oz vatanida, yosh buxoroliklar jamiyatining inqilobiy kurashida davom ettiradi. Uning dastlab yaratilgan «Munozara» (1909), «Hind sayyohi» (1911), «Rahbari najot» (1915) asarlari nafaqat badiiy va diniy, balki ijtimoiy va falsafiy, marifiy va axloqiy ruxdagi asarlar edi. Ularning mohiyatida jadidchilik goyalari yotar edi

Fayzulla Xojayev Buxorodagi jadidchilikning Turkistondagi islohotchilik harakatidan farqli jihatlariga etibor qaratib bunday yozadi: “Buxoroda harakat boshqa yol bilan bordi. Buxoro jadidchiligi dehqonlar va mayda savdogarlarga tushadurgan soliq ogirliqlarini yengil qilish ham soliq ishlarini umumiy tartibga solish togrisida ochilgan gapdan boshlab, tadrijiy suratda kop azolar, shobalar va Buxoro xalqining har xil tabaqalari orasidagi oziga xayrixoh omma bilan birgahaqiqiy bir yashirin jamiyatga aylana bordi” (Xojayev F. Buxoro inqilobining tarixiga materiallar. Toshkent, “Fan”, 1997. 63-bet).

Keyinchalik bu harakatga maktab va madrasalarni isloh qilish, dunyoviy fanlarni oqitishga etiborni kuchaytirish kabi marifatparvarlik goyalari bilan chiqqan ayrim hukumat amaldorlari, mahalliy boylar, savdogarlar, ulamolar, mudarrislar vatalabalar qoshildi. Ular safida Ahmadjon Hamdiy,

Hamidxoja Mehriy, Sadridin Ayniy, Xoja Rofe, Mukammal Burhon, Usmonxoja Polatxoja ogli, Atoxoja kabilar bolgan.

1908-yil oktabrda Abduvohid Munzim oz uyida tojik tilida dars beruvchi ilk usulijadid maktabini ochadi. Bir yildan song ushbu maktab oquvchilari tantanali suratda imtihon topshiradi. Oquvchilarning bilimidan tasirlangan keksa ziyoli Boriboy afandi koziga yosh olib, majlis ahliga bunday murojaat qiladi: “Men umidvormanki, on yilgacha Buxoroda inqilob voqe bolur, vatan avlodi bu kuni razolat va safolatdan qutulur, esizki, u kunni men kora olmayman, siz yoshlar korasiz. Ming qatla shukurkim, ishning boshlanganini kordim” (Ayniy S. Asarlar. 8 tomlik. 1-tom, Toshkent, “OzSSR davlat Badiiy adabiyot nashriyoti”, 1963. 210-bet).

Ammo bu xayrli ish eski tartib tarafdori bolgan “qadimchilar” qarshiligiga uchradi. Mulla Qamar, Mulla Xolmurod, Mulla Abdurasul Zakun va Mulla Abdurauf

mudarris, ulamolar vakili sifatida, qushbegidan maktabni yopishni qatiytalab qildi.

Maktab yopib qoyilsa-da, jadidlarning gayrati zarracha susaymadi. 1909-yil dekabrda Sadridin Ayniy, Abduvohid Munzim, Ahmadjon Hamdiy, Hamidxoja Mehriy, Hoji Rofe, Mukammal Burhonovlar “Tarbiyai atfol” jamiyatini tuzadi. Marifatparvarlar yashirin ish olib borib, Termiz, Karki, Yangi Buxoro va Gijduvonda jamiyatning 28 ta shaxobchasini ochdilar.

Xulosa qilib aytganda Turkistonda vujudga kelgan jadidlikning asosiy maqsadi jamiyat taraqqiyoti uchun kerak bo‘lgan barcha sohalarda innovatsion g‘oyalarni joriy qilish edi. Bu bilan jadidlar aholining yashash tarzini o‘zgartirishni, ularning ma’naviy ongini rivojlantirishni asosiy maqsadlaridan biriga aylantirgan. Jadidlar Turkistonda milliy rivojlanish pozitsiyasining boshida jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ma’naviy taraqqiyotini ta’minlash g‘oyasini olib chiqdi. Ular siyosiy faoliyatida mustaqillik g‘oyalari bilan yo‘g‘rilgan maqsadni ilgari surdi.

Jadidlar milliy rivojlanish bilan qaramlikka qarshi kurashmoq lozimligini angladi. Bu g‘oyalar jadidlar siyosiy faoliyatining asosini tashkil etdi. Shuning uchun jadidlar mazlum xalqni ozodlik kurashiga chorladi.

Jadid bobolarimizning ulug‘ maqsadlar yolidagi mardona kurashi va fidoyi, jonkuyarligi Yangi O‘zbekistonni qurishda barchamiz uchun haqiqiy ibrat maktabi bolib xizmat qilmog‘i zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nazarov. O‘zbek falsafasi. —T., 2003.
2. Tulak. XX asr o‘zbek adabiyoti. —Andijon, 1993.
3. Qosimov. Milliy uyg‘onish: Jasorat, ma’rifat, fidoiylik. —T., Ma’naviyat, 2002.
4. Sh.G‘affarov. Istibdod davrida Turkistondagi ta’lim tizimi. — Samarqand.: SamDUNashr, 200. Tog‘aev. va boshqalar. Darsda jadidchilik va uning mohiyatini o‘rganish.// “Xalqta’limi”, 1993, 1-son.
5. Jadidchilik: islohot, yangilanish, mustaqillik va taraqqiyot uchun kurash. —T.: Universitet, 1999.
6. Hoji Muin. Oila tarbiyasi. “Mehnatkashlar tovushi” gazetasi, 1918 yil 9 iyul.
7. Guli Mahmudova. Jadidizm va Turkistonda axloqiy-estetik fikr taraqqiyoti. —T., 2006.
8. Xo‘jayev. Tanlangan asarlar: uch tomlik. —T.: Fan, 1976. 1-tom.
9. O‘zbekiston tarixi: Yangi nigoh. Jadidlar harakatidan milliy mustaqillikka qadar. Davra suhbat materiallari. 1998 yil 9 oktabr. —T.: Eldinur nashriyot uyi, 1998. Dilnavoz TAG‘OYEVA,
10. BuxDUPIning “Ijtimoiy fanlar” kafedrasini o‘qituvchi
11. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Jadidchilik>
12. <https://www.buxhari.uz/?p=23165&lang=oz#:~:text=Fikrimizning%20xulosasi%20Turkistonda,falsafasi.%20%E2%80%93T.%2C%202003>

AVTOMOBIL KUZOVNI BO'YASH

Xalilova Dilfuza Boqijonovna

Andijon viloyati Oltinko'l tumani 1-son kasb hunar maktabining

Ishlab chiqarish ta'lim ustasi

ANNOTATSIYA

Avtomobilning kuzovi asosan uning tayanch tuzilishi hisoblanadi. U doimo bosim ostida. Bundan tashqari, bu faqat zarba va tebranish ko'rinishidagi mexanik omillar emas. Har kuni tananing qoplamasi tashqi omillarning salbiy ta'siriga duchor bo'ladi. Emal qum bilan qoplangan, yonib ketadi. Bundan tashqari, chuqur chizish joyida zang izlari paydo bo'ladi. Albatta, bularning barchasi avtomobilning ko'rinishini sezilarli darajada buzadi. Lekin nima qilish kerak? Bunday holda, tanani ta'mirlash va avtomobil tanasini bo'yash tejaydi. Bu haqda bugungi maqolamizda gaplashamiz.

Kalit so'zlar: kuzov, bo'yash, usullar, transport tizimi, rivojlanish istiqbollari, logistika salohiyati, transport infratuzilmasi, xalqaro yo'llar, transport tuguni

KIRISH

Texnologik jarayon har qanday ishlab chiqarish operatsiyasining asosidir. U ma'lum bir ketma-ketlikda amalga oshiriladigan protseduralar majmuasini o'z ichiga oladi, ularning harakati ishlab chiqarilgan mahsulotning shakli, hajmi va xususiyatlarini o'zgartirishga qaratilgan. Texnologik jarayonlarning asosiy misollari mexanik, termik, siqish bilan ishlov berishdir. Shuningdek, yig'ish, uskunalar, bosim bilan ishlov berish va boshqalar. Zavod ishlab chiqarishi sharoitida bunday jarayonlarni amalga oshirish va texnologik hujjatlarni qayta ishlash bosh texnolog bo'limiga yuklanadi. Bo'lim mutaxassislari operatsion momentlarning to'g'riligini nazorat qiladi. Mashinasozlik va boshqa har qanday darajadagi ishlab chiqarishda to'g'ri ishlab chiqilgan va to'g'ri tashkil etilgan texnologik jarayonlar tegishli mahsulotlarni ishlab chiqarish uchun zarur protseduralarni minimal darajada bajarishga imkon beradi. Xarajatlar ham moddiy, ham kuchli va vaqtinchalik. Agar jiddiy shikastlar bo'lsa, ularni yangi emal qo'llash orqali qoplash mumkin emas. Shu bois majmuada avtomobil kuzovini ta'mirlash va bo'yash ishlari olib borilmoqda. Tana ishlarining bir nechta turlari mavjud, ularning har biri o'z texnologiyasidan foydalanadi. Quyida ularni batafsil ko'rib chiqamiz.

Vaqt o'tishi bilan tanada korroziya cho'ntaklar paydo bo'ladi. Bu sirtga ilgari surtilgan bo'yoqning tozalanishi tufayli sodir bo'ladi. Qoidaga ko'ra, xorijiy avtomobillarda birinchi zang 10 yillik ishlagandan so'ng, mahalliy avtomobillarda - allaqachon 5 yildan keyin sodir bo'ladi. Ayniqsa, qumtosh joylari - g'ildirak kamarlari

va ostonaning chetlari ta'sir qiladi. Drenaj teshiklari ham zanglagan. Qayta tiklash texnologiyasi muammo darajasiga qarab farq qilishi mumkin.

Agar bu teshiklar orqali bo'lsa, ular metallning bir qismini kesib, yangi varaqlarga payvandlash orqali tuzatiladi. Faqat sirt zanglari mavjud bo'lganda, ish sink konvertoridan foydalanish va qisman macun bilan cheklangan. Bunday tanani ta'mirlashning oxirgi bosqichi - bu rasm. Uning narxi yuqori bo'lishi mumkin (mahalliy rang uchun 100 yevrogacha). Shuning uchun, maqolada biz emalni o'zingiz qanday qo'llashni ham ko'rib chiqamiz.

Bu shunday bo'lishi mumkin:

- Bamperlar.
- Spoiler.
- Arch kengaytmalari.
- Sills va boshqa tana qismlari.

Avvalgi usuldan farqli o'laroq, bu erda payvandlash qo'llanilmaydi. Elementlarni tiklash epoksi yelim bilan shisha tolali shisha yordamida amalga oshiriladi. Ushbu material qattqlikni beradi, shu bilan birga elementni tekislaydi. Bunday yamoq chiqadi. Lekin eng zavod ko'rinishiga erishish uchun texnologiya shlaklardan foydalanishni talab qiladi.

Agar chuqurlik bo'yoqqa tegmagan bo'lsa, siz purkagichning aralashuvisiz mashinani avvalgi ko'rinishiga qaytarishingiz mumkin. Eng oson bamperlar bilan shug'ullaning. Ular plastmassani qurilish sochlarini fen bilan isitish orqali tekislanadi. Keyinchalik, sirt teskari tomonda kavisli bo'ladi. Element kerakli zavod shaklini oladi.

Lekin u metall bilan ishlamadi. Buning uchun maxsus PDR to'plamlari qo'llaniladi. Texnologiya vakuum ostida chuqurlikni tiklashdan iborat. Ba'zan maxsus yelim ishlatiladi, u tishga qo'llaniladi va biz unga mandrelni ham o'rnatamiz. Bunday holda siz bamperdan foydalanishingiz kerak. Qanday ko'rinishini o'quvchi quyidagi suratda ko'rishi mumkin.

To'plamning narxi ishlab chiqaruvchiga va to'plam hajmiga qarab 10 dan 100 yevrogacha bo'lishi mumkin.

Tana tuzatish va tanani bo'yash qo'lda amalga oshirilishi mumkin. Ammo ikkala holatda ham sizga maxsus vosita kerak bo'ladi. Va agar oldingi holatda bu konvertor, maydalagich va payvandlash mashinasi bo'lsa, bu yerda buzadigan amallar tabancasi kerak bo'ladi. Agar ish bir martalik bo'lsa, uni ijaraga olish yaxshiroqdir. Bo'yashning o'zi bir necha bosqichda amalga oshiriladi:

Tayyorlik. Birinchidan, mashina yaxshilab yuviladi. Shuningdek, bo'yash joylari anti-silikon bilan yog'langan. Barcha zanglagan joylar konvertor bilan ishlov beriladi va zımpara bilan tozalanadi. Avval qo'pol donalar, keyin esa mayda donalar ishlatiladi.

Nosozliklarni tekislash. Barcha chuqurchalar yoki choklarni ehtiyotkorlik bilan yashirish kerak, aks holda avtomobilning ko'rinishini yomonlashtiradi. Buning uchun

eng yaxshi material avtomobil macunsidir. U quvurda sertleştirici bilan aralashtiriladi va sirtga spatula bilan qo'llaniladi. Juda qalin qatlamni qo'llamang. Vaqt o'tishi bilan yorilishi mumkin. Quritgandan so'ng, qatlam qo'pol, keyin esa nozik zımpara bilan ishlanadi. Qolgan chang oq ruh bilan latta bilan chiqariladi. E'tibor bering, qattiqlashtiruvchi bilan aralashtirgandan so'ng, macun juda issiq bo'ladi. Bir necha daqiqadan so'ng u toshga aylanadi. Vaqtni hisoblash uchun vaqtingiz bo'lishi kerak, aks holda kompozitsiyani qo'llashdan oldin ham qattiqlashadi. Hech qachon juda ko'p macunni qattiqlashtiruvchi bilan aralashtirmang. Kompozitsiyadan to'liq foydalanishga vaqtingiz bo'lmaydi.

Asosiy emalni qo'llash. Yalang'och metallga qo'llanilsa, yaxshi yopishish uchun uni astarlash kerak. Rasmning o'zi bir necha qatlamlarda amalga oshiriladi. Chiroqni 90 daraja burchak ostida qattiq ushlab turish kerak. Eng kichik og'ish bir xil bo'lmagan qoplamani keltirib chiqaradi. Erituvchi haqida unutmang - kerakli mustahkamlikka erishilgunga qadar u bilan asosiy bo'yoqni aralashtirishingiz kerak. Masofadan boshqarish pultining uchidan suyuqlik tushguncha aralashtiring. Birinchi qatlam rivojlanayotgan qatlamdir. Faqat yuzaki qo'llaniladi. Eng ko'p tarqalgan uchinchi qatlam. Buzadigan amallar tabancasini uzoqroq tuting. Aks holda, qoplamada chiziqlar paydo bo'ladi. Ularni olib tashlash juda qiyin bo'ladi. Ikkinchisi ham bir necha qatlamlarda qo'llaniladi.

Quritish. Tanani bo'yash kabi, u yopiq joylarda o'tkazilishi kerak. Mashinaning bu vaqtda harakat qilmasligi ma'qul. +20 daraja haroratda emal ikki kun ichida quriydi. Bundan tashqari, isitgichlar bilan majburiy quritishni qo'llash orqali bu jarayonni tezlashtirishingiz mumkin. Bu usul ayniqsa qishda, isitilmaydigan garajdan foydalanganda to'g'ri keladi. tanani ta'mirlash bo'yash narxi

Tanani bo'yashda, oldindan eski qismlarga mashq qiling. Emalni qo'llashning nozik tomonlarini tushunish faqat amalda mumkin. Eski tana qismlarida ko'nikmalarni sinab ko'rish ko'p xatolardan qochishga yordam beradi. Korpusni bo'yashda masofadan boshqarish pultini sirtga yaqinlashtirmaslikka harakat qiling, aks holda bir zumda chiziqlar hosil bo'ladi.

Shunday qilib, biz avtomobil uchun qanday rang berish turlari mavjudligini bilib oldik va ularning asosiy afzalliklari va kamchiliklarini ko'rib chiqdik. Uni sotib olish bilan siz pulni tejashingiz kerak emas, chunki arzon mahsulot tezda buziladi va juda ko'p keraksiz muammolarni keltirib chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T Sharq.1997
2. Abdirasilov S. Tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi. T Ilm-Ziyo, 2011
3. Abdirasilov S, Xasanov.M Rasm o'qitish metodikasi .T Iqtisod-moliya, 2010
4. B.N.Oripov Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi.Toshkent Ilm-Ziyo 2005

METHODOLOGICAL AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGY

Olimova Dono Shakirovna

*Uzbek language and literature, head of the
department of languages, associate professor*

Ochildiyev Islambek Amanbek ugli

*Tashkent Medical Academy, Urganch Branch,
Department of Pediatric Surgery, 1st year master*

Abstract. This article describes the role of modern pedagogical technologies in the development of pedagogy. It is also based on the need to conduct training on the basis of pedagogical technology, use of modern technical tools, computers, video-computer multimedia complexes in the course of the lesson. The concept of pedagogical technology is also reflected in scientific articles, periodicals, conference topics and reports, and scientific works of scientists dealing with this subject are also covered. In addition, conclusions and suggestions on increasing the role of modern pedagogical technologies in the development of the science of pedagogy have been developed.

Keywords: science of pedagogy, modern pedagogical technologies, principles of education, methodological developments.

INTRODUCTION

It is known that any technology is based on the educational principles that form the new content of education and is aimed at educating the person of the learner, creating work and professional skills in certain directions. The active subjects of the educational process are the teacher and the students, and their collaborative activities provide an opportunity for in-depth assimilation of theoretical and practical knowledge on a specific topic (or the basics of subjects) with little effort and time spent. In contrast to the methodical development of the educational process aimed at the active, effective activity of the teacher, pedagogical technologies aimed at activating and accelerating the educational process are focused on learners, as well as their personal and joint development with the teacher. In addition to creating conditions for mastering educational material taking into account the activity, education aims to systematically develop the activity and curiosity of students throughout the training, pedagogical technology based on the creation of educational factors [1].

MATERIALS AND METHODS

In recent years, well-known pedagogic scientists and teachers of our Republic have been conducting effective research on the introduction of pedagogical technology into the educational process. The concept of pedagogical technology is also reflected in scientific articles, periodicals, conference topics and reports. In particular, scientists of our republic R.Kh. Jorayev, A.P. Parpiev, N.Kh. Saydahmedov, U.N. Nishonaliev, L. Farberman, L.V. Golish, U.Kh. Tolipov, and Russian pedagogic scientists V.P. Bezpalko, M.V. Klarin, V.M. Monakhov, P.I. Pidkasistii, as well as M.J. Aristanov, J.S. Khaidarov and others from Kazakhstan scientists tried to reveal the essence and importance of the concept of "pedagogical technology" in their scientific research. Currently, in pedagogical literature, lectures and official documents on educational problems, such as "new pedagogical technology", "advanced pedagogical technology", "modern pedagogical technology", "teaching technology", "educational technology" expressions are widely used. But these concepts are still not standardized and explained in encyclopedias. A single definition of the meaning of these expressions has not been developed, and therefore there are many different definitions of them [2].

RESULTS AND DISCUSSION

The advantages of classes organized on the basis of interactive pedagogical technologies are that such a system of classes serves as the basis of science that sharpens thinking, forms boundless love for the Motherland, loyalty, civic ethics and democratic culture. In the teaching of subjects, methods such as —Working with groups‖, —Discussion‖, —Problem teaching‖, —Brainstorming‖, as well as working with tables, writing works expressing independent opinion, and writing essays increase the activity of students.

Such lessons conducted on the basis of these methods save time and deliver new knowledge to the student. He will be able to get out of the situation with the right conclusions in disputes and will be able to connect and summarize the knowledge he has received with other topics.

The current educational development brought a new direction - innovative pedagogy to the field. The term "innovative pedagogy" and the research specific to it appeared in Western Europe and the USA in the 60s. The socio-psychological aspect of innovation was developed by the American innovator E. Rogers. He studies the classification of categories (types) of the participants of the innovation process, their attitude to the innovation, their readiness to perceive it [3].

Pedagogical technology - studies the problems of applying modern pedagogical technologies in the process of education and training, increasing the effectiveness of the process of education and training based on the technological approach. Turning to

the dictionary meaning of the word technology, this word is taken from the Greek words, ||technos|| - skill, art ||logos|| - teaching, science. means nos. It follows that the word technology is added to other terms and fulfills the tasks of developing this field and improving its skills. In general, technology is an objective process that prepares the stage of educational evolution to solve qualitatively new issues. New technologies have opened up great educational opportunities. The qualitative changes that are taking place show that the processes of "teaching" in the usual explanation have begun to go beyond the limits of the teachers' professional capabilities. The new technical, informational, printed, listening and exhibition tools that have appeared in their own way introduce many innovations to the educational process with new methods and remain an inseparable part of it. However, the uniqueness of the pedagogical technological process, its priority over the traditional forms, and the methods of real solution to the problems of modern education have not yet been fully studied. Foreign and Uzbek authors write a lot about it. But everyone believes that pedagogical technologies will have priority in the future. Currently, educational technology is not only an auxiliary tool, but it plays a major role in the development of the educational process, and is understood as a new system that changes its organizational forms, methods, and content.

CONCLUSION

In conclusion, the use of pedagogical technologies in the educational process serves to increase the effectiveness of education. Achieving this goal involves solving the following tasks:

- 1) In accordance with the Law of the Republic of Uzbekistan on Education, the reform of the education system, the formation of a competitive environment in the field of state and non-state educational institutions and personnel training, and the development of a unified educational system ensure consistent development as a release complex;
- 2) adapting the system of education and personnel training to the processes of modernization, development and construction of a democratic-legal state in society;
- 3) to provide institutions of the personnel training system with highly qualified specialists, to raise the organizational and social status of pedagogical activity;
- 4) reconstruction of personnel training system within the current requirements.

REFERENCES

1. J.Yoldoshev, S.Usmanov, "Basics of pedagogical technology", T., 2014.
2. J. Yoldoshev, "Education is on the way to renewal", T., 2010.
3. uzedu.uz
4. www: ziyonet.uz
5. www.psiholog1.ru

ЭКОЛОГИЯ АСОСЛАРИ ВА АБИОТИК ОМИЛЛАР

Sevara Shomuratova Bekberganovna - UrDU akademik litseyi
Zaynabjon Ruzmatova Yuldashevna - UrDU akademik litseyi
Otajon Atajanov Yuldashevich - UrDU akademik litseyi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ekologiya fanining asosiy vazifalari, ekologiya fanining asosiy bo'limlari, ekologik sistemalarning abiotik omillari, iqlim omillarining tirik organizmlarga ta'siri, topografik omillar va tabiatdagi mavsumiylik to'g'risida to'liq bayon qilingan.

Kalit so'zlar: ekologiya, abiotik omillar, iqlim omillari, mavsumiylik, ekologik sistemalar, topografik omillar.

Kirish:

Ma'lumki, ayni bir muhitda yashayotgan ayrim turlar yig'indisi ekosistemalarni hosil qiladi. Jamoa va ekosistema ilmiy adabiyotlarda ko'p foydalaniladigan biotsenoz tushunchalariga mos keladi. O'ziga xos ko'rinishga va o'simliklar dunyosiga ega bo'lgan yirik regional yoki subkontinental biosistemalar deb aytiladi. Yerning fizik sharoiti bilan turg'un vaziyatda, Quyosh bilan energiya almashinish ko'rinishida bo'lgan Yerdagi barcha tirik organizmlar kompleksi biosfera yoki biosferani hosil qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Muhit deb ayrim organizmlar, populyatsiyalar yashaydigan, ularning ko'rinishiga, takomillanishiga, ko'payishiga bevosita yoki bilvosita ta'sir qiladigan tirik va o'lik tabiatning barcha sharoitlariga aytiladi. Tirik organizmlarga ta'sir qiluvchi shar har qanday tarkibiy qismlari ekologik omillar deyiladi. Ekologik omillar uchta asosiy guruhga ajratiladi:

1. Abiotik omillar — anorganik tabiat sharoitining yig'indisi. Bularga tuproq, iqlim, topografik va boshqa fizik omillar kiradi.
2. Biotik omillar. Bunga tirik tabiat omillari kiradi.
3. Antropogen omillar. Bunga inson faoliyatiga bog'liq bo'lgan omillar kiradi.

Tirik organizmlarga juda ko'pgina omillar ta'sir qiladi. O'sha omillarning ayrim organizmlarga ta'sir natijasi esa xilma-xildir. Omilning organizm hayoti uchun eng qulay bo'lgan darajasi — optimal daraja deb ataladi. Har qanday ekologik omilning eng yuqori darajasi — maksimumi va eng quyi darajasi — minimumi bo'ladi. Ma'lumki, har bir tirik organizm uchun ma'lum ekologik omilning o'z maksimumi, minimumi va optimumi bo'ladi

Natijalar:

Ekologik sistemalarning abiotik omillariga quyidagilar kiradi:

1. Iqlim omillari.
2. Tuproq omillari.
3. Topografik omillar.

Harorat Yerdagi organizmlarning yashashi, takomillashishi va tarqalishiga yuqori ta'sir qiluvchi eng asosiy abiotik omillardan biri sanaladi. Hayotiy jarayonlar tor harorat diapazonida kechadi. Ko'pgina o'simlik va hayvonlar sovuq haroratli muhitda halok bo'ladi yoki anabioz holatiga o'tadi. O'simliklar va ko'pchilik hayvonlar tana haroratini bir xil saqlay olmaydi. O'simliklarning sovuqqa chidamliligi hujayralarda qand miqdorining ko'pligi va hujayra shirasi konsentratsiyasining ortiq yoki suvning kamligiga bog'liq hisoblanadi.

Evolutsiya jarayonida issiq qonli organizmlar tashqi sharoit haroratining juda keng o'zgarishidan qat'i nazar, o'z tana haroratini doimiy ko'rinishda saqlashga moslashgan issiqqonlarga qushlar va sutemizuvchilar kiradi. Tana haroratining har doim saqlanib qolishi ikki xil mexanizm yordamida amalga oshadi. Kimyoviy mexanizm oksidlanish-qaytarilish reaksiyalarining uzviyligiga bog'liq bo'lib, markaziy nerv sistemasi tarafidan reflektor usulda idora etiladi. Tana haroratini doimo bir xil saqlashda to'rt kamerali yurakning paydo bo'lishi, nafas sistemasining rivojlanishi ham yuqori ahamiyatga ega bo'lgan.

Muhokama:

Topografik omillar boshqa abiotik omillar bilan bog'liq, ular iqlimga, tuproqqa ta'sir qiladi. Muhim topografik omillardan biri — balandlik. O'rtacha harorat, uning bir kecha-kunduzdagi o'zgarishlari, yog'ingarchilik miqdori, shamol tezligi, nurlanish miqdori, atmosfera bosimi, gazlar konsentratsiyasi balandlikka bog'liq. Bu omillar esa o'z vaqtida o'simlik va hayvonlarning hayot faoliyatiga yuqori ta'sir qiladi.

Ikkinchi asosiy topografik omil — qiyalikning joylashishidir. Shimoliy yarimsharlikda janubga qaragan qiyaliklarda yorug'lik va harorat shimolga qaragan qiyaliklarga nisbatan yuqoriroq. Bu esa o'simliklarning va hayvonlar ko'rinishlariga ancha yuqori ta'sir qiladi. Topografik omillardan yana biri — qiyalikning tikligi. Qiyalik qancha tik bo'lsa, unda o'simliklar shuncha kam o'sadi, asosan kserofit o'simliklar bunday hodisa uchraydi.

Xulosa:

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, tabiatning eng ajoyib xususiyatlaridan biri — uning mavsumiy o'zgaruvchanligi hisoblanadi. Yil mobaynida harorat, namlik va boshqa ekologik omillar davriy o'zgaruvchanlikka egadir. Abiotik ekologik omillarning mavsumiy o'zgarishlari o'z o'rnida tirik organizmlar hayot faoliyatiga yuqori ta'sir qiladi. Turli xil regionlarda hayot uchun qulay davr turlicha bo'ladi. Fotoperiodizm yordamida o'simlik va hayvonlarda evolutsiya vaqtida maxsus davriy takrorlanib turuvchi biologik ritmlar paydo bo'lgan.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Tolipova J.O., G'ofurov A.T. Biologiya ta'limi texnologiyalari. – T.: “O'qituvchi” 2002.
2. G'ofurov A.T., Nishonboev K., Hamidov J., Toshmuxamedov B.. «Biologiya». – T.: «Sharq», 2007.
3. R.A. Sobirova, O.A. Abrorov, F.X. Inoyatova, A.N. Aripov-Biologik kimyo-Yangi asr avlodi, 2006.
4. Tolipova J.O. Biologiya fanini o'qitishda pedagogik va axborot texnologiyalar moduli bo'yicha metodik qo'llanma. – T.: 2007.

BETON UCHUN ISHLATILADIGAN MATERIALLARNING FIZIKMEKANIK XOSSALARI

Jonibek Nusratov

Termiz Muhandislik-texnologiya instituti o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada beton olish uchun ishlatiladigan bog'lovchi, mayda va yirik to'ldiruvchi, kimyoviy qo'shimchalarning fizikmexanik xossalarini o'rganishda olib borilgan laboratoriya ishlari natijalari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: tabiiy, bog'lovchi, qo'shimcha, natija, modda, qum, yirik, g'ovaklik, suv shimuvchanlik, beton.

Abstract. The article describes the results of laboratory work on the study of the physicomexanical properties of binders, fine and large fillers, and chemical additives used for concrete production.

Key words: natural, binder, additive, result, substance, sand, coarse, porosity, water absorption, concrete.

Bekobod sement zavodida ishlab chiqarilgan GOST 31108-2020 «Umumqurilish sementlari. Texnik shartlar» talablariga javob beruvchi SEM I 42,5 (1, 2, 3 -jadvallar).

1-jadval

Portlandsementning mineral tarkibi

№	Sement turi	Minerallar tarkibi			
		C ₃ S	C ₂ S	C ₃ A	C ₄ AF
1	SEM I 42,5	61.06	14.66	4.27	14.01

2-jadval

Portlandsementning kimyoviy tarkibi

Nomlanishi	Oksidlar miqdori, massa bo'yicha %						
	SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	CaO	MgO	SO ₃	Jami
SEM I 42,5	21.18	4.56	4.61	63.67	1.72	2.85	100,0

3.-jadval

Portlandsementning texnik tavsifi

№	Sement (gr)	Suv (%)	Qo'shimcha miqdori (%)	Quyuvlik darajasi (mm)	R	Suv (%)	Qo'shimcha miqdori (%)	Quyuvlik darajasi (mm)	R
1	400	27	0	10	46.7	26	0.5	7	54.7
2	400	28	0	7	47.9	24	1	6.5	55.4
3	400	28.5	0	6.3	48.7	22	1.5	6	56

Qumga quyiladigan talablar

Og'ir beton tayyorlash uchun ishlatiladigan qum sifati asosan donalarining tarkibi va zararli aralashmalar bilan aniqlanadi. Qumning dona (granulometrik) tarkibi sementni kam sarflab kerakli markadagi beton hosil qilish uchun katta ahamiyatga ega. Og'ir betonda qum yirik to'ldirgich donalarining orasidagi bo'sh joylarni to'ldiradi, shu bilan birga qum donalarining orasidagi barcha bo'sh joylar sement qorishmasi bilan to'ldirilgan bo'lishi kerak. Bundan tashqari shu qorishmaning o'zi bilan barcha zarrachalarning yuzasi qoplangan bo'lishi kerak. Sement qorishmasini tejash uchun bo'sh joyi ham, zarrachalarining jami yuzasi ham juda kichik bo'lgan qumlarni ishlatish lozim.

Og'ir beton tayyorlash uchun yiriklik moduli 2-3,25 bo'lgan yirik va o'rtacha qumlar tavsiya qilinadi. Beton uchun mayda va ayniqsa, juda mayda qumlardan foydalanishga faqat ularni ishlatilishi maqsadga muvofiqligini texnik- iqtisodiy jihatdan asoslangandan keyin ruxsat etiladi.

Qumning o'rtacha zichligi uning g'ovakligi va namligiga bog'liq. Qum g'ovakligi qancha past bo'lsa, uning o'rtacha zichligi shunchalik yuqori bo'ladi, shu sababli o'rtacha zichlik darajasi bo'yicha qumning donadorligi sifatini baholash mumkin. Odatda yumshoq quruq kvarts qumning o'rtacha zichligi 1500-1550 kg/m³, zichlangan qumning o'rtacha zichligi 1600-1700 kg/m³ atrofida o'zgarib turadi. Bundan tashqari qumning o'rtacha zichligi ma'lum darajada donalarning qanday tuzilganligini ko'rsatadi[41].

Qum, bu mayda to'ldiruvchi bo'lib, uning tabiiy (boyitilgan va fraksiyalangan) va maydalangan (boyitilgan, fraksiyalangan, shu bilan birga tog' jinslarini shag'alga aylantirishdagi maydalash chiqindilari) turlari mavjud. Betonda qumni optimal miqdorda ishlatganda sement sarfini kamaytirishga va mustahkamlikni oshirishga erishiladi. Oddiy og'ir beton uchun uyilma zichligi 1400 kg/m³ dan yuqori va dona zichligi 2.0 g/sm³ dan yuqori qumlar ishlatiladi. Qumning zarraviy tarkibiga ko'ra, yiriklik bo'yicha GOST 8736-93 ga asosan guruhlariga ajratiladi (4, 5, 6- jadvallar).

4 -jadval

Donalari yirikligi bo'yicha qumning guruxi:

Qum	Yiriklik moduli	0.63mm ko'zli elakda qolgan to'liq qoldiq, %
O'ta yirik	3 - 3.5	65 – 75
Yirik	2.5 - 3	45 – 65
O'rta	2 – 2.5	30 – 45
Mayda	1.5 – 2	10 – 30
O'ta mayda	1 – 1.5	10 gacha

5-jadval

Oddiy og'ir beton uchun qumning donadorlik tarkibi QMQ bo'yicha quyidagi talablarga javob berishi kerak:

Nazorat elaklar ko'zi o'lchami, mm	2.5	1.25	0.63	0.315	0.16
Nazorat elakdagi to'la qoldiq A, %	0-20	5-45	20-70	35-90	90-100

Beton uchun ishlatiladigan qumning fizik-mexanik xossalari, olinadigan betonning mustahkamligi va xossalariga to'g'ridan - to'g'ri ta'sir etadi. Shuning uchun qumning xossalarini bilish muhim hisoblanadi.

6-jadval

Qumning fizik-mexanik xossalari

№	Ko'rsatgichlar nomi	5-0.63
1	To'kilma zichlik, kg/m ³	1350
2	Haqiqiy zichlik, g/sm ³	2600
3	Bo'shliqlari hajmi, %	48
4	Changsimon va gilsimon zarrachalar miqdori, %	2
5	Suv yutuvchanligi, %	13-15
6	Namligi, %	5

Shag'alga quyiladigan talablar

Beton tayyorlashda alohida miqdorlangan holda shag'alning quyidagi fraksiyalari ishlatiladi: 5-10; 10-20; 20-40 va 40-70 mm. Bundan tashqari shag'al fraksiyasi 3-10 mm, gidrotexnik betonlar uchun esa 40 - 80 va 80 - 120 mm qo'llash standart bo'yicha ruxsat etiladi.

Standartga ko'ra maydalanish ko'rsatkichi bo'yicha shag'alning tog' jinslarini siqilishdagi mustahkamligi intervaliga mos keluvchi taxminiy quyidagi markalari nazarda tutiladi (7, 8- jadvallar).

Shag'al tosh standart talabiga ko'ra quyidagilarga javob berishi kerak: Dr-8 -siqilishdagi mustahkamligi 40 MPa va yuqori betonlarda ishlatiladi; Dr-12 - siqilishdagi mustahkamligi 30 MPa dan 40 MPa gacha betonlarda; Dr-16 - siqilishdagi mustahkamligi 30 MPa gacha betonlarda qo'llaniladi[43].

7-jadval

Shag'alning maydalanish bo'yicha mustahkamligiga ko'ra markasi

Ko'rsatkichlar nomlanishi	Shag'alning markasi			
	Dr- 8	Dr- 12	Dr- 16	Dr- 24
Maydalanish ko'rsatkichi,%	8 gacha	8 – 12	12– 16	16 – 24
Siqilishga mustahkamlik chegarasi, MPa	100dan ko'p	80 - 100	60-80	40-60

8-jadval

Shag'alning fizik-mexanik xossalari

№	Ko'rsatkichlar nomi	5-10
		10-20
1	To'kilma zichlik, kg/m ³	1320
2	Haqiqiy zichlik, g/sm ³	2560
3	Bo'shliqlari hajmi, %	49
4	Changsimon va gilsimon zarrachalar miqdori, %	2
5	Suv yutuvchanligi, %	5-8
6	Namligi, %	2

Kimyoviy qo'shimcha

Beton tarkibiga kimyoviy qo'shimchalar kiritilishi GOST 24 211 ga muvofiq amalga oshiriladi.

Beton xususiyatlari, qorishmalarini regulirovka qilish uchun va sementni iqtisod qilishda betonga turli qo'shimchalar aralashtiriladi ularni ikki guruhga bo'linadi.

1-chi guruhga-kimyoviy moddalar, beton tarkibiga oz miqdorda (0, 1-2% sement massasidan) beton qorishmasi va betonning xususiyatini kerakli tomonga o'zgartirish uchun qo'shiladi.

2-chi guruhga-mayda yanchilgan materiallar, beton tarkibiga 5-20% miqdorda va sementi iqtisod qilish yoki sementni oz miqdorda sarf qilib, zich beton va yuqori mustahkamlikka ega beton olish imkonini beradi.

Bu qo'shimchalar ta'sirining asosiy effekti bo'yicha tasniflanadi:

1. Beton qorishmasining xususiyatlarini tartibga soluvchi qo'shimchalar: plastiklovchi, ya'ni beton qorishmasining harakatchanligini oshiruvchi; stabillovchi, ya'ni beton qorishmasining qatlashlanishini oldini oluvchi; suvni saqlab qoluvchi, suv ajratishini kamaytiruvchi ;

2. Beton qorishmasining tishlashishi, va betonning qotishini tartibga soluvchi qo'shimchalar; tishlashishni tezlatuvchi, tishlashishni sekinlatuvchi, qotishni tezlatuvchi, salbiy haroratda qotishni ta'minlovchi (sovuqqa qarshi);

3. Beton qorishmasi va betonning zichligi va g'ovakligini tartibga soluvchi qo'shimchalar: havo tortuvchi, gaz hosil qiluvchi, ko'pik hosil qiluvchi, zichlashtiruvchi (havoni chiqaruvchi va beton g'ovaklarini kol'matatsiyalovchi), beton deformatsiyasini tartibga soluvchi, kengaytiruvchi qo'shimchalar;

4. Betonga mahsus xususiyatlar beruvchi qo'shimchalar: gidrofoblovchi, ya'ni betonning namlanishini kamaytiruvchi; korroziyadan saqlovchi, ya'ni agressiv muhitga chidamliligini oshiruvchi, po'lat korroziyasining ingibitorlari, po'latga nisbatan betonni saqlash xususiyatini oshiruvchi; bo'yovchi; bakteritsid va insektitsid xususiyatini oshiruvchilar. Ba'zi qo'shimchalar ko'p funktsionall ta'sir qilish, masalan, plastiklovchihavosuradigan, gazhosil qiladigan-plastiklovchi xususiyatiga ega. Ko'pincha zarur bo'lgan ko'p funktsional effekti ta'siriga erishish uchun bir necha komponentlar kiritilgan kompleks qo'shimchalardan foydalaniladi, masalan, beton qorishmasini bir vaqtning o'zida plastiklovchi va betonning qotishini tezlashtiradigan yoki beton qotishni tezlatadigan ta'sirga ega bo'ladi. Qo'shimchalarning ko'p turliligi va ularni ratsional komplekslash texnolog uchun beton qorishmasi va betonning texnologik xususiyatlarini oshirishga, sement sarfini, energiyani, beton va temir-beton konstruksiyalarini ishlab chiqarishda mehnat sarfini kamaytirishga imkoniyat beradi.

UpGrade® 501 US kimyoviy qo'shimchanning texnik xarakteristikasi quyi (9-jadval) da berilgan.

9-jadval

Kimyoviy qo'shimchanning texnik xarakteristikasi

Shakl	Foydalanishga tayyor, bir xil suyuqlik
Tashqi ko'rinish, rang	Jigarrang
Zichlik (20 °C)	$1.070 \pm 0.020 \text{ g/sm}^3$ (TS 781 ISO 758)
pH (20 °C)	4.5 ± 1.5 (TS 6365 EN 1262)
Umumiy xlorid Ioni tarkib	< 0.10 M.-% (TS 1116 EN ISO 1158)
Suvda eriydigan Ion tarkib	< 0.10 M.-% (TS EN 480-10)
Ishqor tarkibi	< 7.0 M.-% (TS EN 480-12)
Tavsiya etilgan miqdor	0.6-2.0 % bog'lovchi moddanning massasiga nisbatan
Saqlash muddati	Yo'riqnomaga asosan saqlangan bo'lsa 12 oy

Beton uchun ishlatiladigan materiallarning fizik-mexanik xossalari, betonning bevosita xossalariga ta'sir etadi. Shuning uchun betonga ishlatiladigan materiallarning xossalarini to'liq o'rganish, yuqori mustahkamlikka ega beton olish uchun samarali hisoblanadi.

Bunda bog'lovchi moddanning aktivligi, maydalik darajasi, mineralogik va kimyoviy tarkibi o'rganilishi maqsadga muvofiq.

Mayda va yirik to'ldiruvchilarning mustahkamligi, donadorlik tarkibi, changsimon va gilsimon moddalarning ulushi, donalarning shakli va boshqa xossalarini o'rganish maqsadga muvofiq.

Kimyoviy qo'shimchalar qo'shish orqali suv/sement nisbatini kamaytirish, qorishmaning harakatlanuvchanligini oshirish va beton tarkibida qimmatbaho bo'lgan sementni kam sarflashga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Raximov, S. T., Nusratov, J., & Amirov, M. (2023). MAYDALANGAN ESKI BETONLAR ASOSIDAGI TO'LDIRUVCHILAR ASOSIDA OLINGAN BETONNING FIZIK-MEXANIK XOSSALARI. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(10), 598-601.
2. Nusratov, J. (2023). TABIIY VA MAYDALANGAN ESKI BETONLAR ASOSIDA OLINGAN TO'LDIRUVCHILARDAN OLINGAN BETON

MUSTANKAMLIGI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 33(2), 68-75.

3. Бозоркулов С., Назаров Б. БИНОЛАР ТЕМИРБЕТОН УСТУНЛАРИНИ КУЧАЙТИРИЛИШИНИ ҲИСОБЛАШ //Talqin va tadqiqotlar. – 2023. – Т. 1. – №. 24.
4. Джураев С. «Особенности расчета геометрически нелинейных конструкций в ПК ЛИРА» / Проблемы архитектуры и строительства (научно-технический журнал). Самарканд, 2021, № 3, часть 1. – 4 с.
5. “Аналитические методы расчета висячих и вантовых мостов”: учеб. пособие / Ю.В. Дмитриев, А.С. Дороган. – Хабаровск: Изд-во ДВГУПС, 2008. – 194 с.: ил.
6. Жураев, С., & Беккамов, М. (2022). КЛАССИФИКАЦИЯ ВИСЯЧИХ МЕТАЛЛИЧЕСКИХ КОНСТРУКЦИЙ (ТРОСОВЫХ И МЕМБРАННЫХ) ПОКРЫТИЙ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(14), 997-1002.
7. Жураев, С., & Сагторов, К. (2023). Расчет Тросовых Висячих Покровтий В Пк Лира. Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities, 16, 119-123.
8. Жўраев, С. (2023). АЛИШЕР НАВОИЙ ДАВРИ ИМОРАТЛАРИНИНГ АРХИТЕКТУРАСИ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(16), 142-146.
9. Turayev, S., & Sanjar, J. (2023). ZILZILA VAQTIDA BINO VA ZAMIN GRUNTLARINING O'ZARO TA'SIRI. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(2), 410-414.
10. Sanjar, J. (2023). DEVELOPMENT OF CULTURE AND ENTERTAINMENT PARKS. American Journal of Pedagogical and Educational Research, 9, 49-52.
11. Жураев, С., & Тураев, Ш. (2023). ДВУХПОЯСНЫЕ ПРЕДВАРИТЕЛЬНО НАПРЯЖЕННЫЕ СИСТЕМЫ. ПОДКОР О'QITUVCHI, 3(29), 77-81.
12. Жураев, С., & Сагторов, К. (2023). ТЕРМИНОЛОГИЯ И КЛАССИФИКАЦИЯ ВИСЯЧИХ И ВАНТОВЫХ МОСТОВ. Innovations in Technology and Science Education, 2(9), 197-206.

ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИДА ҲУҚУҚИЙ ОНГ ВА ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ

*ИИВ Академияси 312-гуруҳ курсанти
Бекнўлатов Ҳумоюнбек Икромжон ўғли*

Аннотация: Ушбу мақолада ҳуқуқбузарликлар профилактикасида фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданияти юксалтиришнинг ўзига хос хусусиятлари, ҳамкорликнинг ташкилий ҳамда ҳуқуқий асослари, ўзаро ҳамкорлик қилишда юзага келадиган муаммо ва камчиликлар, шунунгдек, ушбу муаммо ва камчиликларни бартараф этиш бўйича бир қатор таклифлар илғор хорижий тажрибаси ва миллий қонунчилигимизнинг ўхшаш ва фарқли томонлари, ҳамкорликни такомиллаштириш йўллари ёритилган.

Калит сўзлар: Ҳуқуқий онг, ҳуқуқий маданият, оммавий ахборот воситалари, аҳоли ўртасида ҳуқуқий тарғибот ва ҳуқуқий ташвиқот, ҳамкорлик.

ЗНАЧИМОСТЬ ПОВЫШЕНИЯ ПРАВОВОЙ ИНФОРМИРОВАННОСТИ И ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ ПРЕСТУПНОСТИ

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности повышения правосознания и дееспособности граждан в сфере предотвращения преступлений, организационно-правовые основы сотрудничества, проблемы и недостатки, возникающие во взаимном сотрудничестве, а также опыт продвижения. Освещен ряд предложений по устранению этих проблем и недостатков, а также зарубежный опыт нашего национального законодательства, схожие и разные стороны, пути совершенствования сотрудничества.

Ключевые слова: Правосознание, правовая культура, средства массовой информации, правовая пропаганда и правовая агитация среди населения, сотрудничество.

IMPORTANCE OF RAISING LEGAL AWARENESS AND LEGAL CULTURE IN CRIME PREVENTION

Abstract: In this article, the special features of raising the legal awareness and legal capacity of citizens in the prevention of crimes, the organizational and legal foundations of cooperation, the problems and shortcomings that arise in mutual cooperation, as well as the experience of advancing a number of proposals to eliminate these problems and shortcomings and the foreign experience of our national legislation. similar and different sides, ways to improve cooperation are highlighted.

Key words: Legal awareness, legal culture, mass media, legal promotion and legal agitation among the population, cooperation.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жинойтчиликка қарши курашиш борасида комплекс чора-тадбирлар амалга оширилиб, ҳуқуқ-тартиботни таъминлашда ижобий натижаларга ҳамда криминоген вазиятни сезиларли даражада яхшилашга эришилди. Жамиятимизда барқарорлик, тинчлик ва осойишталикни қарор топтириш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларига сўзсиз риоя этилишини таъминлаш мамлакатни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан янада ривожлантириш, аҳоли фаровонлигини юксалтириш, ҳуқуқий демократик давлат куриш учун энг аввало жинойтчиликка қарши кураш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва уларнинг сабаб ва шароитларини бартараф этиш бугунги кунда энг долзарб масалагина бўлиб қолмай, энг самарали чора-тадбирлардан бири, кенг кўламли ислоҳотлардан кўзланган мақсадларга эришишнинг муҳим шарти ҳисобланади.

Ушбу бандда аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва онгини юксалтириш, бу борада давлат тузилмаларининг фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситалари билан ўзаро самарали ҳамкорлигини ташкил этиш каби устувор вазифанинг белгиланиши ҳам фуқароларнинг ҳуқуқий онгги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга давлат сиёсати даражасида эътибор қаратилаётганлигини ва нақадар долзарблигини яққол ифода этмоқда. Ҳозирги кунда мамлакатимиз ички ишлар идораларида амалга оширилётган кенг кўламли ислоҳотлар туфайли профилактика инспекторлари фаолияти тубдан қайта ташкил қилинди.

Ислоҳотлар натижасида:

биринчидан, профилактика инспекторлари фаолиятининг ташкилий тузилиши ва фаолиятининг асосий йўналишлари аниқ қилиб белгилаб берилди; *иккинчидан*, республикамизнинг барча ҳудудларида маҳалла ҳуқуқ- тартибот масканлари ташкил этилиб уларда профилактика инспекторлари фаолияти йўлга қўйилди;

учинчидан, ички ишлар идоралари соҳавий хизматларининг ўзаро ҳамкорлиги такомиллаштирилди;

тўртинчидан, профилактика инспекторларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикасида ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширувчи бошқа давлат органлари ва жамоатчилик тузилмалари билан ўзаро ҳамкорлиги янада мустаҳкамланди;

бешинчидан, ички ишлар идоралари хусусан профилактика хизматларини малакали мутахассислар билан таъминлаш, уларни қайта тайёрлаш ва

малакасини ошириш тизими қайта ташкил этилди.

Ислохотлар давомида профилактика инспекторлари жамоат тартибини сақлаш ва ҳавфсизликни таминлаш ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш жиноятчиликка қарши курашиш бўйича фаолиятларини амалга оширишда нафақат Ички ишлар органларининг бошқа соҳавий хизматлари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи бошқа давлат органлари, хусусан Адлия органлари билан ҳамкорлиги мустаҳкамланди. Айниқса, профилактика инспекторлари республикада истиқомат қилаётган халқимизнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш, уларнинг турли мазмундаги мурожатларини миллий ва маънавий кадрятлардан, маҳаллий урф-одатлар ва анъаналардан келиб чиққан ҳолда ҳал қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқий маданияти ва ижтимоий фаоллигини ошириш, маънавий муҳит барқарорлигини таминлаш, оила ва маҳаллаларда тинч осойишта ҳамжихатликда яшашига кўмаклашиш, ёш авлодни соғлом, ватанга мухаббат руҳида тарбиялаш, аҳоли ўртасида соғломтурмуш тарзини миллий ва маънавий кадрятларимизга таянган ҳолда кенг тарғиб этиш орқали маънавий муҳит барқарорлигини таминлашга кўмаклашиш, ҳудудда маънавий асосларни мустаҳкамлаш, тарихан таркиб топган миллий ва маънавий кадрятларимиз, анъана ва урф-одатларимизни асраб авайлаш, халқимиз айниқса, ёш авлод қалби ва онгига она ватанга мухаббат, миллий истиқлол ғояларига садоқат руҳини сингдириш, миллатлараро дўстлик ва ҳамжихатликни мустаҳкамлаш борасида ўтказилётган оммавий, сиёсий, маънавий–маърифий, маданий ва тарбиявий тадбирларнинг амалга оширилишига кўмаклашиш, ҳудудда аниқ йўналтирилган асосда аҳолининг ҳуқуқий ҳимояга мухтож қатламларини қўллаб – қуватлаш бўйича чора – тадбирларнинг амалга оширилиши, ҳуқуқбузарликлар профилактикасида ўзининг ижобий самарасини бераётганлиги ҳеч кимга сир эмас. Профилактика инспекторлари ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлган тадбирларни ўтказишда, фуқароларнинг ҳуқуқий масалаларини ҳал этишда, инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишда, ноқонуний диний ҳамда бошқа ташкилотлар фаолиятига чек қўйиш чораларини кўришда, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда булар бўйича фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини оширишда ҳамкорлик қиладилар.

Бинобарин, юксак ҳуқуқий маданият-демократик жамият пойдевори ҳамда ҳуқуқий тизим етуқлигининг ифодасидир. У жамиятдаги турли ҳаётий жараёнларга фаол таъсир кўрсатувчи, фуқароларнинг, барча ижтимоий гуруҳларнинг жипслашувига кўмаклашувчи, жамиятнинг яхлитлиги ҳамда батартиблигини таъминловчи ва мустаҳкамловчи омилдир. Қонунни ҳурмат

қилиш ҳуқуқий жамиятнинг, сиёсий ва ҳуқуқий тизимлар самарали фаолият кўрсатишининг асосий талабларидан бири ҳисобланади

Профилактика инспекторлари фуқаролар ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришда “Менинг аҳолим - менинг ҳудудим” каби шиор остида аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтиришга хизмат қилувчи долзарб мавзуларда, айниқса ҳафтанинг ҳар пайшанба кунларида ҳудуднинг фаол қатлами ва жамоатчилик вакиллари билан жиноятчиликни камайтириш борасида фаол ҳаракатларни амалга ошириб, аниқ чоратадбирларни амалга ошириши зарур. Аҳолининг интернет орқали фаоллигини инобатга олиб, шу каби ижтимоий тармоқларда фуқароларни ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга доир огоҳликка ва ҳушёрликка чақиришга қаратилган, уларнинг ҳуқуқий онгини юксалтиришга хизмат қилувчи, ҳуқуқбузарликларнинг барвақт профилактикасини таъминлашга қаратилган тарғибот-ташвиқот ишларини янада такомиллаштириш, шунга алоқадор сайтлар, чатлар, каналлар ташкил этиш, блоглар очиш ва кўпайтириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Профилактика инспекторлари фуқаролар ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришда “Менинг аҳолим - менинг ҳудудим” каби шиор остида аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтиришга хизмат қилувчи долзарб мавзуларда, айниқса ҳафтанинг ҳар пайшанба кунларида ҳудуднинг фаол қатлами ва жамоатчилик вакиллари билан жиноятчиликни камайтириш борасида фаол ҳаракатларни амалга ошириб, аниқ чоратадбирларни амалга ошириши зарур. Аҳолининг интернет орқали фаоллигини инобатга олиб, шу каби ижтимоий тармоқларда фуқароларни ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга доир огоҳликка ва ҳушёрликка чақиришга қаратилган, уларнинг ҳуқуқий онгини юксалтиришга хизмат қилувчи, ҳуқуқбузарликларнинг барвақт профилактикасини таъминлашга қаратилган тарғибот-ташвиқот ишларини янада такомиллаштириш, шунга алоқадор сайтлар, чатлар, каналлар ташкил этиш, блоглар очиш ва кўпайтириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Ички ишлар органлари фаолиятни ўз ваколатлари доирасида қуйидаги асосий йўналишлар бўйича амалга оширади: фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш; жамоат тартибini сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш; терговга қадар текширувни, тезкор-қидирув фаолиятини амалга ошириш, жиноят ишлари бўйича суриштирув ҳамда дастлабки терговни ўтказиш; жиноятчилик ва терроризмга қаршикурашиш, шу жумладан фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш; терговга қадар текширувни, тезкор-қидирув фаолиятини амалга ошириш, жиноят ишлари бўйича суриштирув

ҳамда дастлабки терговни ўтказиш; жинойтчилик ва терроризмга қарши курашиш, шу жумладан террорчилик ҳаракатларига чек қўйишда ҳамда гаровга олинганларни озод қилишда иштирок этиш йўли билан курашиш, шунингдек одам савдосига қарши курашиш; ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, уларнинг сабабларини ва содир этилишига имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш ҳамда бартараф этиш, ҳуқуқбузарликларни содир этишга мойил шахсларни аниқлаш; қонун ижодкорлиги фаолиятида ҳамда жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтиришга доир ишларда иштирок этиш белгиланган.

Ҳозирги даврда профилактика инспекторининг фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришни тартибга солувчи норматив ҳуқуқий ҳужжатларнинг асосийси “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги ПФ-5618-сонли фармони ҳисобланади. Ушбу фармоннинг муҳим жихати шундаки, фармоннинг 5- бандида Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш соҳасида мувофиқлаштирувчи давлат органи этиб белгиланган ва Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигига қуйидаги қўшимча вазифалар ҳам юклатилган бўлиб булар ҳаммаси фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга хизмат қилади.

Ички ишлар органлари ўз фаолиятларини Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14-майдаги “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги қонуни, 2010 йил 29-сентябрьдаги “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги қонуни, 2016 йил 16-сентябрьдаги “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги қонуни, 2016 йил 14-сентябрьдаги “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги қонуни, 2019 йил 2-апрелдаги “Жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган айрим тоифадаги шахслар устидан маъмурий назорат тўғрисида”ги қонуни, 2019 йил 2-сентябрьдаги “Хотин-қизларни тазйиқва зўравонликдан химоя қилиш тўғрисида”ги шу каби ва бошқа қонунлар, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармон, қарор ва фармойишлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, Ички ишлар ва Адлия вазирлигининг буйруқлари ва кўрсатмалари асосида олиб боради.

1997 йил 29-августда мамлакатимизда инсон ҳуқуқларини ва манфаатларини таъминлаш, ижтимоий ҳаётни демократлаштириш учун шартшароитлар яратиш ва ҳуқуқий давлат асосларини шакллантириш

заруриятдан келиб чиққан холда, “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш Миллий дастури” қабул қилинди²³. Ушбу ҳужжат асосида ўтган йиллар мобайнида жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш бўйича чоратадбирлар амалга оширилди.

Бугунги кундаги мавжуд вазиятдан келиб чиққан холда ҳамда мамлакатимизнинг бундан кейинги тараққиёти ва фуқароларимиз хавфсизлигини ҳамда фаровон яшашларини таъминлаш мақсадида Мухтарам Президентимиз бошчилигида мамлакатимизнинг барча соҳаларида тубдан ислохотлар ўтказилмоқда ҳаётимизга илғор технологиялар, рақамлаштириш ва мамлакатимизда ҳаёт даражасини кўтариш орқали юртимизнинг камбағал қатламнинг ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий томондан қўллаб-қувватлаган ҳолатда уларни сонини қисқартириб, мамлакатимизни дунёнинг ривожланган давлатлари даражасига олиб чиқиш бош мақсад этиб белгиланган. Буларни амалга оширишда шубҳасиз жамиятдаги жирканч иллатларга қарши курашмасдан туриб эришиб бўлмайди. Жиноят ва ҳуқуқбузарликлар содир этилиши, наркотик моддалар истеъмоли, жамоат тартибининг бузилиши натижасида мамлакатимиз фуқароларининг тинч-осойишта ҳаётига, молмулкига зарар етиб қолиши мумкинлиги туфайли буларнинг олдини олиш мақсадиди ҳозирда юртимиздаги ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тизимида тубдан янги ислохотлар ўтказилиб келинмоқда. Жумладан, мамлакатимиз ички ишлар органларида ўтказилаётган ислохотлар асосида Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча ташкилий чора тадбирлар тўғрисида” 2021 йил 2-апрелдаги ПҚ-5050-сон қарори қабул қилиниб унинг 1-илоvasида “Маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани тўғрисида” ги низом қабул қилинди. Қарорга Мувофиқ “Маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани маҳалла ва қишлоқларда жамоат тартибини сақлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш фаолиятини бевосита амалга оширадиган, шунингдек, фуқароларнинг хавфсизлиги ва осойишталигини таъминлаш борасида ички ишлар органлари, бошқа ҳуқуқтартибот органлари ва жамоат тузилмаларининг маҳаллалар кесимида биргаликда ишлашнинг ташкил этадиган ички ишлар органларининг энг қуйи бўғинидаги таркибий тузилмаси ҳисобланади”⁵⁸ деб белгилаб қўйилди ички ишлар органларига жамоат тартиби ва хавфсизлигини таъминлаш, жиноятчиликка қарши курашиш бўйича янги вазифалар белгилаб берилди ва буларни маҳаллабай кесимда амалга оширишда МХТМлар асосий ўринни эгаллайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Т-2021 йил.
2. И.А.Каримов Ўзбекистон XXI асрга интилоқда. Тошкент: Ўзбекистон. 1999. –31 б.
3. И.А.Каримов. Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президентининг И.И.О ходимларига байрам табриги //Постда газетаси – 2015- йил 25 – октябрь.
4. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев 25 октябрь — Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар органлари ходимлари куни билан табриги.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2016 – йил 7 – декабр куни Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 24 йиллигига бағишланган маърузаси. Халқ сўзи
6. Ш.М.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Т-1Тошкент - “Ўзбекистон” – 2018 йил.
7. Исмаилов И. Ўзбекистон Республикасининг «Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида»ги қонуни ижросини таъминлашнинг асосий йўналишлари // «Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида»ги қонунни ҳаётга татбиқ этиш борасида амалга оширилиши лозим бўлган устувор вазифалар: Республика илмий-амалий конференция материаллари. – Т., 2011. – Б. 3–4. 00
8. Исломов З.М. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. – Тошкент: «Адолат», 2007. – Б.566-568; Общая теория государства и права. Академический курс./ Отв.ред. проф.М.Н.Марченко. Т.3.-М., 2001. – Б.374
9. Соатов М.З. Аҳоли ҳуқуқий маданиятини юксалтириш бўйича милиция таянч пунктлари фаолиятининг ҳуқуқий асослари // Ҳозирги замон ҳуқуқшунослик илмини эгаллаш йўлида: Илмий мақолалар тўплами. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2004. – Б. 208-212.
10. 2021 йил 29 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикасида жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чоратадбирлари тўғрисида” ПФ–27-сон Фармони// www.lex.uz.
11. Абдурасулова Қ.Р. Криминология. / Дарслик. –Т., 2008. –Б. 163.
12. Мухторов Ж.С. Ички ишлар идоралари профилактика хизматлари фаолиятининг ташкилий ҳуқуқий асослари: Ўқув қўлланма / Масъул муҳаррир юрид. фан. доктори И.Исмаилов –Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2008. –Б. 32

QARAQALPAQSTANDA OPERA JANRINIŇ RAWAJLANIWI

Orinbaeva Ulzada

*Ózbekstan Mámleketik Konservatoriyası Nókis filiali
“Ulıwma kasıplık hám social-gumanitar pánler” kafedrası
“Muzıkatanıw” qániygeligi 2-kurs studentı
İlimiy basshi: G.M.Kamalova*

Annotaciya: Bul maqalada opera janrınıń kelip shıǵıwı, birinshi operalardıń dóreliwi hám rawajlanıwı hám Qaraqalpaqstanda birinshi operanıń payda bolıwı, operada xalıq namalarınıń isletiliwi. Qaraqalpaqstanda operaǵa degen itibar, opera atqarıwshılıǵı mektebiniń tiykarshıları, kompozitorlar sóz etiledi

Gilt sózi: muzıkalı teatr, opera, uvertyura, ariya, xor, repriza, leytmativ, romans, qosıq, orkestr, dirijyor, drama, opera buffa, seriya, komediya.

Аннотация: В данной статье рассказывается о зарождении оперного жанра, создании и развитии первых опер, появлении первой оперы в Каракалпакстане, использовании в опере народных песен. Упоминаются внимание к опере в Каракалпакстане, основатели школы оперного исполнительства, авторы-песенники.

Ключевые слова: музыкальный театр, опера, увертюра, ария, хор, реприза, лейтмотив, романс, оркестр, дирижер, драма, опера-буффа, сериал, комедия.

Annotation: This article tells about the origin of the opera genre, the creation and development of the first operas, the appearance of the first opera in Karakalpakstan, the use of folk songs in the opera. The attention to opera in Karakalpakstan, the founders of the school of opera performance, songwriters are mentioned.

Key words: musical theatre, opera, overture, aria, choir, reprise, leitmotif, romance, orchestra, conductor, drama, opera buffa, series, comedy.

Búgingi kúnde mámleketimizde kóplegen ózgerisler bolıp atır. Solar qatarında muzıka tarawında da rawajlanıw kóplegen imkaniyatlar jaratılmaqta. Xalqımızdıń teatr shıǵarmalarına degen qızıǵıwshılıǵı artıp, muzıkaǵa bolǵan talap kúsheymekte. Elimiz súygen kompozitorlar bolsa, muzıkalı teatr janrlarında tınbay miynet etip, xalqımızdıń mádeniyatınıń rawajlanıwına óz úleslerin qosıp kelmekte. Bul janr tek ǵana kompozitorlardı emes, bálkim jurt basshımızdıń da itibarınan shette qalmadı.

Opera-bul teatr, qosıq, ayaq oyın hám muzıkanı birlestiriwshi sintetık janr. Opera quramalı janr bolıp, onıń tiykarın muzıka quraydı. Opera janrı bay tariyxıy dáwirdi óz ishine aladı. Bul janr payda bolıp rawajlanbasınan aldın, yaǵnıy XVII ásirge shekem dúnyalıq hám shirkew muzıkası rawajlanǵan. Opera XVII hám XVIII ásirler muzıka

kórkem ónerinin kóplegen jónelislerine óz tásirin kórsetti. Yaǵnıy saz-ásbap muzıkası ushin jańa janrlar payda boldı: uvertyura, orkestr, balet syuitası hám basqalar.

Operanıń watanı Italiya bolıp, onıń dáslepki oshaǵı Florensiya esaplanadı. Shayırlar, atqarıwshılar hám kórkem-óner qızıǵıwshıların birlestirgen dógerekte (dógerectiń atı “camerata”) tiykarǵı qaǵıydalar payda bolǵan.

Florensiya operasınıń tiykarshıları shayır Ottavio Rinuchchini, atqarıwshılar Yakopo Peri hám Julio Kachchinilar edi. Rinuchchini teksti hám Peri muzıkası menen jazılǵan birinshi Florensiya operası – “Dafna” 1594-jıl Korsi úyinde atqarılǵan. Italiya operasınıń jáne bir orayı Rim edi. Soń Neopol, Nemis, Ingliz, Fransuz operaları payda bolıp rawajlandı. Sol dáwirlerde operanıń tiykarshıları Stefano Landini, Franchesko Provencale, Aleksandro Skarlatti, Genrix Shuts, Reynxard Kayzer, Genri Pyorsell h.t.b. boldı. Bul kompozitorlar sebebi menen operanıń túrleri payda bola basladı. XVIII ásirde Italiyada jámiyettiń saray sheńberinde esitiliwshi seria (“awır”) operası hám demokratik qatlamlardı ashıwshı buffa (“komik”) operası hám Fransuz komediya operası jónelisleri keńnen rawajlandı. Keyinrek bolsa muhabatlı hám qahármanlıq operalar Kristof Villibald Gluk tárepinen jaratıldı. Soń bunday türdegi operalar kóbiyip keń rawajlanıw dárejesine keldi hám elede kompozitorlarımız usınday opera túrlerinen paydalanıp dóretiwshilik islep kelmekte.

XVIII ásirdeń sońǵı sheregine kelip Rossiyada kompozitorlıq mektepleri qalıplese. Dubyanskiy, Berezovski, Bortyanskiy, Fomin, Xandoshkin sıyaqlı bir qansha jas kompozitorlar opera janrında dóretiwshilik isledi. Rus klassik muzıkasınıń tiykarshılarınıń biri, ullı kompozitorı M.I.Glinka “Jizn za sarya”, “Ruslan hám Lyudmila”, “Ivan Susanin” operaları menen rus muzıka mádeniyatın dúnyaǵa tanıtıp rawajlandırdı.

Quramalı janlardıń biri bolǵan opera janrı Ózbekistan Respublikasında kirip kele basladı. XIX ásirdeń aqırı XX ásirdeń baslarında Tashkentke bir neshe opera truppaları gastrol saparına kelip, 1918-jıl Toshkentte Rus opera teatrı óz jumısın basladı. 1929-jıl M.Qoriyoqubov járdemi menen ózbek muzıkalı teatrı iske tústi. Rus kompozitorları menen birgelikte bir neshe ózbek opera hám baletleri payda bola basladı. 1939-jılı belgili kompozitor M.Ashrafiy hám S.Vasilenko menen birgelikte birinshi ózbek operası “Buran” operasını jazdı. Bul operadan soń kompozitorlar tárepinen M.Ashrafiy “Ullı kanal”, “Dilorom”, A.Kozlovskiy “Ulıǵbek”, T.Sodikov “Gúlsara”, “Shayır qálbi”, S.Boboev “Xamza”, M.Yusupov “Xorezm qosıǵı” h.t.b. operalar dóretilgen. Birinshi ózbek komediya operası S. Yudakovtıń “Maysaranıń hiylesi” operası bolsa, S. Boboevtiń “Jarıl tas” operası birinshi ózbek balalar operası esaplanadı.

Qaraqalpaq xalqı ázel-ázelden muzıkanı súyiwshi xalıq bolıp, baqsı hám jırawlardıń arqasında milliy miyrasımız bolǵan xalıq namaları saqlanıp házirge shekem jetip kelgen. XX ásirdeń 70-jıllarında iri janlardıń biri opera janrı kirip kelip,

bir qansha atqarıwshılar jetilisip shıqqan. Sol qatarda Respublikamızda opera mektebine tiykar salǵan hám onıń rawajlanıwına úlken úles qosqan B.Nadirov, M.Xojaniyazov, I.Xojametov, Ó.Temirxanov hám K.Serjanov sıyaqlı ullı tulǵalardıń atın atap ótiw orınlı. Olar opera atqarıwshılıǵı mektebin shólkemlestirip, kóplegen operalardan ariyalar, romanslar atqarıp, mádeniyatımızdı bayıttı.

Solay etip, Qaraqalpaqstanlı kórkem óner tarawı qániygeleriniń jańa opera janrına qol urıwına sebebshi boldı hám qaraqalpaq xalıq namaların operalarda paydalanıp milliyligimizdi ashıp berdi. Atap aytatuǵın bolsaq, xalqımızdıń ullı klassik shayırı Ájiniyaz Qosıbay ulınıń 150 jıllıq toyı qabatında “Ájiniyaz” atlı operanıń dáslepki variyandı dúnyaǵa keldi. Bul opera 1974-jılı belgili kompozitor N. Muxammeddinov avtorlıǵında, sóz zergeri, Ózbekistan Qahármanı I. Yusupov librettosı tiykarında jazılǵan. Opera 1974-jılı bir aktlı bolıp jazılǵan, biraq bul opera sol waqıtları saxnaǵa qoyılmaǵan. Aradan jıllar ótip, 1987-jılı opera 3 aktlı hám 7 kartinalı bolıp, toliqtırılıp, teatr saxnasına dáslepki qádemin qoyadı.

Bul operadan soń Qaraqalpaqstanda ekinshi opera payda boldı. Ol operanı Ózbekistan hám Qaraqalpaqstan kórkem óner ǵayratkeri, kompozitor hám dirijyor Q.Záretdinov sóz zergeri, Ózbekistan Qahármanı I.Yusupovtıń “Tumaris” poeması tiykarında 2013-jılı “Tumaris” operasını jazadı. Bulda qaraqalpaq xalqı ushın úlken jańalıq boldı. “Tumaris” operası sol jılı birinshi márte Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq Mámleketlik muzikalı teatr saxnasında tamashagóylerge kórsetildi. Operanıń muzıka basshısı hám dirijyori A.Abdullaeva, saxnalastırıwshı rejissyorlar Q.Ábdireymov, J.Sultabaev, xudojnik B.Aytmuratov, xormeyster A.Tólepova, baletmister H.Sharipovlardıń járdeminde saxnalastırıldı. Tumaris obrazın – Ózbekistan xalıq artisti Mirzagúl Sapaeva, Ózbekistangá xızmet kórsetken artist Eliza Aytıniyazovalar atqardı.

Belgili kompozitor hám dirijyor Qurbanbay Záretdinov jáne bir opera “Xalıq ushın” operasını jazıp, xalqımız súygen opera janrın bayıttı. Bul opera Berdaqtıń ómiri jáne dóretiwshiligine baǵışlangan. “Xalıq ushın” operasınıń librettosın Qaraqalpaqstan xalıq shayıri K.Karimov basshılıǵında 2 aktlı, 6 kórinisli etip jazadı. Operanıń muzikalıq jaqtan basshısı hám dirijyori Q.Záretdinov, saxnalastırıwshı rejissyor M.Úsenov, saxnalastırıwshı xudojnik T.Shardemetov, xormeysterler A.Tólepova, Q.Kinjebaev, A.Muxammedsheripova, baletmister Ózbekistan xalıq artisti A.Sharipov hám basqalardıń miynetin ayırıqsha atap ótiw kerek. Tiykarǵı bas qahárman Berdaq rólin Saparbay Shermatov atqaradı.

Qaraqalpaqstan Respublikası Gimniniń avtorı Najimatdin Muxammeddinov qaraqalpaq xalqınıń tuńǵısh operasınıń, tuńǵısh baletiniń, avtorı bolıwı menen birge 2019-jılı ekinshi “Gúlayım” operasını jazdı. Librettosın qaraqalpaqstan xalıq shayıri Gúlistan Matyakupova qálemine tiyisli bolıp, 1995-jıl baspadan shıqqan “Intizarlıq” atlı toplamında orın alǵan “Gúlayım” shıǵarması kompozitordı ájayıp obrazları menen

özine tarttı, 2019-jıl 5-oktyabr kúni Berdaq atındaǵı qaraqalpaq mámleketlik akademiyalıq muzikalı teatrında premeriyası bolıp ótti. Opera 4 aktlı, 6 perde, 11 kórinisten ibarat bolıp, XVI-XVII ásir Túrkiстанda bolǵan waqıyalar haqqında kórsetiledi. “Gúlayım” operasında shıǵıs xalıqlarınıń hayal-qızlar obrazına jańasha talqın berilgen. Kompozitor bul operasında Xorezm hám Qaraqalpaq xalıqlarınıń xalıq namaları hám folklorına tiyisli muzıkalarınan ornı menen paydalanǵan hám qayta islenip qobız hám ala moynaq duwtarı arqalı qaraqalpaq milliy koloritin bayıtıp ózgeshe jańalanıw kórsete alǵan. “Gúlayım” operasınıń basqa operalardan jańalıǵı qobız (jıraw) sazınıń partiturada jeke óziniń partiyası ornı alıp orkestr menen birge jańalanıwında óziniń ózgesheligin alıp kirdi.

Elimiz súygen bul operalardıń payda bolıwı, qaraqalpaq xalıqınıń mádeniyatında úlken jańa ózgeris boldı. Atap ótilgendey, Prezidentimizdiń baslaması menen mádeniyat hám kórkem-óner tarawın rawajlandırıw hám qollap-quwatlawǵa ayrıqsha itibar qaratılmaqta. Mine usı imkaniyatlardan paydalanıp atrǵan kompozitorlarımız hám teatr jámaáti xalqımızdıń kewlinen shıǵatuǵın shıǵarmalar jazıp hám saxnalastırıp, tamashagóyler názerine usınbaqta. Taǵıda sonı aytıp ótiw kerek, bul itibardıń arqasında qaraqalpaq operalarınıń sanı kóbiyip, Qaraqalpaqstanda muzika tarawınıń rawajlanıwına úlken úles qosıp atır. Búgingi künge shekem teatrda birinshi qaraqalpaq operası “Ájiniyaz”, onnan keyin “Tumaris”, “Gúlayım” hám “Xalıq ushın” operaları saxnalastırılıp, xalqımızdıń kewlinen ornı alıp atır, desem qátelespeymen. Sebebi bul operalar arqalı elimiz súygen kompozitorlarımız xalqımızdıń turmısı, milliy úrp-ádetlerimiz hám dástúrlerimiz, táriyxiy ádebiy shıǵarmamız, xalıq arasında júrgen milliy xalıq nama hám qosıqlarımız saqlanıp, milliyliğimiz tımsalı bolǵan baqsıshılıq hám jırawshılıq kórkem-óneri qosıq hám namalarınan paydalanılıp biz ósip kiyatrǵan jaslarǵa úlgi bolıp atır. Xalqımızdıń ullı kompozitorlarınıń mashaqatlı jumıslarına hám dóretiwshiligine úlken kúsh-ǵayrat tilep, elede milliyliğimizdi sáwlelendiriwshi operalar jazıwda sharshamań.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Charshemov J. Problems of Using Karakalpak Folklore in Composers //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 270-273.
2. Charshemov J. A REVIEW OF MARKABAY JIEMURATOV'S WORK //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 818-821.
3. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TEÑELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.

4. Begis P., Kamalova G. M. SÓNBS JULDIZ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 55-59.
5. Aysawle J., Kamalova G. M. SAHRA BÚLBÚLI ROZA QUTEKEEVA //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 60-66.
6. Dauletbaeva G., Kamalova G. A SHINING STAR //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 880-884.
7. Segizbaeva G., Kamalova G. M. DEVELOPMENT OF THE ORCHESTRA OF MUSICAL INSTRUMENTS IN KARAKALPAKSTAN //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 875-879.
8. Niyazbaeva A. J., Kamalova G. M. CHANQOVUZ MUSIQA ASBOBI VA UNING TURLARI //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 1. – С. 26-30.
9. Kamalova G. M. et al. QARAQALPAQTIN BAY MIYRASI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 52-54.

О'ZBEKISTON HUDUDIDA TARQALGAN SUDRALIB YURUVCHILARNING AHAMIYATI

Genjebaev Miyras Sar'senbay o'g'li
Berdanov Dastanbek Turg'anbay o'g'li
Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus shahri
Qoraqalpoq davlat universiteti
Biologiya fani stajyor o'qituvchilari
+998972088898/+998991698395

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Sudralib yuruvchilar turli-tumanvayeryuzidakeng tarqalgani uchun tabiatda va inson hayotida suvdavaquruqlikdayashovchilarga nisbatan katta ahamiyatga ega. Sudralib yuruvchilarning deyarli hammasi foydali hisoblanadi. Ko'pchilik kaltakesaklar vailonlarzararkunanda hasharotlar, mollyuskalar va kemiruvchilarni qirib, ularsonini cheklab turadi va qishloq xo'jaligiga katta foyda keltiradi.

Mayda kemiruvchilar bilanoziqlandiganzaharsiz ilonlarni ba'zi joylarda odamlar (Amerika, Janubiy Osiyo, Afrika)uylarida mushuk o'rnida saqlaydi. Ayrim sudralib yuruvchilar zararhamkeltiradi. Masalan: O'rta Osiyo cho'l toshbaqasi poliz ekinlarigavadonekilgan maysazorlarga ziyon keltiradi. Cho'l toshbaqalari temiryo'lko'tarmalari va sug'orish inshootlarini kovlab tashlaydi. Baliqyetishtiradigan xo'jaliklarda suv ilonlari yosh baliqlarni yeb, ma'lumdarajada ziyon keltiradi. Quruqlikda yashovchi toshbaqalar , ba'zikaltakesaklar va ilonlar odam hamda uy hayvonlariga ayrimyuqumlikasalliklarni tarqatadi, chunki ularda kasallik yuqtiradigan kanalar parazitlikqiladi. MDHda Kavkaz va O'rta Osiyoda zaharli ilonlar insonuchunkattaxavf tug'diradi.

KIRISH

Sudralib yuruvchilar (Reptelia) umurtqalilar sinfi. Qadimgi Sudralibyuruvchilar kotilozavrlar o'rta karbonda stegotsefallardanpaydobo'lgan. Keyinchalik stegotsefallar 2 shoxga ajralgan; ularningbiridan sutemizuvchilar, ikkinchisidan qushlar paydo bo'lgan. Sudralibyuruvchilarpermdan kaynozoy erasi boshlarigacha Yer yo'zi faunasidahukmronlikqilgan. Mezozoyda kengtarqalgan; ular orasida dengizda so'zuvchilarivahavoda uchadiganlari bo'lgan. Eng yirik hayvonlar dinozavrlarqammezozoy davrida yashagan. Mezozoy tugab, kaynazoyningboshlanishiqadimgi Sudralib yuruvchilarning qirilib ketishi, sut emizuvchilarbilanqushlarning keng tarqalishiga to'g'ri kelgan. Hozirgi Sudralibyuruvchilargavdasining uzunligi bir necha sm dan 10 mgacha. Skelet deyarli to'liqsuyaklangan. Oyoqlari boshqa quruqlikda yashovchilar singari 5barmoqlitipda;

ayrim guruhlarda oyoqlar bo'lmaydi. Ko'pchilik Sudralibyuruvchilarqovurg'alari to'sh suyaklari bilan tutashib, ko'krak qafasi hosil qiladi. Sudralib yuruvchilarda birinchi marta ko'krak qafasi orqali nafasolishpaydo bo'ladi. Bosh miyasi sut emizuvchilar va qushlarnikiganisbatankuchsiz rivojlangan. Qon aylanish doirasi 2 ta, yuragi 3kamerali, yurakqorinchasida chala parda to'siq bo'ladi. Faqat timsoxlar yuragi qorinchasito'liq 2 ga bo'lingan, yuragi 4 kamerali. Ayirish organi chanoqbuyrakdaniborat; ko'pchiligida qovuq bor. Gatteriyalardan boshqa barchaSudralibyuruvchilar erkagida kopulyativ organ bor (ilonlar va kaltakesaklarda2tadan). Terisi mugo'z tangachalar yoki qalqon bilan qoplangan(terili suvtoshbaqalarida bo'lmaydi), quruq, ter bezlari bo'lmaydi yoki kambo'ladi.Hozirgi Sudralib yuruvchilarning 8000 ga yaqin turi, O'zbekistonda2turkum(tangachalilar, toshbaqalar)ga mansub 58 turi tarqalgan. Antarktidadantashqari barcha kitalarda uchraydi. Ko'pchilik turlari qurukdikda, timsohlar,bir qancha toshbaqalar va ilonlar chuchuk suvlarda, ayrintoshbaqalar,ilonlar va timsohlar dengizda yashaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Sudralib yuruvchilar gavdasining shakli amfibiyalarninggavdashakliga nisbatan xilma-xil bo'ladi, bu ularning xilma-xil xarakter usullaribilan bog'lik bo'ladi. Kaltakesaksimonlarning ko'pchilik turlari (kaltakesaklar,xameleonlar, timsohlar) tashqi tomondan dumli amfibiyalargao'xshash.Ilonlar va Oyoqsiz kaltakesaklar ular orasida va suvdayashashgamoslashgan.

Toshbaqalarni butun tanasi kosa ichidajoylashib,dushmanlaridan himoya qilingan. Shunday kilib, reptiliyalar sinfida evolyutsiya yo'llari ularni substratda, suvda,yer ostida va xatto xavoda yashashga xamda yer yo'zidaanchakengtarqalishga olib keldi. Teri qoplagichlari. Ko'p qavatli epidermisning ustki qatlami o'likhujayralardan tashkil topgan shox qatlam hosil qiladi.

Buulikhujayralarqavatining tagida tirik hujayralardan tashkil topgan malpigiyqavati bor.Shox qavat hisobidan qalqonchalar, tangachalar, shoxdonachalar,bo'rtmalar va tirnoqlar hosil bo'ladi. Shox tangachalarning tagida, koriumdaba'zi reptiliyalarda qoplovchi suyaklar hosil bo'ladi. Malpigiy qatlamidavakoriumning ustki qismida pigment hujayralari joylashadi. Teri organizmda suvning parlanib ketishidan yaxshi himoyaqiladi, yanamexanik yallig'lanishdan va kasallik keltirib chiqaruvchi mikroblarniorganizmga kirishidan saqlaydi. Shu bilan birga terini nafasolishdavaparchalanish mahsulotlarini ajratishdagi roli yo'qoladi. Teridabezlardeyarlik yo'q. Kaltakesaklarning sonlarini ichki tomonidasonteshiklaribo'lib, ulardan bahorda ipsimon o'simtalar chiqadi, timsohlar, ilonlarvatoshbaqalarning tumshug'i va kloakasida hidli sekret ishlabchiqaruvchibezlar bor. Bu sekret jinslarni jalb qilish, yashash joylarini belgilashdaishlatiladi. Teri tanaga zich yopishib turadi. Shox qavat tullashyo'li bilanalmashinib turadi.

MUHOQAMA VA NATIJALAR

Toshbaqalarda va ayniqsa timsohlarda jag' oraliq, ustki jag' suyaklarining tanglay o'simtalari va tanglay suyaklari qo'shilib, ikkilamchi tanglayhosilqiladi. Shu sababli xoanalari orqaga, hiqildoq tomonda joylashgan, buularnisuvdan burnini chiqarib nafas olishiga imkon beradi.

Pastki jag' qo'shilish, tishsimon, burchak, burchak usti (suproangulare) va toj (coronare) suyaklaridan tashkil topgan. Giomondibulyaresuyagiamfibiylardagidek uzangi suyagiga aylanadi va o'rta quloqbo'shlig'idajoylashadi; gioid suyagi esa jabra yoylari bilan qo'shilib til osti apparatigaaylanadi.

Chaynash Muskullarining evolyutsiyasi bosh skeletningusti vayontomonidagi suyaklarni qayta qurilishi bilan boradi. Bu evolyutsiyasudralibyuruvchilarni xar xil guruhlarida turlicha yo'l bilan boradi. Anapsidaguruhinihosil qilgan kotilozavrlar va toshbaqalarda birlamchi yaxlit (stegal)boshskeletning qopqog'i saqlangan. Bunday bosh skeletda faqat keyingi o'yi qohosil bo'lgan, bu o'ymaga chaynash muskuli joylashgan. Diapsidalar guruhida (gatteriya, timsoxlar, dinozavrlar) ikkitachakkachuqurchasi hosil bo'ladi (6-rasm) va bular ikkita chakkayoylari bilan chegaralanib turadi, ustki chakka yoyi peshona orti postfrontale–tangachasuyaklaridan, pastki chakka yoyi chakka – kvadrat chakkasuyaklaridaniborat. Kaltakesaklarda bosh skeletning diapsida tipini pastki-chakkayoyiyo'qoladi, qushlarda esa ustki chakka yoyi yo'qolib ketadi, ilonlardaikkalachakka yoylari ham yo'q.

XULOSA

Sudralib yuruvchilarning ko'pgina hayotiy muhimsistemalariamfibiylar bilan solishtirilganda ularda ancha takomillashgani ko'zgatashlanadi. Xususan, skeleti to'liq suyaklashgan, qon aylanishsistemasidan yurak bo'lmalarida to'siq, qorinchasida chala to'siqbo'ladi.

Ikkalasinfdagi qon aylanish dagi o'xshashlik yuragi uchkameralibo'ladi. Sudralib yuruvchilarda umurtqa pog'onasi bo'limlari 4ta: bo'yin,ko'krak-bel, dumg'aza, dum qismlaridan iborat. Bo'yin umurtqalari soni 8ta, boshqa umurtqalari soni ham ortgan, xususan dumumurtqalari soni 16tadan 40 tagacha yetadi. Bu ularni dumi ham yurishda ishtiroketishidandalolat beradi. Umurtqalar tanasining old tomoni botiq, orqatomoni bo'rtibchiqqan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dadayev S. Saparov Q. Umurtqalilar zoologiyasi // Toshkent, "Turoniqbol", 2019
2. Dadayev S. Saparov Q. Zoologiya(Xordalilar) // Toshkent, "Iqtisod-moliya", 2010
3. Dadayev S. Mavlonov O. Zoologiya// Toshkent "Iqtisod-moliya" 2008.
4. Laxanov J.L. Umurtqalilar zoologiyasi.// Toshkent, 2015. O'zbekiston Respublikasi Qizil Kitobi II jild Hayvonot olami //Toshkent, "Chinor ENK" 2 t., 2009

НОРМЫ РАЗГОВОРНОГО СТИЛЯ И КУЛЬТУРА РЕЧИ

*Ходжаева Раъно, преподаватель
академического лицея МВД
Республики Узбекистан*

Аннотация: в данной статье рассматриваются вопросы, связанные с культурой речи. Автор статьи определяет совокупность языковых средств, обслуживающих сферу бытовой жизни людей как языковое явление. Статья затрагивает особенности разговорной речи в допустимых орфоэпических, лексических нормах языка.

Ключевые слова: функциональная разновидность языка, нормы кодифицированного языка, особая лексика, интонация, нейтральная лексика, соотношение частей речи, разговорный синтаксис, стили произношения.

Разговорный стиль речи – стиль, который мы используем в повседневных беседах. Это легкая речь, отличающаяся непосредственностью. Здесь нет никаких установленных правил, в следствии чего разговорный стиль является уникальным. Энциклопедия «Русский язык» даёт следующее определение:

Разговорная речь – специфическая разновидность литературного языка, употребляемая в условиях непринужденного общения и противопоставления в пределах литературного языка кодифицированной книжной речи.[1]

Разговорная речь – функциональный стиль речи, который служит для неформального общения, когда автор делится с окружающими своими мыслями или чувствами, обменивается информацией по бытовым вопросам в неофициальной обстановке.

Разговорный стиль применяется в обычном общении — здесь не нужны четкие правила и рамки. Возможно, по этой причине он в некоторых случаях признается как «низшая форма» грамматической нормы.

Основная функция разговорного стиля речи — передача информации в неофициальной обстановке посредством языка в устной форме. Простыми словами, его задача — обеспечить бытовую связь между двумя или несколькими людьми.

Где применяется разговорный стиль? Это область бытовых отношений:

- между друзьями;
- в кругу знакомых;
- в общении среди коллег;
- на улице, в магазинах и другой неформальной обстановке.

Помимо повседневной жизни разговорный стиль применяют в художественных текстах и публицистических. Например, в репортажах с места происшествия. Значение разговорного стиля в литературе – передать реализм, создать определенный образ героя. Многие языковеды определяют совокупность языковых средств, обслуживающих сферу бытовой жизни людей не просто как стиль, а как функциональную разновидность языка – разговорную речь, т.е., языковое явление, имеющее более высокий статус и сложную структуру.[3] Разговорная речь функционирует на уровне бытового сознания, поэтому ею владеют все носители данного языка.

Разговорная речь имеет свои отличительные особенности. Она является не кодифицированной, ее особенности нигде не фиксируются. Кодификация – это фиксация в различных академических словарях норм и правил, которые должны соблюдаться. Нигде не сказано, что возможны такие высказывания: Не скажете, Оружейка (в Им.п.), как пройти? В качестве особого объекта лингвистики разговорная речь стала рассматриваться недавно – в 60-е годы XX века.

Ученые выделяют такие важнейшие аспекты разговорной речи:

1. Спонтанность и неподготовленность.
2. Возможность только при неофициальных отношениях говорящих.
3. Реализация лишь только при непосредственном участии говорящих.
4. Активное использование внеязыковых средств общения (Жесты, мимика, пантомимика, взгляды).
5. Основная форма разговорной речи – устная форма, которая реализуется в беседах, диалоге, телефонном разговоре и др. Особенности разговорной речи также передаётся в художественных произведениях[4].

Нормой в разговорной речи является постоянное употребление в речи носителей. Однако в разговорной речи имеются и ошибки. Например ихний, превед, жалюзи, прийти со школы являются ошибками. Наша устная речь характеризуется спонтанностью, мы заранее её не обдумываем. Предложения говорящего перестраиваются на ходу, что и становится причиной речевых ошибок, пустоты, которые мы заполняем различными частицами, междометиями и лишними словами (короче, так сказать, э..., в натуре и т.д.)

Особенности разговорной речи проявляются на всех языковых уровнях. На фонетическом уровне наблюдается редукция гласных звуков и целых слов, выпадение согласных: *универ, драсте, Ван Ваныч, чэк(человек), пасибки* и т. д.

На морфологическом уровне встречаются особые формы обращений: *Ир (Ирина), мам-а-мам, деда, Сань (Саня)*. Полное отсутствие причастий и деепричастий.

Особенностью синтаксиса является упрощение языка и экономия речевых средств. В разговорной речи особые способы обозначения предметов, лиц:

Возьмите ложки где посуда. У меня нет куда вещи сложить. В разговорной речи чаще используются бессоюзные предложения. *Зайду в банк, наличка нужна. Вот такую обувь хочу, пацан прошел.*

Самая яркая примета разговорной речи – это лексика. В русском языке много стилистически окрашенных слов и фразеологизмов, которые мы часто используем в повседневной жизни [5]. В академических словарях они обычно помечены специальными пометами «разг.», «шутл.», «груб.»: *глазастик, жирдяй, чубрик, зануда, лапшу вешать, талдычить, глаза мозолить, глючит, капуста(деньги), баксы* и т.д. Часто среди такой лексики встречаются и **просторечия** – сниженная, грубая, не рекомендуется к использованию в общении.

Следует отметить, что для бытового общения характерна своя отдельная система понятий названия предметов, учреждений: *столовка, тачка, колхозка, газировка, Третьяковка, читалка, киношка, дискач, предки(родители), мажор, прикид* и т.д. В разговорной речи широко используются слова с переносным значением: *лиса, баран, накаркать, чесать, молот, улёт*; используются слова и словосочетания, которые придают личную оценку: *потрясающе, потолок, фантастика, круто, чепуха, ерунда* и др. разговорная речь насыщена этикетными формулами приветствия, прощания, удивления, возмущения, просьбы и т.д. *Здорово! Привет! Как дела? Как здоровье? Пока!* В устном общении допустимы отдельные жаргонизмы: *видик, телик, хвост, клави(клавиатура), дирик(директор), хакнуть, ботан* и др.

Таким образом, разговорный стиль представляет собой важную и самую употребительную разновидность языка для людей, в то же время являясь разновидностью литературного языка. Именно с разговорного языка ребенок начинает учиться, так как с книжными стилями он знакомится в школе.[2] Каждый из нас автоматически переходит с книжных стилей на разговорный, как только ситуация становится неформальной. Разговорная речь должна быть яркой, эмоциональной, образной и чистой, т.е. свободной от нецензурной лексики, вульгаризмов и просторечных выражений.

Использованная литература:

1. Под ред. Караулов Ю.Н. Русский язык. Энциклопедия.2-ое изд., // Дрофа - 1997.
2. Смирнова Л.Г. Культура русской речи. Учебное пособие по развитию речи// Русское слово.- 2005.
3. Шмелёв Д.Н. Русский язык в его функциональных разновидностях. // Наука-1977
4. Ширяев Е. Н. Что такое культура речи // Русская речь. - 1991. - № 4.
5. Штрекер Н.Ю. Культура речи // Юнити. М., 2003.

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA NUTQ KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Sa'dullayeva Sabrina Sabohiddinova
CHDPU Turizm fakulteti XTA yo'nalishi
1-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Hozirgi kunda nutq bizning kundalik hayotimizda ham shaxsiy ham professional kontekstda hal qiluvchi ro'l o'ynaydi. Yana shuni ham aytish kerakki, yuz berayotgan globallashuv jarayoni va jamiyatni isloh qilish sharoitida yangicha fikrlovchi shaxslarni tarbiyalash ta'lim tizimida ham jiddiy o'zgarishlar kiritishni talab qiladi.

Kalit so'zlar: Pedagogik, intellektual jihatlar, strategiya intellekt.

DEVELOPMENT OF SPEECH SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN

ABSTRACT

Nowadays speech plays a crucial role in our daily lives, both in personal and professional contexts. It should also be said that the education of new thinkers in the conditions of the on going process of globalization and reform of society requires serious changes in the education system.

Key words: strategy, intellectual sides, intellect, pedagogic.

РАЗВИТИЕ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

АННОТАЦИЯ

Сегодня речь играет решающую роль в нашей повседневной жизни, как в личном, так и в профессиональном контексте. Следует также сказать, что воспитание новых мыслителей в условиях продолжающегося процесса глобализации и реформирования общества требует серьезных изменений в системе образования.

Ключевые слова: стратегия, интеллектуальный аспект, интеллект, педагогический.

KIRISH

Gapirish, nutq faoliyatining turi sifatida og'zaki fikr bayon etish demakdir. Gapirish biror fikrni inkor etish maqsadida muayyan tildagi leksik grammatik va talaffuz hodisalarini qo'llashdan iborat. Ma'lumki, vatanni sevish beshikdan

boshlangani kabi, ta'lim tarbiya ham beshikdanoq, hattoki, bola tug'ilmasidanoq berila boshlanishi kelajakdagi ijobiy natijalarga sabab bo'ladi.

Mamlakatimiz yoshlariga erta ta'lim-tarbiya berish masulyatini hozirda yurtimizda faoliyat yuritayotgan maktabgacha ta'lim muassasalari o'z zimmasiga olgan. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bilimlarni berish shakli mashg'ulotdir. Mashg'ulotlar jarayonida bolaning nutqi rivojlanib undagi grammatik va fonetik qirralari sayqallanib, til boyligi oshib borishi bilan bir qatorda undagi psixologik va intellektual jihatlari rivojlanib boradi. Nutq o'stirish nafaqat bolaning so'z boyligini oshirish, balki uning muloqot qobilyatini rivojlantiradi, undagi bilish jarayonlarinig, shu jumladan bolaning tafakkurini o'stirishda ham muhim vosita hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bolalarda nutq qobilyatlarini rivojlantirish qiziqarli tadqiqot sohasi bo'lib, tadqiqotchilar bu jarayonni tushunishga katta hissa qo'shdilar. Tilga boy muhit yaratish, mazmun muloqotni osonlashtirish, mos til modellarini taqdim etish savodxonlikni oshirish bolalarning nutq qobilyatini oshirishga yordam beradi. Bu sohada olib borilayotgan izlanishlar tilni o'zlashtirishning nozik jihati va bolalarning nutqiy qobilyatini rivojlantirishning samarali strategiyalarini yoritishda davom etmoqda.

Bolalar bilan ishlash va o'qituvchilik borasidagi o'z tajribalarini Ye.A Flerina maktabgacha tarbiya muassasalarida jonli so'z nomli institutlar uchun birinchi o'quv qo'llanmasida aks ettirgan. Ushbu qo'llanmaning asosiy bo'limlari og;zaki nutq, suhbat, badiiy o'qish va bolalarga hikoya qilib berish hamda bolalarning o'zlari hikoya qilib berishlariga bag;ishlangan. Bundan tashqari bola og'zaki nutqni o'rganib brogan sari unda ko'nikma paydo bo'la boshlaydi.

Tadqiqotchilardan L.P. Fedorenka va G.A. Fomichevalar metodik jihatdan muhim g'oyani ilgari surdilar. "Bolalarni nutqqa o'rgatish- deb yozadi ular,- unga til materiyasini (nutq organlarini mashq qildirish) tol belgilari, leksik va grammatik belgilar (intellektni mashq qildirish) ma'nosini tushunishni osonlashtirish, leksik va grammatik belgilar yordamida (ehtiros va tuyg'ularni mashq qildirish) borligini baholanishni ifodalanashi demakdir.

Bundan tashqari buyuk slavyan pedagogi Xan Amos Komenskiy G'arbning buyuk olimlaridan biri hisoblanadi. Uning pedagogik tizimi o'sib kelayotgan avlodni insoniylik, tinchliksevarlik, tenglik va birodarlik ruhida tarbiyalash g'oyalari bilan yog'rilgan. Uning fikriga ko'ra "Insin zotini himoyalash eng avvalo beshikdan boshlanishi lozim" Bundan ortiq sodda va dono fikr bo'lmaydi. Uddaburon olimlar qaysi bir ijtimoiy tarbiya tizimini kashf qilmasinlar, bari bir bolalar hayot kechiradigan, ular jismonan va ma'nan rivojlanadigan muhit sifatida oila eng samarali tarbiya tizimi hisoblanadi. Bizga ma'lumki, bolaning nutqini o'z ona tilisidan boshqa tilga to'g'irlash va ravon gapirishga o'rgatish biroz qiyinchiliklar paydo qiladi. Shunday ekan, har

qanday faoliyatni o'rganish yoki o'rgatish paytida mashq markaziy o'rinni egallaydi. Nutq malakalarini o'zlashtirish deganda, kichik hajmli soda birliklardan so'z, so'z birikmasi, gapdan boshlanib yirik miqiyosdagi murakkab matngacha bo'lgan nutq hodisalarini o'z ichiga olgan mashq bajarish jarayoni tushuniladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish asosan bola bilan ko'proq birga bo'ladigan yaqinlariga bog'liq bo'ladi.

Aslida shuni ham tan olishimiz kerakki 5-7 yosh oralig'idagi bolalarning xotirasini yaxshi ishlashi, ma'lum bir narsani yodda saqlash va ancha muddatgacha unutmazligi fanda ham isbotlangan. Har qanday holatda ham bola bilan muloqot qilganimizda talaffuzimizni, gapirish ohangimiznu ravon va rollarga kirishib ifoda etsak bolaning nutqi hamda dunyoqarashi kengayadi. Bolaga qaysi til o'rgatishni maqsad qilganlar shu o'rgatmoqchi bo'lgan tilida yozilgan kitoblarni mutoalaa qilib bersa va bolaga ham imkoni boricha o'qitishga harakat qilsa albatta ijobiy o'zgarishlarni kuzatish mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, inson tajribasining tarixan shakillangan mazmuni so'zli shaklda umumlashtirilgan, uni bayon etish va o'zlashtirish esa ushbu jarayonda nutqning ham ishtirok etishini nazarda tutadi. Nutq va til bolaga inson madaniyatining barcha yutuqlariga yo'l ochuvchi omil hisoblanadi. Nutqni egallab olish quyida aytganimizdek maktabgacha bo'lgan yoshga to'g'ri keladi. Demak, maktabgacha bo'lgan davr nutqning yanada yaxshi rivojlanishiga yordam beradi. Shu jumladan nutqni takomillashtirish uchun samarali bo'lgan mashqlardan foydalanib turilsa rivojlanishning yuqori qismiga yetish mumkin.

REFERENCES

1. D.R Babayeva Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi (darslik)- T. Barkamol fayz media, 2018-432b
2. Flerina Ye.A. Maktabgacha tarbiya muassasalari jonli so'z,-M. 1933
3. Jamol Jalolov. Chet tili o'qitish metodikasi-T. o'qituvchi, 2012.

AGROTIS SEGETUM SCHIFF ZARARKUNANDASI RIVOJLANISHINI BASHORAT QILISH

*Hayrullayeva Sevinch Otabek qizi
Abduqodirova Shaxnoza Hazratovna
Nazarqulova Sevinch Farhod qizi
Qo'chqorov Umidjon Tavakkal o'g'li*

*Toshkent davlat agrar universiteti O'simliklar himoyasi
Agrokimyo va tuproqshunoshlik fakulteti talabalari*

Anotatsiya: Qishloq xo'jaligi ekinlarini zararlanishini oldini olish uchun ekinlarga ziyon keltirayotgan zararkunandalarning rivojlanishini oldindan bashorat qilishimiz va olingan ma'lumotlar asosida qarshi kurash choralarini olib borish lozim. Buning uchun zararkunandaning rivojlanishi va hayot kechirish haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lish kerak. Ushbu maqolada Agrotis segetum Schiff zararkunandasi rivojlanishini bashorat qilish bo'yicha ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Bashoratlash, fenologik kalendar, diapauza, populyatsiya, imago, g'umbak, feromon.

Аннотация: Для предотвращения повреждения сельскохозяйственных культур необходимо заранее прогнозировать развитие вредителей, повреждающих посевы, и на основе полученной информации принимать меры противодействия. Для этого необходимо иметь информацию о развитии и жизнедеятельности вредителя. В данной статье представлена информация по прогнозированию развития вредителя Agrotis segetum Schiff.

Ключевые слова: Прогноз, фенологический календарь, диапауза, популяция, имаго, куколка, феромон.

Abstract: In order to prevent damage to agricultural crops, it is necessary to predict the development of pests that damage crops in advance and take countermeasures based on the received information. For this, it is necessary to have information about the development and life of the pest. This article provides information on predicting the development of the pest Agrotis segetum Schiff.

Key words: Prediction, phenological calendar, diapause, population, imago, doll, pheromone.

Kirish. Zararkunandalarni bashoratlash hosildorlikning saqlab qolinishiga, hamda zararkunanda rivojlanishining dastlabki bosqichlarida olib borilgan oldini olishva qarshi kurash usulining biologik usulidan foydalanish natijasida ortiqcha sarflanadigan xarajatning, ekologiya uchun salbiy ahamiyatga ega bo'lgan kimyoviy

moddalar qoldig'ini ortishini oldini oladi. Zararkunandalarni bashorat qilish uchun ushbu ma'lumotlarni bilishimiz lozim:

1. Zararkunandaning zararlash xususiyatlari;
2. Bioekologik xususiyatlari ya'ni harorat va namlikning rivojlanishdagi ko'rsatkichlari;
3. Zararkunanda rivojlanishining fenologik kalendari;
4. Zararkunandaning diapauzaga ketish vaqti va shu davrdagi fazasi, qishlovdan chiqishi vaqti;
5. Ob-havo ma'lumotlari;
6. Zararkunanda populyatsiyasi yetukligi.

Dala maydonidagi zararkunanda soni, tarkibi hisobga olinishi lozim, bunda hasharotlarning imago, lichinka, g'umbak fazasida ekanligiga hamda tuxumlari soni ham ahamiyatga ega. Dala sharoitida maydonning kattaligiga qarab konvert, diagonal usullarida dala chetidan nisbatan ichkarirordan namunalar olinib, o'simlikdagi zararkunandalar sanab chiqiladi. Barglarning ostki va ustki tomonlari tekshiriladi chunki, zararkunandalar ayni shu joylariga tuxumlarini qo'yishi mumkin. Tekshirishlar natijasiga ko'ra zararkunanda soni va tarkibi umumlashtiriladi vaziyatga mos bo'lgan qarshi kurash usuli qo'llaniladi. Dala maydoniga feromon tutqichlarni o'rnatish chiqish zararkunandalarni bashoratlashda yaxshi natija beradi. Feromon tutqichga tushgan hasharotlar tarkibi va soniga qarab zararkunandaning biologiyasiga ko'ra rivojlanish darajasini hamda tezligini aniqlash mumkin. Bunda feromon kapsula kuzatuvdagi zararkunandaga tegishlisi tanlanadi. Kuzatuv uchun besh gektar atrofiga 1-2 ta o'rnatish maqsadga muvofiq. Har bir feromon tutqich doimiy nazorat qilinib boriladi.

Asosiy qism. *Agrotis segetum Schiff*- kuzgi tunlam keltiradigan zarariga qarab 2 guruhga ajratiladi: o'simliklarning yer ostki va yer ustki qismlarini zararlashi. Ekinlarni yer ostki qismini zararlashiga ko'ra kuzgi tunlam eng zararlisi hisoblanadi. Zararkunanda 34 oilaga mansub o'simliklarni zararlaydi, kartoshkachilikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Kuzgi tunlamning faqat birinchi avlodi g'o'zaga ziyon keltiradi. Zararkunanda o'simliklarga ba'zan tuproqqa tuxum qo'yadi. Zararkunanda qurtlari yoshida qarab ozuqa tanlaydi. Katta yoshdagilari g'alla ekinlari va g'o'za nihollariga zarar keltiradi. Salqin havoda yaxshi rivojlanmaydi. Bahor iliq kelganda g'o'za ekilgan maydonlarda barcha yoshdagi qurtlari uchraydi va zararlaniş ortadi. Kuzgi tunlam qanotlarini yoyganda uzunligi 4 sm keladi, oldingi qanotlari qo'ng'is, ba'Zidane sarg'ish rangda bo'ladi, qoramtir buyraksimon dog'lari bor. Ikkinchi juft qanotlari oq rangda bo'lib boshqa hasharotlardan ajratib olish mumkin. Tuxumi oqish rangli, gumbazsimon, rivojlangan sari rangi qorayib boradi. Lichinkasi uzunligi 5 sm gacha yetadi, tanasi yaltiroq, ko'kish tusli tovlanuvchan qoramtir shaffof rangli. G'umbakning uzunligi 1.4-2 sm, och qo'ng'is rangli, qorin qismining oxirida ikkita ayrisi bor. Katta yoshdagi kichinkasi g'allazor, bedazor, makkajo'xori, poliz ekinlari

dalalarida, ariq yoqalarida tuproqda, 10-15 sm chuqurlikda qishlaydi. Foydali harorat yig'indisi 400°C dan oshsa qishlov davri yaxshi o'tadi. Lichinka 6 ta yoshni o'taydi, ularni bir-biridan morfologiyasiga ko'ra ajratib olish mumkin. O'zbekistonda kapalaklar bahorda, harorat 12-30°C bo'lganda uchib chiqadi. Bu 30-45 kun atrofiga cho'ziladi. Urg'ochi kapalak hayoti davomida 1800-2000 tagacha tuxum qo'yadi, sharoit noqulay bo'lsa 400-500 ta. 10 kunlikda o'rtacha havo harorati 20°C bo'lsa kapalak tuxum qo'yadi. Rivojlanishning boshlang'ich harorati 10°C bo'lsa bir avlodi uchun samarali harorat yig'indisi 550°C ni tashkil etadi: tuxum rivojlanishi uchun 50°C, lichinkasi uchun 350°C, 150°C esa g'umbaklik davri uchun kerak bo'ladi. Rivojlanishi uchun optimal harorat 20-30°C, namlik esa 60-70% ni tashkil etadi.

Xulosa. Yuqoridagi ma'lumotlar asosida kuzgi tuznlarning rivojlanishi bashoratlash mumkin. Buning uchun ekin ekilgandan boshlab feromon tutqichlardan foydalanish, fenologik kalendarni doimiy tuzib borish hamda nazoratga olish lozim. Feromon tutqichdagi kapalaklar soni 1-2 tadan ortsa biologik kurash usulidan foydalanish tavsiya etiladi. Trixogramma, brakon, taxin pashshasi, apanteles katta ahamiyatga ega. Agrotexnik kurash sifatida kuzgi shudgorni chuqur o'tkazish, yaxob suvi berish maqsadga muvofiq, natijada qishlovdan zararkunandalarning chiqishini kamayishiga olib keladi. Havo harorati zararkunanda uchun optimal kelgan holatda zararkunanda rivojlanishi avj oladi, bu davrda kechiktirmasdan kimyoviy kurash chorasini qo'llash lozim. Feromon tutqichga 15-20 ta kapalak ilinsa zolon (2.5-3 l/ga), detsis (0.7 l/ga) preparatlardan foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. "Qishloq xo'jaligi ekinlari zararli organizmlari rivojlanishini oldindan aniqlash" B.A.Sulaymonov, A.R. Anorbayev, B. S. Boltayev, M.M.Ablazova, M.I.Tojiyeva Toshkent-2020 "Navro'z" nashriyoti.
2. "G'o'zani zararkunanda, kasalliklar va begona o'tlardan himoya qilish" Xasanov B.O., Xamrayev A.Sh., Estimator O.T. va boshqalar Toshkent-2002 "Universitet" nashriyoti.
3. "G'o'zani zararkunandalari va ularga qarshi kurash" Alimuhamedov S.N., Xo'jayev Sh.T. Toshkent 1991 "Mehnat" nashriyoti.
4. "Entomologiya" H.X.Kimsanboyev, S.F.Ergashev, R.Sh.O'lmasboyeva, B.A.Sulaymonov Toshkent-2006 "O'qituvchi" nashriyoti.
5. "Umumiy va qishloq xo'jalik entomologiyasi hamda uyg'unlashgan himoya qilish tizimining asoslari" Sh.T.Xo'jayev Toshkent-2019 "Yangi nashr nashriyoti"
6. "Entomologiya, qishloq xo'jalik ekinlarini himoya qilish va agrotoksikologiya asoslari" Sh.T.Xo'jayev, E.A.Xolmuradov Toshkent-2009 "Fan" nashriyoti
7. "Umumiy Entomologiya kursi" S.A.Murodov Toshkent-1986 "Mehnat" nashriyoti

CRYPTOCURRENCIES AND THEIR PROBLEMS IN THE FINANCIAL SECTOR

Shirinboeva Dilora Dilmurod qizi

*Assistant at the Department of Investment and Innovation
Samarkand Institute of Economics and Service*

Abstract: This article focuses on cryptocurrencies and their challenges for the digital financial industry, as well as their advances as a result of new interactions with modern financial systems. In our article, we considered it necessary to give our scientific assumptions about how the cryptocurrency system is related to modern financial systems, their work in the global financial sphere and the problems that can be encountered in this area.

Key words: Cryptocurrencies, financial sector, blockchain technology, decentralization, regulation, tokenization, financial systems, stable currencies.

Аннотация: В этой статье основное внимание уделяется криптовалютам и их проблемам для цифровой финансовой индустрии, а также их достижениям в результате новых взаимодействий с современными финансовыми системами. В нашей статье мы сочли необходимым дать наши научные предположения о том, как система криптовалют связана с современными финансовыми системами, их работой в мировой финансовой сфере и проблемами, с которыми можно столкнуться в этой сфере.

Ключевые слова: Криптовалюты, финансовый сектор, технология блокчейн, децентрализация, регулирование, токенизация, финансовые системы, стабильные валюты.

Introduction. Cryptocurrencies are one of the innovative types of electronic currency that have caused major changes in the cyberfinance industry today in the digital economy. These currencies are decentralized through blockchain technology, meaning there is no authority over their management. And the problems with cryptocurrencies and their financial sector lead to sufficient progress in other financial systems.

There are several important issues in this new field, such as the modern nature of cryptocurrencies, their high level of anonymity and lack of integration with financial systems. We decided to highlight the main 3 of them:

- Firstly, due to the fact that the prices of cryptocurrencies are very volatile, their widespread support may suffer, even if it does not exist at the time of publication. In addition, this situation creates difficulties in financial planning and investment support.

- Secondly, cryptocurrencies can provide a high degree of anonymity when identifying their users and monitoring transactions. This corresponds to the application and journaling of money in the life cycle. Therefore, legislation takes a dangerous decision to solve financial problems in the field of cryptocurrencies.

- Thirdly, these are the limits of integration of cryptocurrencies and financial systems. The lack of coordination between other financial systems and countries through financial relationships and regulatory rules creates some problems when introducing cryptocurrencies into formal systems.

Main part. Cryptocurrencies, with their decentralization and blockchain technology, are creating new financial ideas that show how they are driving change in the global financial sector. Such cryptocurrencies, due to the lack of a separate banking or regulatory system, create new problems and opportunities in the financial sector.

1. Decentralization and features. Cryptocurrencies, unlike current financial systems, operate on the principle of decentralization. This ensures that they are not operated by a bank or authority and all transactions are carried out using blockchain technology. Such features, challenges and opportunities make it difficult to integrate cryptocurrencies into the financial sector.

2. Price volatility. Cryptocurrency prices are highly volatile, and when their value fluctuates from day to day, financial planning and investment support can be at risk. This situation creates financial problems related to cryptocurrencies for users, investment companies and countries.

3. Anonymity and the financial world. Since cryptocurrencies provide a high level of anonymity in transactions, they influence the identification and financial monitoring implemented in modern financial systems. This affects how money is transferred, how it is used and how it is recorded, and also complicates regulation in countries.

4. Integration and regulation. Integration processes between cryptocurrencies and financial systems are limited by the presence of limits and regulations in other financial systems. States have problems integrating cryptocurrencies into formal financial systems and protecting them.

Let us highlight the current problems of this area and give them our scientific proposals:

✚ Stable currencies and tokenization:

Challenges: The volatile nature of cryptocurrencies makes financial planning and investment support difficult.

Solution: Stable currencies or tokenization affect the processes of representing or exchanging real assets in temporary electronic form. This method helps to increase the value of currencies and provide accurate calculations.

✚ Regulation and transparency:

Challenges: Inadequate regulation of cryptocurrencies leaves countries, banks and businesses vulnerable to risk regulation and financial monitoring.

Solution: In order to increase transparency, it is necessary to develop private systems of regulation and financial monitoring in the field of cryptocurrencies. This is important to ensure future order and understanding of users and financial institutions.

✚ Debt tokens and smart contracts:

Challenges: There are difficulties in developing bond procedures and contract terms.

Solution: Debt tokens and smart contracts are used to automate contracts and increase leverage. This will reform the procedure and frequent processing of payment systems.

✚ CBDC (Central Bank Digital Currency) and DAVO (Digital Autonomous Organizations):

Problems: Due to the lack of integration processes between cryptocurrencies and foreign countries, there is no place for effective interaction of financial systems.

Solution: States can solve problems in the field of cryptocurrencies by developing their own CBDCs and integrating them. DAVOs play an important role in the development of financial institutions managed on the basis of the principle of decentralization.

✚ Blockchain Compatible:

Challenges: There are integration challenges between multiple blockchain networks due to the fact that they are short and rely only on their own systems.

Solution: Blockchain improves on solutions demonstrated in the financial industry by facilitating interoperability, integration, exchange of transactions and mutual exchange of information between blockchain networks.

Conclusions and offers. Cryptocurrencies and related financial sector issues are bringing new and major changes to the global financial sector. Decentralization, price volatility, anonymity and integration of financial systems are important issues. To solve these problems, innovative approaches and solutions must be used. Developing a digital economy means introducing innovation. We need to find ways to implement any innovation with high speed integration. In this regard, instead of a conclusion, we give the following suggestions:

1. Regulation and transparency: States must make appropriate decisions regarding the adoption of cryptocurrencies, their regulation and the expansion of financial monitoring. It is important to increase transparency between them and reform financial institutions.

2. Blockchain compatibility. Interoperability between blockchain networks is important to facilitate the integration of cryptocurrencies and financial systems. Cohesion between standards and protocols must be strengthened or added.

3. Stable currencies and tokenization. Cryptocurrency prices have volatile characteristics, and stable currencies and tokenization solutions should be widely used to reduce this volatility. Representation of real assets through electronic currencies (tokens) provides convenience for financial institutions.

4. Debt tokens and smart contracts. Debt and smart contracts are playing an important role in changing the financial world through innovative solutions. This will help reform the system and facilitate legal processes.

5. CBDC (Central Bank Digital Currency) and DAVO (Digital Autonomous Organizations): States should develop their own CBDCs and use them to integrate in the cryptocurrency space, modernize financial systems, and overcome challenges associated with the implementation of electronic currencies. DAVOs can make a big difference in the development of financial institutions governed by the principle of decentralization.

REFERENCES:

1. Бердышев А. В. Будущее рынка криптовалют // Вестник ГГУ. 2018. №12. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/buduschee-rynka-kriptoalyut>
2. Буликов С. Н. Криптовалюта и технология блокчейн // Теоретическая экономика. 2019. №1 (49). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kriptoalyuta-i-tehnologiya-blokcheyn>
3. Енник А. В. Перспективы развития криптовалют // Economics. 2018. №2 (34). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-razvitiya-kriptoalyut>
4. Жигас М. Г. Природа и сущность криптовалюты // Известия БГУ. 2018. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/priroda-i-suschnost-kriptoalyuty>
5. Колесова И.В. Криптовалюта: возможности и угрозы // Финансовые исследования. 2018. №4 (61). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kriptoalyuta-vozmozhnosti-i-ugrozy>
6. Котицын И. А. Современная классификация криптовалют // Economics. 2018. №1 (33). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennaya-klassifikatsiya-kriptoalyut>
7. Чистяков М. А. Система характеристик криптовалют // Вестник науки и образования. 2019. №11-3 (65). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sistema-harakteristik-kriptoalyut>
8. "Mastering Bitcoin: Unlocking Digital Cryptocurrencies" - Andreas M. Antonopoulos <https://lib.hpu.edu.vn/handle/123456789/28109>
9. "The Basics of Bitcoins and Blockchains" - Antony Lewis <https://medium.com/@stampy/the-basics-of-bitcoins-and-blockchains-ebdb2dc0a223>

GAMIFICATION IN EDUCATION: MAKE LEARNING FUN AND EFFECTIVE

Ahadova Hulkaroy

*Uzbekistan State World Languages University Teacher at English
Language Practical Aspects Department*

Boyqorayeva Aziza Rizamat qizi

*Uzbekistan State World Languages University Faculty of Second English
Language: Foreign Languages and Literature, Bachelor's Degree Student*

Abstract: In the article we consider the current topic of gamification in education as an effective tool for modern learning. Gamification is the application of game design elements and mechanics in the educational process to increase student motivation, improve learning, and develop creativity. The article examines examples of successful implementation of gamification in various educational scenarios, and also discusses the key advantages and challenges of this approach. We emphasize the importance of creating adaptive and innovative educational games that can adequately reflect the needs of modern learning and maintain student motivation at a high level.

Key words: gamification, education, motivation, training, game design, efficiency, creativity, innovation, educational games, students.

Аннотация: В статье рассматриваем актуальную тему геймификации в образовании как эффективного инструмента для современного обучения. Геймификация представляет собой применение элементов игрового дизайна и механики в образовательном процессе с целью повышения мотивации студентов, улучшения усвоения материала и развития креативности. В статье рассматриваются примеры успешной реализации геймификации в различных образовательных сценариях, а также обсуждаются ключевые преимущества и вызовы этого подхода. Мы подчеркиваем важность создания адаптивных и инновационных образовательных игр, способных адекватно отражать потребности современного обучения и поддерживать учебную мотивацию на высоком уровне.

Ключевые слова: геймификация, образование, мотивация, обучение, игровой дизайн, эффективность, креативность, инновации, образовательные игры, студенты.

Introduction. In the modern world, against the background of rapid changes and technological development, the question of how to make education more attractive and effective is becoming one of the priorities. One innovative approach that brings a fresh perspective to the learning process is gamification. This method of introducing

elements of the game world into educational practices not only attracts the attention of students, but also contributes to a deeper and more effective assimilation of educational material.

In this article we will look at the essence of gamification in education, identify the advantages of this approach and talk about successful practices in its application. Particular attention will be paid to the development of adaptive educational games that can not only meet modern requirements, but also stimulate students' interest in the learning process. Ultimately, the article aims to highlight the importance of gamification in the context of modern education and offer practical recommendations for its successful implementation.

Main part. Gamification in education is an innovative method based on the integration of game design elements and mechanics into the learning process. This approach aims to create a stimulating, engaging environment that encourages active student engagement. The main goal is not just to impart knowledge, but also to make learning fun and inspiring.

The use of game elements such as points, levels, and achievements encourages students to actively participate and compete.

Interaction with educational games ensures deeper and more productive learning of educational material, since students often master a topic through solving practical problems.

Gamification promotes the development of creative skills and the ability to make informed decisions, which is an important aspect of modern education.

Many online educational platforms successfully implement gamification, offering students interactive lessons, quests and bonus tasks.

Projects based on gamification are used to organize extracurricular activities, which helps to expand the educational experience of students.

Gamification systems must be flexible and adapt to different levels of knowledge and learning styles of students.

It is important to maintain a balance between fun and learning goals so that gamification does not distract from the main content.

Gamification, as an innovative approach to learning, offers many prospects for the future of education. The development of more complex and adaptive educational games integrated into various disciplines will be a key direction to ensure the sustainable introduction of gamification into modern educational practice.

Gamification in education is a powerful tool for creating stimulating learning environments. This approach actively transforms traditional teaching methods, giving the learning process a new, more dynamic character. Implementing gamification requires a detailed understanding of the benefits, challenges, and strategies for

successful implementation to ensure effective and engaging learning in modern education.

Current issues in gamification in education:

1. Lack of standardization: The lack of a uniform standard for gamification in education leads to difficulties in assessing effectiveness and comparing different methods.

2. Lack of scientific approach: The lack of scientific research supporting the effectiveness of gamification in specific educational contexts creates doubts about its long-term impact.

3. Motivational Issues: Some students may not respond positively to gamification, which may be due to differences in personal preferences and motivational factors.

Proposed scientific solutions:

✚ Standardization and effectiveness assessment: It is necessary to develop generally accepted standards for assessing the effectiveness of gamification in education. This includes creating universal metrics and criteria that allow results from different studies to be compared.

✚ Basic Research: Research needs to explore more deeply the impact of gamification on learning, taking into account the diversity of cultural and social contexts. This will help develop more valid methodologies and understand which aspects of gamification actually have a positive impact on learning.

✚ Personalized approach: Developing personalized gamification strategies that take into account individual needs and preferences of students can help overcome motivation problems and increase the effectiveness of the educational process.

✚ Integration with traditional methods: Research should evaluate how gamification can integrate with traditional teaching methods to create a more balanced and comprehensive educational approach.

✚ Long-Term Research: Conducting long-term research that focuses on the long-term impact of gamification on student motivation, academic performance, and professional development will reveal its true impact on educational outcomes.

Conclusions and offers. Gamification in education is a promising and promising approach to creating engaging and effective educational environments. Numerous studies and successful examples of gamification implementation lead to several key conclusions and proposals:

❖ Integration with traditional methods: The development of more flexible and adaptive educational systems that integrate gamification with traditional teaching methods can provide a more complete and balanced educational impact.

- ❖ Continued Research: Continued research is needed, delving into issues of standardization, methodology, and the long-term effects of gamification in education to create evidence-based strategies for applying this approach.
- ❖ Development of personalized approaches: Creating educational games and scenarios tailored to the individual needs and learning styles of students will help improve the effectiveness of gamification.
- ❖ Train and support educators: Increasing education and supporting educators in mastering gamification as a teaching tool will be key to the success of this approach.
- ❖ Creation of platforms and tools: The development of innovative platforms and tools for gamification, as well as their availability to a wide range of educational institutions, will help strengthen the adoption of this method in teaching practice.

Overall, gamification is a powerful tool for transforming the educational paradigm, and further research and development of this approach can significantly enrich the field of education, making the learning process more interesting and effective.

REFERENCES:

1. Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: defining "gamification". In Proceedings of the 15th international academic MindTrek conference: Envisioning future media environments (pp. 9-15).
2. Hamari, J., Koivisto, J., & Sarsa, H. (2014). Does gamification work? -- a literature review of empirical studies on gamification. In 2014 47th Hawaii international conference on system sciences (pp. 3025-3034). IEEE.
3. Stepanich, B. (2012). "Exploring the impact of gamification on student engagement." Capstone Projects and Master's Theses.
4. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, 11(4), 227-268.
5. Malone, T. W., & Lepper, M. R. (1987). Making learning fun: A taxonomy of intrinsic motivations for learning. *Aptitude, learning, and instruction*, 3, 223-253.
6. Caponetto, I., Earp, J., & Ott, M. (2014). Gamification and education: A literature review. In *European Conference on Games Based Learning* (Vol. 1, p. 50). Academic Conferences International Limited.
7. Anderson, C. A., & Dill, K. E. (2000). Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life. *Journal of personality and social psychology*, 78(4), 772.

ЧЕГАРАЛАНМАГАН ФЕЪЛЛАР БИЛАН ПЕРФЕКТ ШАКЛИНИНГ СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Эгамбердиева Жамила
СамДЧТИ магистратура талабаси

Таянч сўзлар: перфект, тугаллаганлик/тугалланмаганлик, процессуаллик, статал, чегараланган/чегараланмаган, аспектиал вазиятлар, темпорал кўрсаткичлар.

Мазкур мақоланинг мақсади - перфект шаклининг аспектиал, яъни тугаллаганлик/тугалланмаганлик (тур, аспект) семантикасининг ушбу шаклда қўлланилаётган феълнинг акционал (чегараланган/чегараланмаган) маъносига боғликлигини кўрсатишдир.

Маълумки, чегараланган феъллар перфект шаклида доимо тугалланган, ўз ички чегарасига етган жараёнларни ифодалайди (қаранг: [Ризаев 2003]). Чегараланмаган феъллар билан ташкил топган перфект шакли аспектиал жихатидан турли вазиятларни ифодалаши мумкин.

Ҳозирги замон немис тилида акционал жихатдан барча феълларни учта гуруҳи ажратилади: чегараланган, чегараланмаган ва лимитатив нейтрал, яъни икки хусусиятли феъллар (қаранг: [Andersson 1978]). Бундан ташқари, айрим тилшуносларни фикрича чегараланмаган феъллар орасида оддий чегараланмаган ва ултра чегараланмаган феълларни ҳам ажратиш мумкин (қаранг: [Балин 1968]).

Оддий чегараланмаган феъллар қаторига ҳаракат, ҳолат, жараённинг чегарасиз оқимини билдирувчи *arbeiten* (ишлаш), *wohnen* (яшаш), *wandern* (сайр қилиб юриш) каби феълларни киритсак, ултрачегараланмаган феъллар қаторига эса фақат жисмоний ва руҳий ҳолатни англатувчи *liegen* (ётиш), *sitzen* (утириш), *sich langweilen* (зерикиш), *ähneln* (ўхшаш), *gehören* (тегишли бўлиш), *aussehen* (кўриниш) каби феълларни киритишимиз мумкин.

Бизни материалimizда перфект шаклида қўйидаги чегараланмаган феъллар учради:

а) субъектни ҳолатини ифодаловчи феъллар: *schlafen* (ухлаш), *warten*, *erwarten*, (кутиш), *brennen* (ёниш);

б) субъектнинг мавжудлигини билдирувчи феъллар: *sein* (бўлиш), *wohnen* (истиқомат қилиш), *leben* (яшаш);

в) мақсадсиз юриш-ҳаракат маъносини англатувчи феъллар: *tanzen* (рақсга тушуш - ўйнаш), *schleichen* (яширинч юриш), *wandern* (сайр қилиш).

Келтирилган феъллар билан жумлаларни таҳлили бўйича шуни таъкидлаш мумкинки, чегараланмаган феъллар перфект шаклида турли аспектиал вазиятларни ифодаланишида қатнашиши мумкин. Чегараланманган феъллар билан перфектли вазиятлар кўйидаги турларга булинади:

1. Процессуал аспектиал вазиятлар. Буларни семантик хусусиятлари шундан иборатки, уларда ўтмишда содир бўлган бир қандай жараённинг оқими энди мавжуд эмаслиги ифодаланиб, кўзатув нуқтаси жиҳатидан жараённинг оқими кўзатилмайди. Масалан:

(1) Er hat getanzt, aber nur Walzer (Strittmatter. Ole Bienkopp) -

(1a) U raqsga, lekin faqat valsга tushardi;

(2) Dort hat Wilm als Kriegsgefangener gelebt und gearbeitet (Strittmatter. Ole Bienkopp) -

(2a) Vilm u yerda harbiy asir sifatida yashab, ishlagan;

(3) Franz Bummel hat nur auf Bienkopps Entschluß gewartet (Strittmatter. Ole Bienkopp) -

(3a) Frans Bummel faqat Bienkoppning qarorini kutayotgan edi;

(4) Bienkopp hat in solchen entscheidenden Nächten schon auf blanker Erde geschlafen (Strittmatter. Ole Bienkopp) -

(4a) Bienkopp allaqachon shunday hal qiluvchi kechalarda yalang'och tuproqda uxlagan;

(5) Dann hat wohl euer Gott auch Alfons Frühstück in der Hand gehalten (Strittmatter. Ole Bienkopp) -

(5a) Shunda Xudoyingiz ham Alfonsning nonushtasini qo'lida ushlab turgan bo'lsa kerak;

(6) Angrett hat hier ein Haus mitbesessen (Strittmatter. Ole Bienkopp) -

(6a) Angrett bu yerda uyga egalik qiladi;

(7) Er hat früher Umgang mit hohen und höchsten Herrschaften gehabt (Strittmatter. Ole Bienkopp) -

(7a) U ilgari oliy va oliyroq hukmdorlar bilan aloqada bo'lgan.

2. Чегараланмаган феъллар билан перфектли аспектиал вазиятларда чегараланган статал (процессуал) ҳаракатлар ҳам ифодаланиши мумкин. Масалан:

(8) Sie hat erst gewartet, bis man ihr ein Brevier durch die Rippen blasen konnte (Höpfner, 27).

(8a) - U birinchi navbatda kimdir qovurg'alari breviary orqali puflaguncha kutdi (Höpfner, 27).

Перфектли аспектиал вазиятларда учрайдиган пайт курсатқичлари қойида тариқасида, жуда муҳим вақт майдонини қамраб олади ва улар кўпроқ жараённинг давомийлигини ифодаловчи актуализатори ҳисобланади. Масалан:

(9) Verhunzt und ruiniert, wofür wir fünf Jahre unseres Lebens gearbeitet haben (Reimann). -

(9a) Besh yil davomida ishlagan ishimizni chalkashtirib yubordik (Reimann).

Шуни таъкидлаш керакки, чегараланмаган феъллар билан перфектли вазиятларда бошланғич маънони билдирувчи plötzlich, dann, und каби кўрсаткичлар учрамайди. Перфектли вазиятларда учрайдиган dann ва und боғловчилар бошланғич маънони англамайди. Масалан:

(10) Dann sind wir weggegangen, und die Mutter hat geweint (Brežan); -

(10a) Keyin biz ketdik va ona yig'ladi (Brežan);

(11) Ich musste ganz schön unständige Handbewegungen dabei machen, damit der andere verstand. Aber dann hat er gelacht, dass ihm die Tränen heruntergekollert sind (Kain). –

(11a) Boshqa odam tushunishi uchun men juda noqulay qo'l harakatlarini qilishim kerak edi. Ammo keyin u ko'z yoshlari chiqanicha kuldi (Kain).

Бу мисолларда, бизнинг фикримизча, ҳаракатларни таксис маънода ифоаланиши, яъни айрим “кадрлар” кетма-кетлиги амалга оширилади. Уларнинг ҳар бири “бўлиб ўтган факт” сифатида тақдим этилади ва боғловчилар вақат пайт хусусиятларини, яъни бир вақтни ўзида, кетма-кетлик, бирин-кетин ёки қўшимча тарзда сабаб-оқибат муносабатларни таъкидлайди.

Шундай қилиб, чегараланмаган феъллар билан шаклланган перфектли вазиятларни 1) тугалланган статал (процессуал) ва 2) чекланган статал (процессуал) вазиятлар сифатида тавсифлаш мумкин.

Адабиёт

Andersson S. -G. Aktionalität im Deutschen. Eine Untersuchung unter Vergleich mit dem russischen Aspektsystem. II. Korpusanalyse. Mit einem Exkurs über Aktionalität im deutschen Verbalformsystem. Uppsala, 1978.

Балин Б. М. Аспектологический контекст (лингвостатистический очерк) // Учен. Зап. Владимирского пед. ин-та. Сер. Иностранные языки. 1968. Т. 55. С. 15-21.

Ризаев Б.Х. Аспектная семантика перфектных и плюсквамперфектных форм немецкого глагола. – Самарканд: Сам ЖГИИЯ. 2003.

Brežan J. Gymnasiast. Aufbau-Verlag, Berlin und Weimar, 1985.

Höpfner J. Tote Tauben. Verlag Das neu Berlin, 1982.

Kain F- Der Weg zur Ödensee. Aufbau-Verlag, Berlin und Weimar, 1983.

Reimann B. Franziska Linkerhand. Verlag Neues Leben, Berlin, 1985.

Strittmatter E. «Ole Bienkopp». Moskau, Verlag „Progress“, 1980

МАКТАБГАЧА YOSHDA GI BOLALARDA UCHRAYDIGAN YOMON ODATLAR

Aralova Chamanoy Habibullayevna

*Qashqadaryo viloyati, Nishon tuman MMTB ga qarashli
18-sonli davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologi*

Bolalarda uchraydigan “Yomon odatlar” bola xulq-atvorini buzuvchi qiliqlar, turli xil haddi-harakatlar to‘plami hisoblanadi. Bu odatlar asosan kichik yosh davriga xos bo‘lgan odatlar sanaladi. Bola ota-onasi tomonidan ruhan inkor etilishi, bolaga haddan tashqari talabchanlik qilish, jismoniy jazoni noto‘g‘ri qo‘llash kabi holatlar yomon odatlarning kelib chiqishiga sabab bo‘ladi. Eng ko‘p tarqalgan “yomon odatlar” ga tirnoqni tishlash, barmoq so‘rish, burunni kovlash kabi odatlar kiradi. Sochni yulish yoki tortish bosh va badanni tinmay qimirlatishga intilish kabi odatlar esa kamroq uchraydi. Tibbiy adabiyotlarda bolalardagi bunday xulq-atvorning buzilishi patologik odatlar deb ataladi. Ularni yuzaga keltiruvchi asosiy sabablar:

- a) bolalarda ruhiyatga salbiy etadigan kechinmalarning muntazam davom etishi
- b) ota-ona tomonidan ruhan inkor etilish
- v) o‘ta talabchanlik va jismoniy jazo qo‘llash bilan olib boriladigan noto‘g‘ri tarbiya.

Aytib o‘tilgan dalillar bolada hissiy zo‘riqish va doimiy ko‘ngil to‘lmaslik holatini keltirib chiqaradi. Yaqinlariga nisbatan qarama-qarshi tuyg‘ularni his etishga olib keladi. Odat bo‘lib qolgan harakatlar esa organizmning himoya kuchi bo‘lib yomon ruhiy kechinmalarni vaqtinchalik so‘ndirgandek bo‘ladi. Bo‘shashish va qoniqish uyg‘otgani uchun bolaning xulqida yanada mustahkamlanib qoladi.

Barmoqni so‘rish – maktabgacha yoshdagi bolalarga xosdir. Bu holat sun‘iy ovqatlantirilgan bolalarda ko‘p uchraydi, ya‘ni ularda so‘rish instinkti qondirilmaganligi asosiy sabab bo‘lib hisoblanadi.

Aziz ota-onalar farzandingiz bilan ko‘proq muloqot qiling. Balki uning o‘yinchoqlari kamdir, balki tengqurlari bilan muloqoti yo‘qligi uni zeriktirayotgandir. Bu odat uchun boladan jahlingiz chiqmasin, bu holat vaqtinchalik ekanini, uni o‘tib ketishini ba‘zida farzandingizga eslatib turing.

Tirnoqlarni tishlash – ruhiy zo‘riqqan bolalarda ko‘p uchraydi. Bu odat arzimagan narsadan ham tashvishlanadigan bolalarga xosdir. Masalan, bola tanbeh eshitayotganda, hayajonlanayotgan kabi holatlarda tirnog‘ini tishlashi mumkin. Bu odatdan qaytarish uchun bolaga berilgan jazolar vaqtinchalikdir. Chunki bola o‘zi bilmagan holda tirnog‘ini tishlaydi. Jazolar va tanbehlar bola ruhiyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Bu odatni oldini olish uchun bolani nima bezovta qilayotganini aniqlang. Bu kabi odatlar qoʻrquvdan kelib chiqishi, bolani koʻp narsaga majburlash, uni oʻrab turgan atrof-muhit sabab boʻlishi mumkin. Yomon odatlarni bartaraf etish uchun oilada sogʻlom muhitni yoʻlga qoʻyish, bolaga yumshoq muomalada boʻlish, har bir ishi uchun uni ragʻbatlantirish, tengqurlari bilan koʻproq muloqotda boʻlishini taʼminlash, bola yomon odatdan chalgʻitish uchun uni boshqa bir ishga fikrini burish, jismoniy mehnat bilan shugʻullanishga qiziqtirish muhim sanaladi. Zero, oʻsib kelayotgan yosh avlodni biz ota-onalarning, tarbiyachi ustozlarning oʻrni beqiyosdir.

О'QUVCHILARNI ADABIY TILGA MOSLASHTIRISH TURLI METODLARDAN FOYDALANISH

Firuz Umarova Musurmonovna

*Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi IIV
Qashqadaryo akademik litsey bosh o'qituvchisi telefon
+998 904264345*

Annotatsiya. Ushbu maqola o'quvchilarni adabiy tilga moslashtirishning turli usullarini o'rganib, o'qishni tushunishni yaxshilashga qaratilgan. Adabiyotlarni keng qamrovli tahlil qilish orqali biz mavjud yondashuvlarni ko'rib chiqamiz va moslashishni osonlashtirish uchun innovatsion usullarni taklif qilamiz. Tadqiqot usullarni batafsil o'rganishni o'z ichiga oladi, ularni qo'llash natijalarini taqdim etadi va xulosalar chiqarish va kelajakdagi tadqiqotlar uchun takliflar berish uchun tanqidiy munozaraga kirishadi.

Kalit so'zlar: adabiy til, moslashish, o'qishni tushunish, tilni o'zlashtirish, usullar, tahlil, natijalar, munozara.

Adabiy til o'quvchilar uchun noyob qiyinchiliklar to'plamini keltirib chiqaradi, bu til tuzilmalari, ramziylik va madaniy ma'lumotnomalarni nozik tushunishni talab qiladi. Ushbu maqola o'quvchilarga adabiy tilga moslashishga yordam beradigan, adabiy asarlarni yaxshiroq tushunish va qadrlashga yordam beradigan samarali usullar zarurligini ko'rib chiqadi.

Mavjud adabiyotlarni tushunish bo'shliqlarni aniqlash va samarali usullarni shakllantirish uchun juda muhimdir. Oldingi tadqiqotlar o'quvchilarni adabiy tilga moslashtirishda so'z boyligini rivojlantirish, kontekstual tushunish va turli adabiy janrlarga ta'sir qilish muhimligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, tadqiqotlar murakkab badiiy matnlarni tushunishda xulosa chiqarish va tanqidiy fikrlash kabi kognitiv strategiyalarning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Adabiyotda aniqlangan muammolarni hal qilish uchun biz ko'p qirrali yondashuvni taklif qilamiz:

- Lug'atni kengaytirish: o'quvchilarni adabiy asarlarda ishlatiladigan til bilan tanishtirish uchun maqsadli lug'at tuzish mashqlarini bajarish.
- Kontekstli tahlil: o'quvchilarni so'zlar va g'oyalarning o'zaro ta'siridan ma'no olish uchun jumlar, paragraflar va butun asarlar kontekstini tahlil qilishga undash.
- Janrga ta'sir qilish: o'quvchilarni turli xil yozuv uslublari, mavzulari va madaniy kontekstlari bilan tanishtirish uchun turli xil adabiy janrlarni taqdim etish.

• Interfaol o'qish platformalari: izohlar, multimedia va munozaralar orqali o'quvchilarni badiiy matnlar bilan jalb qiladigan interaktiv platformalarni yaratish texnologiyasidan foydalanish¹.

O'quvchilarni adabiy tilga moslashtirish ularga yozma ifodaning yanada murakkab va nozik shakllarini tushunish va qadrlash uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlarni rivojlantirishga yordam berishni o'z ichiga oladi. Ushbu moslashuvni osonlashtirishning bir necha usullari:

Lug'at Binosi:

- So'zlar ro'yxati: o'quvchilarga badiiy matnlardagi murakkab so'zlar ro'yxatini taqdim eting. Ularni bu so'zlarni o'rganishga va o'z yozishlarida va suhbatlarida ishlatishga undang.

- Kontekstli o'rganish: so'zlarning ma'nolarini jumlar va paragraflar doirasida o'rgatish. O'quvchilarni atrofdagi matndan ma'no chiqarishga undash.

O'qishni Tushunish Strategiyalari:

- Yaqin o'qish: o'quvchilarni matn tafsilotlari va nuanslarini o'rganib, yaqin o'qish bilan shug'ullanishga o'rgating. Bunga adabiy qurilmalarga, majoziy tilga va ramziylikka e'tibor berish kiradi.

- Annotatsiya: o'quvchilarni notanish so'zlar, iboralar va g'oyalarni qayd etib, matnlarga izoh berishga undash. Bu ularga material bilan faol shug'ullanishga yordam beradi².

Adabiy Tahlil:

- Mavzularni muhokama qiling: adabiy asarlarda mavjud bo'lgan mavzular va motivlarni o'rganing. Ushbu elementlarni muhokama qilish o'quvchilarga matndagi chuqur ma'no qatlamlarini tushunishga yordam beradi.

- Belgilarni tahlil qilish: belgilarning motivatsiyasi, ziddiyatlari va rivojlanishini tahlil qiling. Bu xarakterga asoslangan rivoyatlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

. Grammatika va sintaksis:

- Grammatik mashqlar: to'g'ri jumla tuzilishi va ishlatilishini mustahkamlash uchun grammatik mashqlarni qo'shing. Grammatikani tushunish o'quvchilarning murakkab jummalarni tushunish qobiliyatini oshiradi.

¹ Gamble, N., & Yates, S. (2002). Exploring Children's Literature: Teaching the Language and Reading of Fiction. London: Paul Chapman Publishing.

² Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. Language Teaching, 40(2), 97-118.

- Gap tuzilishi: adabiy asarlarda uchraydigan turli gap tuzilmalarini o'rganing. Turli xil jumlar uzunligi va tuzilmalarining umumiy ohang va kayfiyatga ta'sirini muhokama qiling³.

Adabiy munozaralar va kitob klublari:

- Guruh muhokamalari: o'quvchilarni adabiy asarlar haqidagi munozaralarga jalb qiling. Perspektivlar va talqinlarni baham ko'rish o'quvchilarga yangi tushunchalar va istiqbollarni olishga yordam beradi.

- Kitob to'garaklari: kitob to'garaklariga qo'shilish yoki ularni tashkil etish kitobxonlarga adabiyotni birgalikda muhokama qilish imkonini beradi, turli nuqtai nazarlar orqali chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Turli Janr va uslublarga ta'sir qilish:

- Turli xil o'quv materiallari: o'quvchilarni turli adabiy janr va uslublarni o'rganishga undash. Yozuvning turli shakllariga ta'sir qilish ularga turli lingvistik nuanslarga moslashishga yordam beradi.

- Muallif tadqiqotlari: aniq mualliflarning asarlariga e'tibor qarating. Muallifning asarini o'rganish o'quvchilarga takrorlanadigan mavzular va uslublarni aniqlashga yordam beradi.

Yozish Mashqlari:

- Imitatsion yozuv: o'quvchilarga taniqli mualliflarning uslubiga taqlid qilishni mashq qiling. Bu ularga turli xil yozish texnikasini o'zlashtirishga yordam beradi.

- Ijodiy yozish: o'quvchilarni ijodiy yozish mashqlari bilan shug'ullanishga undash. O'zlarining adabiy asarlarini yaratish ularning adabiy tilni tushunishi va qadrlashini oshiradi.

Adabiy Asboblar:

- Identifikatsiya va tahlil: o'quvchilarni metafora, o'xshatish, simvolizm va allegoriya kabi adabiy vositalarni tanib olishga va tahlil qilishga o'rgating. Ushbu qurilmalarni tushunish tushunishni chuqurlashtiradi.

Esda tutingki, adabiy tilga moslashish bosqichma-bosqich jarayon bo'lib, shaxslar turli sur'atlarda rivojlanishi mumkin. Adabiyotga bo'lgan muhabbatni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini ta'minlash ushbu moslashuvning muhim tarkibiy qismidir.

Ijodiy natijalar shuni ko'rsatadiki, so'z boyligini kengaytirish, kontekstual tahlil, turli janrlarga ta'sir qilish va interaktiv o'qish platformalarining kombinatsiyasi o'quvchilarni adabiy tilga samarali moslashtirishi mumkin. Biroq, o'rganish uslublari va imtiyozlaridagi individual farqlar kabi muammolar qo'shimcha izlanishni talab qiladi.

³ Berardo, S. A. (2006). The Use of Authentic Materials in the Teaching of Reading. The Reading Matrix, 6(2), 60-69.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot o'quvchilarni adabiy tilga moslashtirish bo'yicha qimmatli tushunchalarni beradi. Taklif etilayotgan usullar adabiy tushunishning ko'p qirrali tabiatini hal qilish uchun yaxlit yondashuvni taklif etadi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu usullarni takomillashtirishga, individual farqlarni hisobga olishga va moslashuvning adabiy asarlarga doimiy qiziqishga uzoq muddatli ta'sirini o'rganishga qaratilishi kerak.

- Moslashuv usullarining doimiy qiziqish va badiiy matnlar bilan aloqada bo'lishiga uzoq muddatli ta'sirini o'rganing.

- Ijtimoiy-madaniy omillarning moslashish jarayoniga ta'sirini o'rganing.

- Shaxsiy o'quvchi profillariga usullarni moslashtiradigan adaptiv ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqish.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarni adabiy tilga moslashtirish maqsadli usullarning kombinatsiyasini talab qiladigan murakkab jarayondir. Ushbu tadqiqot tilni o'rganish va tushunish bo'yicha davom etayotgan munozaralarga hissa qo'shadi, o'qituvchilar, tadqiqotchilar va adabiy asarlarni chuqurroq tushunishga qiziquvchilar uchun amaliy tushunchalarni taqdim etadi.

Adabiyotlar:

1. Berardo, S. A. (2006). The Use of Authentic Materials in the Teaching of Reading. *The Reading Matrix*, 6(2), 60-69.
2. Brumfit, C. (1993). Simplification in Pedagogy. In M. L. Tickoo (Ed.), *Simplification: Theory and Application* (pp. 1-6). Singapore: SEAMEO Regional Language Centre.
3. Gamble, N., & Yates, S. (2002). *Exploring Children's Literature: Teaching the Language and Reading of Fiction*. London: Paul Chapman Publishing.
4. Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*, 40(2), 97-118.
5. Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.
6. Long, M. H., & Ross, S. (1993). Modification That Preserves Language and Content. In M. L. Tickoo (Ed.), *Simplification: Theory and Application* (pp. 29-52). Singapore: SEAMEO Regional Language Centre.
7. Centre. No author. (2010). Man Opens Bag of Cheese Rings, Finds One. *The Northern Territory News*. Accessed in <https://www.news.com.au/lifestyle/real-life/man-opens-bag-of->

RADIOAKTIV ELEMENTLARNING YEMIRILISH DAVRIDA KIMYOVIY VA FIZIKAVIY JARAYONLARNING SODIR BO'LISHI

Mohinur Normurodova Mamarasulovna

Yulduz Abdullayeva Sherboyevna

Qarshi shahri IIV Qashqadaryo akademik litseyi

Kimyo fani o'qituvchilari

+998887669291/+998973158308

ANNOTATSIYA

Radioaktivlik vaqtida yadro bir holatdan ikkinchi holatga o'tadi, bu bilan yadro o'z tarkibida bo'lgan va radioaktivlik vaqtida vujudga keluvchi zarralar (masalan: alfa, proton, beta, ...) yengil yadrolar hamda fotonlarni chiqarishi mumkin. Buning natijasida yemirilayotgan yadrolarning tarkibi yoki ichki energiyasi o'zgaradi. Radioaktivlik tabiiy sharoitda ro'y berib qolmay, uni sun'iy yo'l bilan ham hosil qilish mumkin. Ammo ikkala radioaktivlik orasida farq yo'q. Radioaktivlik qonunlari radioaktiv izotopning qanday olinishiga bog'liq emas. Radioaktivlik yadroning ichki xususiyati bo'lib, har bir yadro o'ziga xos yemirilish turi, intensivlikka ega. Radioaktivlik xususiyati tashqi ta'sirlarga (temperatura, bosim, elektr yoki magnit maydon) bog'liq emas. Ko'pgina radioaktiv yadrolar nishon yadroni turii tezlashtirilgan zarralar bilan bombardimon qilishlik bilan hosil qilinadi. Dastlabki radioaktiv nurlanishlartahlili tabiiy radioaktivlik vaqtida alfa, beta zarralar va qisqa to'lqinli gamma fotonlar chiqishini ko'rsatdi. 1939-yilda G.N.Flerov, K.A.Petrjaklar og'ir yadrolarning ($A = 240$) o'zo'zidan ikkita o'rtacha yadroga bo'linishligini kashf etdilar.

KIRISH

1985-yilda Dubna va Amerika fiziklari Ne yemirilishni kashf etdi. Radioaktiv yemirilish saqlanish qonunlarining bajarilishi bilan ro'y beradi. Radioaktiv yemirilish statistik xususiyatga ega bo'lgan jarayondir. Yemirilayotgan yadrolardan qaysi birini qachon yemirilishini ayta olmaymiz. Lekin vaqt birligi ichida nechitasi yemirilishini aniqlash mumkin, Shuning uchun radioaktivlikni yemirilish ehtimoligiga ko'ra, o'rganish mumkin. Radioaktiv yadrolar qarimaydi, yoshga ega emas, yemirilish intensivligi vaqt birligida yemirilgan yadrolar soniga bog'liq. Vaqt birligida yemirilayotgan (dN) radioaktiv yadrolarning soni shu radioaktiv yadrolarning umumiy soni N ga proporsional. Masalan, dt vaqt oralig'ida dN ga kamayayotgan bo'lsa: $-dN = A N dt$.

Aktivlik birligi qilib Sf sistemas ida bekkerel (Bk) qabul qilingan: $I_{Bk} = I_{yemirls}$. Hosilaviy birliklari kyuri (Ku), rezerford (Rd): $I_{Ku} = 3,7 \cdot 10^{10} Bk$, $I_{Rd} = 106 Bk$.

Tajribada radioaktiv manba yarim yemirilish davrining katta yoki kichikligiga ko'ra, turlicha uslublar qo'llaniladi. Masalan, aktivlikning pasayishi ($T_{1/2}$ soat, kun, oylarda bo'lsa), qisqayashovchi bo'lsa, hosil bo'lgan ion toklariga ko'ra, radiometr, mos tushirish usullari va h.k. Radioaktivlik hodisasining eng ajablanarli tomoni yadro ta'sirlashuv vaqtiga nisbatan juda katta kechikishidir. Haqiqatan ham yemirilishlarning barcha turlari yadroda kechadi. Ma'lumki, yadro kuchlari uchun ta'sirlashuv vaqti -- 10^{21} s, lekin radioaktiv yemirilish davri esa 10¹⁰ yillar (Masalan: ²³⁸U uchun $T_{1/2} = 10^{10}$ yil, bu ¹⁰¹⁷S) bo'ladi. Ya'ni mUyadrosidan chiquvchi azarra yadroda 10³⁸ marotaba aylanadi, navbatdagi ¹⁰³S+ aylanishda yadrodan chiqishi mumkin ekan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Radioaktiv yemirilishlarda nurlanishlarning kechikishi quyidagi sabablarga ko'ra, deb qaraladi: 1) Zaryadli zarralar yadrodan chiqishda kulon to'sig'iga uchrashligi. (Kulon to'sig'i og'ir yadrolarda ~ 30 MeV, yemirilish energiyasi -- 4 MeV. Klassik fizika qonunlari bo'yicha yadrodan zarra chiqishi mumkin emas, kvant mexanikasi bo'yicha zarra to'siqdan sizib o'tishi mumkin). 2) Radioaktivlik kuchsiz ta'sirlashuvga ko'ra, ro'y berishi (Yadroda hetayemirilish kuchsiz ta'sirlashuvga ko'ra, amalga oshadi, shunga ko'ra, yadro ta'sirlashuvdan kuchsiz ta'sirlashuv necha marta kechik bo'lsa, yemirilish vaqti shuncha marotaba kechikadi). 3) Yemirilish energiyasining kichik bo'lishi radioaktivlik vaqtini kechiktiradi. (Masalan, yuzta nuklonli $A = 100$ yadro uyg'onish energiyasi 10 MeV bo'lsin. Har bir nuklonga 0,1 MeV to'g'ri keladi, bu energiya solishtirma bog'lanish energiyasidan kichik, lekin hamma uyg'onish energiyani birorta nuklonga berishi, bu bilan nuklon chiqib ketishi ehtimoligi bor). 4) Radioaktiv yadro va mahsul yadrolar kvant xususiyatlarining (spin, juftlik, orbital moment, ...) keskin farq qilishi. Masalan, dastlabki yadro III2 holatda, mahsul yadro II2 holatda bo'lsin, bunda dastlabki yadro uchun $I = 1/2$, $I = 5/2$, $P = -1$, mahsul yadrouchun $I = 1/2$, $I = 3/2$, $P = +1$, $I = 5/2$, $I = 7/2$ juftlik o'zgaradi. Demak, spin, orbital moment, juftlik saqlanmasligi yemirilishni taqiqlaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Alfa-yemirilish yadroviy kuchlar ta'sirida barcha saqlanish qonunlarining bajarilishi bilan ro'y beradi. Alfa zarralar xossalarini o'rganish zatyadi $Z = 2$, massa soni $A = 4$, bog'lanish energiyasi $E = 28$ MeV, spini $J = 0$, magnit momenti $J = 0$ bo'lgan yalang'och geliy atomi ekanligini ko'rsatdi. Tabiiy radioaktiv alfa-yemirilish faqat davriy sistemaning oxiridagi $Z > 82$ vismutdan keyinjoylashgan og'ir element izotoplarida kuzatiladi. Sun'iy ravishda nuklonlar soni $A = 140 - 160$ sohada yotuvchi nodir yer elementlarida ham alfa aktiv izotoplar hosil qilinadi. Alfa-yemirilgan yadro

zatyadi !l. $Z = 2$, massa soni !l. $A = 4$ ga kamayadi, davriy sistemada ikki katak oldinga siljiydi.

Alfa-yemirilish energetik jihatdan mumkin bo'lishi uchun ushbu shart bajarilishi lozim: $M(A,Z) > M(A-4,Z-2) + M(^4\text{He})$,

ya'ni dastlabki ona yadroning massasi (energiyasi) hosilaviy yadro va alfa-zarra massalari (energiyalari) yig'indisidan katta bo'lishi kerak. Energiyalar farqiga α - yemirilish energiyasi E_0 deyiladi. Yemirilish energiyasi bo'laklarga (α - zarra va hosilaviy yadrolarga) kinetik energiya berishga sarf bo'ladi.

Alfa spektr nozik strukturasi hosilaviy yadroning uyg'ongan holatlari va energiyalarini, ya'ni yemirilish sxemasini aniqlash imkoniyatini beradi. Alfa-spektr nozik strukturasi α -energiyasi yemirilish energiya qiymatiga mos kelsa, qolgan α zarra .. - zarralar energiyalari mos ravishda uyg'onish energiya qadar kechik chiqadi. Ba'zi hollarda o'tish alfa-yemiriluvchi ona yadroning uyg'ongan holatidan hosilaviy yadro asosiy holatiga yemirilish bilan ro'y berishi mumkin. Bu alfa zarralar kinetik energiyasi uyg'onish energiyasi qadar katta bo'ladi.

3) Alfa-zarralar intensivligi energiyasiga bog'liq bo'lib, energiyasi ortishi bilan intensivligi keskin osha boradi. 4) Tabiiy radioaktiv izotoplardan chiquvchi α -zarralar energiyalari $4 \text{ MeV} < T_0 < 9 \text{ MeV}$ oraligida, bu yadrolarning yarim yemirilish davrlari $T_{1/2}$ esa $3 \cdot 10^{-7} \text{ s} < T_{1/2} < 510 \text{ yil}$ oraligida. Alfa-zarralar kinetik energiyalari nisbati 2,5 marta o'zgarsa, yarim yemirilish davrlari nisbati 1024 marotaba o'zgaradi. Lekin shunday katta farq bo'lishiga qaramasdan alfa-yemirilish davri bilan energiyasi o'rtasidagi aloqadorlik mavjud. Alfa-zarra energiyasi 1 % kamaysa, yarim yemirilish davri 10 marotaba ortadi, agar energiya 10% kamaysa yarim yemirilish davri 2-3 tartibga o'zgaradi.

XULOSA

Ma'lumki, qobiqli modelga ko'ra, 126 va 82 sonlari to'ldirilgan neytron va proton qobiqlariga to'g'ri keladi; to'ldirilgan neytron va protonlariga ega bo'lgan yadrolar qo'shni yadrolarga nisbatan eng katta bog'lanish energiyasiga ega bo'ladi. Shuning uchun ana shu yadrolarning alfa-yemirilishida maksimal energiya ajralib chiqadi (Magik sonlarga to'g'ri keluvchi yadrolarda bog'lanish energiya katta massasi kechik dastlabki α -yemiriluvchi yadro magik yadro bo'lsa, hosila yadro massalari farqi ortadi, bu esa yemirilish energiyasi ortishi ga o'z navbatida alfaenergiyasi ortishi ga olib keladi).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. T. M. MO'MINOV, A. B. XOLIQULOV, SH. X. XUSHMURODOV
ATOM YADROSI VA ZARRALAR FIZIKASI

DAVLAT BOSHQARUVIDA QONUNIYLIKNI TAMOYILI USTUVOR BO'LGAN KONSTITUTSIYA

Zumrad Bozarova Uralovna

Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi IIV

Qashqadaryo akademik litsey

Huquqshunoslik fani yetakchisi

+998907216923

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola qonuniylikni ta'minlash tushunchasi, davlat boshqaruvida qonuniylikni ta'minlash usullari, qonuniylikni ta'minlash usullari haqida olimlar fikrlari, kontrol, nazorat, jamoatchilik nazorati kabi qonuniylikni ta'minlash usullariga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: *qonuniylikni ta'minlash, qonuniylikni ta'minlash usullari, kontrol, nazorat, jamoatchilik nazorati, sud nazorati.*

KIRISH

Har qanday boshqaruvga oid bo'lgan tizimda boshqaruv organi tomonidan organning maqsad va vazifalariga hamohang ravishda ma'lum usullar qo'llaniladi. Boshqaruv organi tomonidan qo'llaniladigan u yoki bu usul eng avvalo huquq normasi bilan tartibga solinishi, inson huquq va erkinliklarini himoya qilishga va ularni ro'yobga chiqishiga zamin yaratishi lozim. Davlat boshqaruvi faoliyati sohasida qonuniylik prinsipining harakatda bo'lishi tashkiliy-huquqiy vositalar tizimi bilan ta'minlanadi. Yuridik xususiyatlari va mazmuni jihatidan har xil bo'lgan bunday vositalarning yig'indisi – qonuniylikni ta'minlash usullarini tashkil etadi. Shu o'rinda biz davlat boshqaruvida qonuniylikni taminlash usullari haqida fikr bildirganimizda qonuniylikni taminlash tushunchasi haqida to'xtalib o'tsak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Qonuniylikni ta'minlash – bu:

- birinchidan, davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyatida qonuniylik talabidan chetga chiqishiga yo'l qo'ymaslik;
- ikkinchidan, qonunbuzilishi holatlarini o'z vaqtida aniqlash;
- uchinchidan, aniqlangan qonunbuzilishi holatlarini bartaraf etish;
- to'rtinchidan, buzilgan huquq va qonuniy manfaatlarni qayta tiklash;
- beshinchidan, qonunbuzilishiga yo'l qo'ygan shaxslarni javobgarlikka tortish;
- oltinchidan, qonun buzilishlariga yo'l qo'ymaslik maqsadida, ma'lum bir choratadbirlarni amalga oshirish.

Demak, qonuniylikni taminlash deganda davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyatida qonuniylik talabidan chetga chiqishiga yo‘l qo‘ymagan holda, qonunbuzilishi holatlarini o‘z vaqtida aniqlash, aniqlangan qonunbuzilishi holatlarini bartaraf etish, buzilgan huquq va qonuniy manfaatlarni qayta tiklash, qonunbuzilishiga yo‘l qo‘ygan shaxslarni javobgarlikka tortish, qonun buzilishlariga yo‘l qo‘ymaslik maqsadida, ma‘lum bir choratadbirlarni amalga oshirishga qaratilgan faoliyat sifatida ko‘rishimiz mumkin.

Aksariyat yuridik adabiyotlarda, davlat boshqaruvi jarayonida qonuniylikni ta‘minlashning asosiy usuli sifatida kontrol va nazorat ko‘rsatib o‘tilgan. Jumladan, D.M.Ovsyankoning fikricha, davlat organlari faoliyatida qo‘llaniladigan turli huquqiy va tashkiliy shakl va usullar, amaliy usullar – qonuniylikni ta‘minlash usullari hisoblanadi hamda bu kontrol va nazoratdir. Bu yerda D.M.Ovsyankoning fikriga ko‘ra davlat boshqaruvida qonuniylikni taminlashda ikkita usul yani kontrol va nazoratni nazarda tutgan. A.A.Karmolitskiyning fikricha esa, davlat boshqaruvida qonuniylik tashkiliy-huquqiy vositalar orqali ta‘minlanadi. Mazmuniga ko‘ra ular qonuniylikni ta‘minlash usullarini, uning tizimini anglatadi.

Qonuniylikni ta‘minlash jarayonida davlat organlari o‘z vakolatlari doirasida kontrolni hamda uning ko‘rinishlari bo‘lgan nazorat va ijro etishni tekshirishni amalga oshiradilar. A.A.Karmolitskiy boshqa huquqshunos olimlardan farqli ravishda, qonuniylik va intizomni ta‘minlashning uchinchi usulini – ijro etishni tekshirishni ham kiritadi. D.D.Sabriya, davlat boshqaruvida qonuniylikni taminlash usullariga kontrol (ijro etishni tekshirish) va nazorat bilan bir vaqtda shikoyat qilish huquqini kiritadi. Uning fikricha qonuniylikni taminlashda faqatgina kontrol va nazorat bilan taminlanib qolmasligini va qonuniylik taminlanishini fuqarolarning shikoyat qilish huquqi orqali erilishishi mumkinligi haqida fikr bildiradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Demak, yuqoridagilarga asoslanadigan bo‘lsak, huquqshunos olimlari davlat boshqaruvida qonuniylik va intizomni ta‘minlashning asosiy usullari sifatida kontrol, nazorat, tekshirish va shikoyat qilishni ko‘rsatib o‘tishadi. Kontrol – qonuniylik va intizomni ta‘minlash usuli sifatida yoki davlat organlarining funksiyasi, ya‘ni boshqaruv faoliyatining turi sifatida namoyon bo‘lishi mumkin. Kontrol ijtimoiy boshqaruv tizimida katta ahamiyatga ega bo‘lib, u hokimiyat subyektlarining mavjud holatlari to‘g‘risida, qarorlarning ijro etilganligi haqida ma‘lumotlarni olishda xizmat qiladi. Kontrol ijro intizomini mustahkamlashda, amalga oshirilgan ishni baholashda, ma‘lum bir jarayonni operativ tartibga solishda qo‘llaniladi. Kontrol mazmuni quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1) kontrol ostiga olingan obyektlar faoliyati ustidan kuzatish, ular tomonidan qoidalar va ko‘rsatmalarning bajarilishi, mavjud holatlar to‘g‘risida obyektiv ma‘lumotlar olish. Ma‘lumotlar hisob va hisobot hujjatlarini o‘rganish, tekshirish,

invertarizatsiya, taftish, tushuntirishlar va boshqa shakllarda olinadi; 2) to'plangan axborotlarni baholash, yo'nalishlarni belgilash, istiqboldagi rejalarni ishlab chiqish; 3) qonuniylikni buzish holatlarini, zararli oqibatlarini, maqsadga nomuvofiq harakatlar va xarajatlarni bartaraf etish bo'yicha ma'lum bir choralarni ko'rish, shuningdek, huquqbuzarlikni oldini olish maqsadida huquqqa xilof faoliyatni to'xtatish; 4) huquqbuzarliklarning hisobini olib borish, ularni sodir etilishi sabablari va sharoitlarini aniqlash; 5) aybdor shaxslarni aniqlash, ularni javobgarlikka tortish. Kontrolni amalga oshiruvchi organlar aybdor shaxsning javobgarligini o'zlari hal etishlari mumkin yoki bu masalani vakolatli davlat organlariga kiritishlari mumkin. Kontrol rahbarlik (boshqaruv) faoliyatining ajralmas elementi hisoblanadi. Shu bilan birga, u rahbarlik darajasini oshirishni, uning to'g'riligi va samaradorligini tekshirish vositasi ham hisoblanadi. Kontrolni amalga oshirish jarayonida: – kontrol ostiga olingan obyektning holati tahlil qilinadi va unga baho beriladi; – hal etilmay qolgan masalalar aniqlanadi; – amaliy tajriba umumlantiriladi va qo'llaniladi; – ijro etuvchilarga turli xildagi yordam beriladi. Demak, kontrol davlat organlari oldiga qo'yilgan vazifalarning bajarilishini, ularning faoliyatida qonuniylik va intizomning ta'minlanishini belgilovchi asosiy vositadir. Qonuniylikni ta'minlash jarayonida qonun buzilishini ogohlantirish va cheklashda uning o'rni kattadir. Kontrol davlat boshqaruvi jarayonida qo'llaniladigan boshqa usullardan (nazorat, tekshirishdan) farq qilgan holda, quyidagi o'ziga xos xususiyatlarga egadir: – kontrolni amalga oshiruvchi organ (mansabdor shaxs) va kontrol ostiga olingan obyekt o'rtasidagi aloqalarning vertikaligi, ya'ni bu munosabatlar bo'ysinuvga asoslanadi; – kontrol qonuniylikni ta'minlash bilan bir vaqtda, maqsadga muvofiqlikni aniqlash uchun ham qo'llaniladi; – kontrolni amalga oshiruvchi organ (mansabdor shaxs) obyektning qarorlarini bevosita bekor qilish vakolatiga ega bo'ladi; – kontrolni amalga oshiruvchi organ (mansabdor shaxs) kontrol obyektining faoliyatida qonun buzilishiga yo'l qo'yilgan bo'lsa, uni bartaraf etish, aybdorni aniqlash va unga nisbatan ta'sir etish choralari qo'llash vakolatiga ega bo'ladi.

XULOSA

Yuqoridagilardan kelib chiqib, davlat organlari va mansabdor shaxslari hamda jismoniy va yuridik shaxslarning davlat boshqaruv jarayonida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlaridan og'ishmasdan harakat qilishini ta'minlovchi usul, vositalar yig'indisini davlat boshqaruvida qonuniylikni ta'minlovchi usullar deb ataymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. E.Xojiyev, T.Xojiyev. Ma'muriy huquq. Darslik. – T.: “Fan va texnologiya”, 2008. 519 b.
2. Ю.М.Козлов, Л.Л.Попов. Административное право. – М.: «Юрист», 2000.

3. А.П.Алехин, А.А.Кармолицкий, Ю.М.Козлов. Административное право Российской Федерации. Учебник. –М.: «Зерцало», 1998.
4. П.Т.Василенко. Административное право. –М.: «Юридическая литература», 1990.
5. Е.Хоҗиёв, Т.Хоҗиёв. Ма’мурий ҳуқуқ. Дарслик. – Т.: “Fan va texnologiya”, 2008. 519 б.
6. Бахрах.Д.Н, Россинский.Б.В, Старилов.Й.Н. Административное право: Учебник для вузов. –М.:”Норма”, 2004. 707-б.
7. O‘zbekiston Respublikasining “Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-350 sonli qonuni / 2013 y / <https://lex.uz/docs/-2156899>

MILLIY QONUNCHILIKDA INSON VA FUQAROLARNING KAFOLATLANGAN HUQUQLARI VA ERKINLIK LARI

SAODAT NORBO'TAEVA RASHIDOVNA
*Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi IIV
Qashqadaryo akademik litsey huquqshunoslik
Huquqshunoslik fani o'qituvchisi
+998907164677*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada inson huquqlariga oid xalqaro hamda milliy qonunchilik huquqiy jihatdan tahlil qilingan bo'lib, unda inson huquqlari umujahon deklaratsiyaning mazmun mohiyati hamda O'zbekiston Respublikasining inson huquqlari sohasidagi milliy normativ-huquqiy hujjatlari bayon qilingan. Bundan tashqari bugungi kundagi O'zbekiston Respublikasida inson huquqlari sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar tahlili shuningdek ushbu islohotlarning bugungi kundagi ahamiyati hamda uning jamiyatdagi o'rni va roli tahlil qilingan. Bundan tashqari ushbu maqolada so'ngi yillarda mamlakatimizda inson huquqlari sohasida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar huquqiy jihatdan keng tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: inson huquqlari, shaxs, jamiyat, davlat, islohotlar, ijtimoiy huquqlar, tabiiy huquqlari.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining Muqaddimasida O'zbekiston xalqi inson huquqlariga va davlat suvereniteti g'oyalariga sodiqligini tantanali ravishda e'lon qilib, hozirgi va kelajak avlodlar oldidagi yuksak mas'uliyatini anglagan holda, o'zbek davlatchiligi rivojining tarixiy tajribasiga tayanib, demokratiya va ijtimoiy adolatga sadoqatini namoyon qilib, xalqaro huquqning umume'tirof etilgan qoidalari ustunligini tan olgan holda, respublika fuqarolarining munosib hayot kechirishlarini ta'minlashga intilib, fuqarolar tinchligi va milliy totuvligini ta'minlash maqsadida insonparvar demokratik huquqiy davlat barpo etish vazifasi qo'yilganligi aytib o'tilgan.

Hozirgi dunyoda inson huquqlari yetakchi o'rinni egallashi umume'tirof etilgan dalildir. Inson huquqlari masalasining har qanday sivilizatsiyalashgan, adolatli fuqarolik jamiyatini qurishdagi rolini kamaytirib bo'lmaydi. Demokratik, huquqiy davlat qurishning bosh sharti asosiy huquq va erkinliklarni rag'batlantirish va himoya qilish hamda jamiyatda har bir insonning huquqlarini kafolatlashning haqiqiy tizimini yaratish hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Inson huquqlari yer yuzida hayotning to'laqonligini belgilaydi hamda millatlar madaniyatlarining ajralmas qismi, insoniyat ma'naviy-huquqiy ideallarining eng yuqori darajada ko'rinishi bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun ham, hozirgi zamon dunyosining ma'naviy qadriyatlari orasida umume'tirof etilgan inson huquqlari eng muhim o'rinlardan birini egallaydi.

BMT Nizomi va xalqaro konvensiyalarda hamda dunyoning turli mamlakatlari konstitutsiyalarida mustahkamlangan inson huquqlari fundamental va ajralmas huquqlar sifatida ongimizga singib bormoqda. So‘nggi yillarda inson huquqlarini himoya qilishning qonunchilik va tashkiliyhuquqiy bazasini mustahkamlash, inson huquqlari bo‘yicha xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilish va xalqaro majburiyatlarni bajarish, shuningdek, inson huquqlarini himoya qilish masalalari yuzasidan xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni faollashtirishga doir tizimli ishlar olib borilmoqda. Hozirgi vaqtda O‘zbekiston Respublikasi inson huquqlari bo‘yicha 80 dan ortiq xalqaro hujjatlarga, jumladan Birlashgan Millatlar Tashkilotining (keyingi o‘rinlarda — BMT) 6 ta asosiy shartnomaci va 4 ta fakultativ protokoliga qo‘shilgan bo‘lib, ularning amalga oshirilishi yuzasidan BMTning Inson huquqlari bo‘yicha kengashi va shartnomaviy qo‘mitalariga muntazam ravishda milliy ma‘ruzalarni taqdim etib kelmoqda.

“Inson” tushunchasi yaqindagina yuridik fanlarga kiritilgan bo‘lib, u aynan inson huquqlarini ham milliy, ham xalqaro darajada tan olinishi bilan bog‘liqdir. “Bizning fikrimizcha, — deydi professor A.X. Saidov, — “umume’tirof etilgan inson huquqlari” atamasi xalqaro hujjatlar ahamiyatini “xalqaro standartlar” atamasidan kam bo‘lmagan darajada aks ettiradi”, chunki ular davlatlararo darajada ishlab chiqiladi, davlatlararo hamkorlikni tartibga solishga mo‘ljallanadi, o‘z yurisdiksiyasi doirasida inson huquqlariga hurmatni ta‘minlab bera olmaydigan ahvolda qolgan, o‘z xalqi va xalqaro hamjamiyat oldida inson huquqlariga rioya etish yuzasidan javobgarlikka tortiluvchi davlatga nisbatan yo‘naltiriladi”.

МУХОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

S.O.Toshboyevning fikriga ko‘ra, turli odamlarda o‘z oldilariga qo‘ygan maqsadlarini amalga oshirish uchun qulay usullar to‘g‘risidagi tasavvurlari turlicha bo‘ladi va bu tabiiy holdir. Hatto ikki odamda, ikki guruhda yoki ikki turli madaniyatda bir xil ehtiyojlar mavjud bo‘lmaydi va hech qanday ta‘lim usuli, barcha odamlarni, barcha guruhlarni va butun jamiyatni teng darajada qoniqtirmaydi.

Tadqiqot ishini amalga oshirishda rivojlangan mamlakatlarda inson huquqlari sohasidagi ishlarni tashkil etishni, moliyalashtirish modellarini tahlil qilish, statistik, solishtirma, empirik usullaridan foydalangan holda xorij mamlakatlarda inson huquqlari sohasidagi tajribalaridan O‘zbekistonda foydalanish yo‘nalishlari o‘rganilgan. Insonning asosiy huquq va erkinliklarining ro‘yxati va mazmuni Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida mustahkamlab qo‘yilgan bo‘lib, mazkur hujjat odatda dunyoning vijdoni, insoniyat ma‘naviyatining etaloni deb nomlanadi. BMT Nizomi kabi, mazkur tarixiy hujjatda haqiqat o‘z tasdig‘ini topgan: barcha insonlar erkin va insoniy qadr-qimmat va asosiy, tabiiy huquqlarda teng tug‘iladilar. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida irqi, tana rangi, jinsi, tili, dini, siyosiy yoki boshqa e‘tiqodlaridan, mol-mulki, tabaqasi yoki boshqa holatidan qat‘i nazar har bir insonning ehtiyojlarsiz va o‘z shaxsiy dahlsizligi uchun hadiksiramay yashash huquqi, so‘z va e‘tiqod erkinligi, adolatli va butun dunyoda tinchlikga bo‘lgan huquqi mustahkamlab qo‘yilgan. Shu o‘rinda Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasiga iqsqacha to‘xtalib o‘tishimiz maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining Rezolyusiya 217 A (III) bilan 1948-yil 10-dekabrda qabul va e‘lon

qilingan. Ushbu deklaratsiya o'zining muqaddimasida inson huquqlariga oid bir qancha qadriyat va huquqlarni inobatga olib qabul qilinganligini ko'rishimiz mumkin. Bundan tashqari Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasini barcha xalqlar va barcha davlatlar bajarishga intilishi lozim bo'lgan vazifa sifatida e'lon qilar ekan, bundan muddao shuki, har bir inson va jamiyatning har bir tashkiloti doimo ushbu Deklaratsiyani nazarda tutgan holda ma'rifat va ta'lim yo'li bilan bu huquq va erkinliklarning hurmat qilinishiga ko'maklashishi, milliy va xalqaro taraqqiyparvar tadbirlar orqali ham uning bajarilishi ta'minlanishiga, Tashkilotga a'zo bo'lgan davlatlar xalqlari o'rtasida va ushbu davlatlarning yurisdiksiyasidagi hududlarda yashayotgan xalqlar o'rtasida yalpisiga va samarali tan olinishiga intilishlari zarur.

XULOSA

Inson huquqlari sohasidagi xalqaro tuzilmalar bilan yaqin sheriklik kengaymoqda, huquqni himoya qilish borasida hukumatga qarashli bo'lmagan tashkilotlar bilan amaliy muloqot yo'lga qo'yildi. Umuman olganda, Davlatimiz rahbarining global forumni o'tkazish to'g'risidagi tashabbusi mamlakatimizda inson huquqlari sohasida olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlarning mantiqiy davomi bo'lib, bu borada ta'lim va tarbiya ishlarini mazmunan boyitishga hamda yuqori sifat darajasiga olib chiqishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining Rezolyusiya 217 A (III) bilan 1948 yil 10 dekabrda qabul va e'lon qilingan
2. Inson huquqlari umumiy nazariyasi: IIV tizimidagi ta'lim muassasalari tinglovchi va kursantlari, shuningdek huquqni muhofaza etuvchi organlar xodimlari uchun darslik. — T., 2012. — 304 b
3. Саидов А.Х.. Международное право прав человека: Учебное пособие / Отв.ред. акад. Б.Н. Топорнин. М., 2002. - С. 80.
4. Образование в области прав человека: национальный и зарубежный опыт / Отв. изд. А.Х. Саидов. - Ташкент: Национальный центр Республики Узбекистан по правам человека, 2011. - С. 11.

O'ZBEKISTONDA YOSHLARNING SPORTGA BO'LGAN QIZIQISHI

Anvar Rayxonov Muhammadiyevich
Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi IIV
Qashqadaryo akademik litsey
Jismoniy tarbiya o'qituvchisi.
+998 914507686

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekistonda yoshlarning sportga bo'lgan qiziqishining bugungi manzarasini o'rganib, ishtirokiga ta'sir etuvchi omillar haqida atroflicha tushuncha berishga qaratilgan. Adabiyotlarni tahlil qilish va empirik tadqiqotlar orqali tadqiqot yoshlar orasida sportni rivojlantirish tendentsiyalari, motivatsiyalari va potentsial oqibatlarini o'rganadi. Topilmalar O'zbekiston yoshlarining sog'lom va faol turmush tarzini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Kalit so'zlar: yoshlar, sport, O'zbekiston, qiziqish, ishtirok, tendentsiyalar, motivatsiyalar.

Yoshlarning sport bilan shug'ullanishi mamlakatning umumiy farovonligi va rivojlanishining muhim jihati hisoblanadi. Boy madaniy merosga ega bo'lgan O'zbekistonda yoshlarning sportga bo'lgan qiziqishi dinamikasini tushunish jismoniy va ruhiy faol avlodni tarbiyalash uchun juda muhimdir. Ushbu maqolada O'zbekistonda yoshlar o'rtasida sport bilan shug'ullanishning ko'p qirrali jihatlari, ularning faolligiga ta'sir etuvchi motivlar va muammolar o'rganilmoqda.

Adabiyotlarni tahlil qilish bo'limida global miqyosda va xususan O'zbekistonda yoshlarning sport bilan shug'ullanishi bo'yicha mavjud tadqiqotlar ko'rib chiqiladi. Madaniy, ijtimoiy-iqtisodiy va ta'lim omillarining sport bilan shug'ullanishga ta'sirini o'rganadigan tadqiqotlar ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, hukumat tashabbuslarining roli va zamonaviy texnologiyalarning yoshlar sportiga ta'siri haqida tushunchalar ko'rib chiqiladi.

Ma'lumotlarni to'plash uchun aralash usulli yondashuv qo'llaniladi. So'rovnomalar va suhbatlar O'zbekiston yoshlarining namunali vakillari o'rtasida o'tkaziladi. So'rovnomada ularning hozirgi sportdagi ishtiroki, motivatsiyasi, sezilgan to'siqlari va ijtimoiy va madaniy omillarning ta'siri o'rganiladi. Asosiy manfaatdor tomonlar, shu jumladan o'qituvchilar, murabbiylar va siyosatchilar bilan suhbatlar yoshlar sportini targ'ib qilishdagi muammolar va imkoniyatlarga sifatli nuqtai nazar beradi.

Yoshlarning sportga qiziqishi madaniyat, ijtimoiy muhit, ommaviy axborot vositalari va shaxsiy tajribalar kabi turli omillar ta'sirida dinamik va ko'p qirrali hodisadir. Ko'plab yoshlarning sportga qiziqishining bir qancha sabablari:

• **Jismoniy faollik va Salomatlik:** Sport jismoniy faollik uchun imkoniyat yaratadi, sog'lom turmush tarzini targ'ib qiladi va harakatsiz xatti-harakatlarning oldini olishga yordam beradi. Ko'pgina yoshlar faol bo'lish va umumiy farovonligini saqlab qolish uchun sport bilan shug'ullanadilar.

• **Ijtimoiy hamkorlik:** Sport ijtimoiy hamkorlik, jamoaviy ish va do'stlik uchun imkoniyatlarni taklif etadi. Ayniqsa, jamoaviy sport turlari yoshlarga muhim ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, do'stlik o'rnatish va jamiyatning bir qismi bo'lish imkonini beradi.

• **Namuna va qahramonlar:** muvaffaqiyatli sportchilar ko'pincha yoshlar uchun namuna bo'lib xizmat qiladi. Ular yoshlarni o'z maqsadlariga erishishga, ko'p mehnat qilishga, sportda ham, hayotning boshqa jabhalarida ham mukammallikka intilishga ilhomlantiradi va rag'batlantiradi.

• **Raqobat va yutuqlar:** sportning raqobatbardoshligi ko'plab yoshlarni o'ziga jalb qiladi. Ustun bo'lish, g'alaba qozonish va shaxsiy yoki jamoaviy maqsadlarga erishish istagi yoshlarning sport bilan shug'ullanishi uchun kuchli harakatlantiruvchi kuch bo'lishi mumkin.

• **Ommaviy axborot vositalarining ta'siri:** ommaviy axborot vositalari yoshlarning sportga bo'lgan qiziqishini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Televizion ko'rsatuvlar, onlayn translyatsiya va ijtimoiy tarmoqlarda yoritish turli sport turlari va sportchilarning mashhurligiga hissa qo'shadi, ularni yosh tomoshabinlar uchun yanada qulayroq va qiziqarli qiladi.

• **Maktab va jamoat dasturlari:** maktabga asoslangan sport dasturlari va jamoat sport ligalari yoshlarga turli sport turlari bilan shug'ullanish uchun uyushgan imkoniyatlarni taqdim etadi. Ushbu dasturlar mahoratni rivojlantirishga, jamoaviy ishlashga va tegishlilik tuyg'usiga hissa qo'shadi.

• **Ota-onaning ta'siri:** ota-ona va oila a'zolarining ta'siri yoshlarning sportga qiziqishini shakllantirishda muhim rol o'ynashi mumkin. Agar ota-onalar sport bilan faol shug'ullansa yoki farzandlarining ishtirokini qo'llab-quvvatlasa, bu ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

• **Ta'lim va martaba imkoniyatlari:** ba'zi yoshlar potentsial ta'lim stipendiyalari va sport muvaffaqiyatlari bilan bog'liq martaba imkoniyatlari tufayli sportga jalb qilinadi. Kollej uchun stipendiyalar va sportdagi professional martaba istiqbollari kuchli turtki bo'lishi mumkin.

• **O'zini namoyon qilish va o'ziga xoslik:** sport bilan shug'ullanish yoshlarga jismoniy va hissiy jihatdan o'zini namoyon qilish imkonini beradi. Shuningdek, u o'ziga xoslik va o'ziga ishonch hissini rivojlantirishga hissa qo'shadi.

• **Ko'ngilochar qiymat:** sport qiziqarli musobaqalar, hayajonli daqiqalar va oldindan aytib bo'lmaydigan tuyg'u orqali ko'ngilochar qiymatni taklif qiladi. Ko'p

yoshlar tomosha va ular bilan ta'minlash hech zavq va o'yin-kulgi uchun sport ishtirok bahramand.

Yoshlarning sportga bo'lgan qiziqishi ortidagi turli xil motivlarni tushunish va hal qilish yoshlarning jismoniy mashg'ulotlarda ishtirok etishlari va qimmatli hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishlari uchun inklyuziv va jalb qilish imkoniyatlarini yaratish uchun juda muhimdir.

Ushbu bo'limda mavjud adabiyotlar nuqtai nazaridan natijalar sharhlanadi, topilmalar va O'zbekistonning keng ijtimoiy-madaniy manzarasi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanadi. Muhokamalar aniqlangan motivatsiya va muammolarni hisobga olgan holda yoshlarning sportga qiziqishini oshirish uchun potentsial aralashuvlar va strategiyalarni o'rganadi.

Xulosa va takliflar:

Maqola O'zbekiston yoshlari o'rtasida sportni targ'ib qilish muhimligi ta'kidlangan asosiy topilmalar xulosasi bilan yakunlanadi. Barqaror va inklyuziv sport dasturlarini rag'batlantirish uchun siyosatchilar, o'qituvchilar va jamoat rahbarlari uchun amaliy takliflar taqdim etiladi. Maqsad-yoshlarda sportga doimiy qiziqish uyg'otadigan, ularning umumiy farovonligi va ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shadigan ijobiy o'zgarishlarni ilhomlantirish.

References.

1. Larson, R., Hansen, D., & Dworkin, J.(2003). What adolescent learn from organized activities, *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 25-5
2. Ortanescu, D., & Ortanescu C. (2001). Factors affecting the beginning and the continuing of athletic activity of 8-10 years old children. In: 10th World Congress of Sport Psychology: Programme and Proceedings (pp. 48-50). Skiathos: International Society of Sport Psychology (ISSP), DÁmokriteio PanepistÁmio ThrakÁs
3. Theokas, C. (2009). Youth sports participation ñ View of issues: Introduction to the special selection, *Development Psychologist*, 45(2),303-306
4. Kozar, I. (2003). Korelati motoriĖko-morfoloĖkog statusa, stavova i motivacije srednjoĖkolaca u fiziĖkom vaspitanju. [Correlates of secondary school studentsí motor and morphological status, attitudes and motivation for physical education].Novi Sad: Fakultet fiziĖke culture
5. NeĖi,, M. (2003). Motivacioni aspekti sporta. BaĖka Palanka: LOGOS.
6. OljaĖa, M. (2001). Pedagogija sporta. Beograd: Sportska akademija.
7. OljaĖa, M. (2005). Pedagogija sportskog treninga. Beograd: Sportska akademija

О'ZBEKISTONDA SUD TIZIMI VA HUQUQ

Faxriddin Turayev Egamberdiyevich
Shaxzod Yaxshiboyev Abdurashidovich
Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi IIV
Qashqadaryo akademik litsey
Huquqshunoslik fani o'qituvchisi va yetakchisi
+998971459228
+998991330322

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Yangi O'zbekistonni barpo etishda amalga oshirilayotgan bir qator muhim islohotlar shu jumladan sud-huquq tizimidagi yangiliklar va Sud – zimmasiga davlat hokimyatining bo'g'inlaridan biri – Sud hokimyatini amalga oshirish yuklangan organ ekanligi haqida ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: *Sud hokimiyati, demokratik islohotlar, “bir sud – bir instansiya”, elektron sud, appelyatsiya, Konstitutsiya va qonunlar.*

KIRISH

Bugun yurtimizda tarixan qisqa fursatda ya'ni o'z milliy mustaqilligimizga erishganimizdan buyon butunlay yangicha va shu jumladan o'ziga xos bo'lgan bir qator islohotlar ishlab chiqilayotgani va amalga tadbiiq qilinayotganligini aytishga tom ma'noda to'la haqqimiz bor. Bu kabi amalga oshirilayotgan islohotlardan ko'zlangan bir muhim maqsad bu – fuqarolarning qonun oldida tengligi, insonparvarlik, adolatlilik, qonun ustuvorligini ta'minlashga qaratilgandir.

Shu asnod, Prezidentimizning 2020 – yil 29 – dekabr kuni Oliy Majlisga navbatdagi Murojaatnomasida yurtimizda qonun ustuvorligini ta'minlash va sudhuquq tizimini takomillashtirish masalalariga alohida to'xtalib, erishilgan natijalar va kelgusidagi vazifalar haqida to'xtalib o'tganligi ham bir isbotdir. Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek, oxirgi 4 yil davomida sud-huquq sohasini isloh qilish borasida 40 dan ortiq qonun, farmon va qarorlar qabul qilinganligini, adolat va qonun ustuvorligini ta'minlashda sud hokimiyati hal qiluvchi o'rinni egallashini, bu borada qilinishi lozim bo'lgan ishlar talaygina ekanligi davr taqozosidir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Mening fikrimcha, murojaatnomada sud sohasida amalga oshirish zarur bo'lgan bir qator vazifalar sud hokimyatining chinakam mustaqilligini ta'minlashga, uning nufuzini oshirib borishda fuqarolarning huquq va erkinliklarini har tomonlama ishonchli himoya qilishda yangi bir davrni boshlab berishi shubhasiz. Sud (slavyanacha so'z bo'lib — “ish” degan ma'noni bildiradi.) — odil sudlovni amalga oshiruvchi

davlat organi hisoblanib, muayyan davlatning qonunlariga asosan protsessual tartibda jinoiy, fuqarolik, ma'muriy va boshqa toifadagi ishlarni hal qiladi.

Ayrim shaxslar o'rtasida, ular bilan davlat idoralari, korxonalar, muassasa, tashkilot ma'muriyati, jamoat birlashmalari o'rtasida mulkiy va nomulkiy nizolarni, qonunbuzarliklarga doir ishlarni ko'rib chiqadi. Fuqarolarning huquq va erkinliklarini yoki yuridik shaxs hisoblangan har qanday turdagi korxonalar, muassasalar, tashkilot huquqlari va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini himoya qiladi. Sud tizimi hozirgi O'zbekiston hududida davlatchilikka xos ko'p asrlik tarixga ega.

Sud faoliyatini qadimdan xalq madaniyati, an'analari va ma'naviy negiziga asoslanib, obro'-e'tiborli, katta hayotiy tajribaga ega bo'lgan kishilar amalga oshirishgan. Ular chiqargan qarorlar har qanday shubhadan xoli va barcha uchun majburiy hisoblangan. O'zbekistonda qariyb o'n uch asr davomida shariat qonunlariga amal qilgan qozilik sudi hamda xalq urf-odatlarini va an'analari suyanib qaror qabul qilgan biylar sudi mavjud bo'lgan.

МУХОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Sud hokimiyati hozirgi asoslarga ko'ra boshqa ikki: Qonun chiqaruvchi va Ijro hokimiyatidan alohida faoliyat yuritadi. Buning isboti sifatida Konstitutsiyamizga e'tibor qaratadigan bo'lsak, Konstitutsiyamizning 106-moddasida "O'zbekiston Respublikasida sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlardan, siyosiy partiyalardan, boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqil holda ish yuritadi" – deb keltirib o'tilgan. Shuningdek, qonunda belgilangan hollardan tashqari, hamma sudlarda ishlar ochiq ko'riladi.

Ishlarni yopiq majlisda ko'rib chiqishga faqat qonunda belgilangan hollarda yo'l qo'yiladi. O'zbekiston Respublikasida sud ishlarini yuritish o'zbek tilida, qoraqalpoq tilida yoki muayyan joydagi ko'pchilik aholi so'zlashadigan tilda olib boriladi. Sud ishlari yuritilayotgan tilni bilmaydigan ishda ishtirok etuvchi shaxslarga tarjimon orqali ish materiallari bilan to'la tanishish, sud harakatlarida ishtirok etish huquqi va sudda ona tilida yoki ular biladigan boshqa tilda so'zlash huquqi ta'minlanadi. Bundan ko'rinib turibdiki, sud ishlarini yuritishning har qanday bosqichida malakali yuridik yordam olish huquqi kafolatlanadi.

Sudning faoliyati qonun ustuvorligini, ijtimoiy adolatni, fuqarolarning tinchligi va totuvligini ta'minlashga qaratilgan. Mamlakatimizda sud hokimiyatining konstitutsiyaviy huquqiy maqomi, tuzilishining qonuniy asosi O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va shu jumladan O'zbekiston Respublikasining "Sudlar to'g'risida"gi qonuni va tegishli boshqa qonun hujjatlari bilan belgilanadi.

Shuningdek O'zbekiston Respublikasida demokratiya umuminsoniy prinsiplarga asoslanganligi, unga ko'ra inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmatini va boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat deb belgilanganligini hisobga olib, har bir inson huquq va burchlarini belgilash va unga qo'yilgan jinoiy aybning qanchalik darajada

asosli ekanligini aniqlash uchun to'liq tenglik asosida uning ishi oshkora va adolat talablariga rioya qilingan holda mustaqil va xolis sud tomonidan ko'rib chiqish huquqiga ega ekanligi Inson huquqlari Umumjahon deklaratsiyasining 10 – moddasida va O'zbekiston Respublikasi qo'shilgan boshqa xalqaro huquq hujjatlarida mustahkamlangan.

Shuni ham ta'kidlash lozim, sudyalalar uchun belgilangan ma'lum talablar doirasida ular uchun faoliyati davomida ba'zi majburiyatlar qo'yilgan. Misol uchun, sudya sud hokimiyatining sha'ni va mustaqilligini mo'tabar tutishi, halol va beg'araz bo'lishi, qonunga rioya etishi va fuqarolarning huquqlarini hurmat qilishi, o'zining sudyalik lavozimi nufuzidan shaxsiy manfaatlari yoki boshqa shaxslarning manfaatlari yo'lida foydalanishdan o'zini saqlashi, huquq sohasida o'zining kasb malakasini oshirib borishi, shaxsiy hayotda yuksak axloqiy qoidalarga amal qilishi, har bir sudyaning konstitutsiyaviy normalar va qonunlarga, "Sudyalarning odob – axloq kodeksi" qoidalariga rioya qilishini, talab etiladi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, hozirgi kunda Yangi O'zbekistonning yangi qiyofasi puxta o'ylangan, aniq madsadli va strategik islohotlar natijasida jahon maydonida o'z munosib o'rniga ega bo'layotgan davlatlar qatoridadir. Ishonamizki, Yangi O'zbekiston jahon maydonida har qachon ham har tomonlama kuch-qudratli, salohiyatli va tinch – farovon mamlakatga aylanadi. Shu o'rinda Prezidentimiz Shavkat

Mirziyoyev aytganidek: "Bugungi kunda biz erishgan eng muhim natija ham aslida shu – demokratik islohotlarimizdir". Qo'shimcha qiladigan bo'lsak, bugungi kunimizni raqamlashtirilgan texnologiyalarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi, shunday ekan nafaqat sud-huquq tizimidagi, balki barcha jabhadagi islohotlar bilan bir qatorda raqamlashtirish ham ma'lum ma'noda keng imkoniyatlar va qulayliklar yaratadi. Ya'nikim, bu orqali sudhuquq sohasini ham anchayin isloh qilish va korrupsion holatlarni oldini olish ham mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. "Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risidagi" prezident farmoni.
2. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi sud tizimi tuzilmasini tubdan takomillashtirish va faoliyati samaradorligini oshirish choratadbirlari to'g'risidagi" farmoni.
4. Sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlar fan-darsligi. (Toshkent-2020).

TASHKILOTLARDA TARMOQ XAVFSIZLIGI MUAMMOLARI VA HIMOYALASHNING AYRIM JIHLTLARI

Abdazimov Saidaminxo'ja Zoirxo'ja o'g'li
O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi
Axborot texnologiyalari kafedrasi o'qituvchisi

Bugungi kunda axborot texnologiyalari sohasi respublikamizning rivojlanishida muhim o'rin tutib kelmoqda. O'tgan yillar mobaynida O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan axborot kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy qilish va rivojlantirish borasida olib borgan siyosati hozirgi kunga kelib o'z natijalarini ko'rsatmoqda. Har bir soha faoliyatida kompyuter texnologiyalari va internet tarmog'idan foydalanish ish unumdorligini oshirmoqda. Bizga ma'lumki hayotiy faoliyatimizda ahamiyatli ro'liga ega bo'lgan har qanday yo'nalish borki unga nisbatan tahdidlar, xato va kamchiliklar va albatta o'ziga xos yutuqlardan tashkil topadi. Sohalardagi AKTga talab ortib borgani sari uni himoyalashga, tahdidlarni oldini olishga bo'lgan talab keskin ortdi. Ushbu talablarni amalga oshirish uchun innovatsion usullarini izlab topish, axborotlashtirish jarayoniga har tomonlama ko'maklashish, ularni hayotga keng joriy etish, xavfsizligini himoya qilishda apparat va dasturiy maxsulotlardan samarali foydalanish sohalar faoliyatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Zero, axborotlashtirish tizimida davlat siyosatini olib borish masalasi strategik ahamiyatga ega vazifadir.

Hozirgi kunda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi jamiyatining barcha sohalarida internetdan keng foydalanish kundalik faoliyatning bir qismini tashkil etib, xizmat ko'rsatish, ilm-fan, ta'lim, elektron tijorat, shuningdek zamonaviy insonning fikrlash tarziga o'zining ijobiy ta'siri bilan kirib keldi. Hayot sifatini yaxshilash bilan bog'liq bo'lgan ushbu o'zgarishlar bilan bir qatorda, jinoyatchilikning yangi shakllarini rivojlantirishga qulay sharoitlar paydo bo'lganligini ta'kidlash lozim. Mazkur jinoyatlar o'z navbatida "Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar" (elektron jinoyatlar) deb nomlanadi.[1-2]

Axborot texnologiyalarining keng miqyosda rivojlanishi bir vaqtning o'zida ko'p turdagi jinoyatlarning sodir etilishiga imkon yaratdi, o'z navbatida ushbu turdagi jinoyatlarni aniqlash va ularni oldini olishda yuqori bilim va kasbiy tayyorgarlikni talab qilmoqda. Shunday qilib, "axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyat" kompyuterlar va ma'lumotlarni qayta ishlash tizimlaridan foydalangan holda sodir etiladigan jinoiy qilmish bo'lib, buning uchun qonunchilikda jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan. Shu bois, fuqarolar o'rtasida axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar to'g'risida ma'lumotlarni tarqatish va targ'ibot-tashviqot ishlarini olib borish zarur.[3]

Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar to'g'risida tushuncha Axborot texnologiyalarining doimiy rivojlanishi va internetning paydo bo'lishi bilan "Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar" tushunchasi shakllandi. elektron jinoyatlarning asosiy farqi shundaki, ularning ba'zilar kompyuter yordamida (kompyuter jinoyatlari), boshqalari internet (kiberjinoyatlar) orqali sodir etiladi.

Elektron jinoyat shakllari ko'p qirrali bo'lib, texnologiyalar va internetning doimiy rivojlanishi bilan tobora ortib bormoqda. Shuningdek, ushbu jinoyatlarni aniqlash va fosh etishda bir qator qiyinchiliklar mavjud bo'lib, ulardan biri fuqarolarning o'ziga nisbatan sodir etilgan kompyuter huquqbuzarligi to'g'risida huquqni muhofaza qiluvchi organlarga xabar berishni istamasliklari va kompyuter jinoyatlariga duch kelganda huquqiy bilimlari yetarli emasligi bilan bog'liqligini taqozo etmoqda.

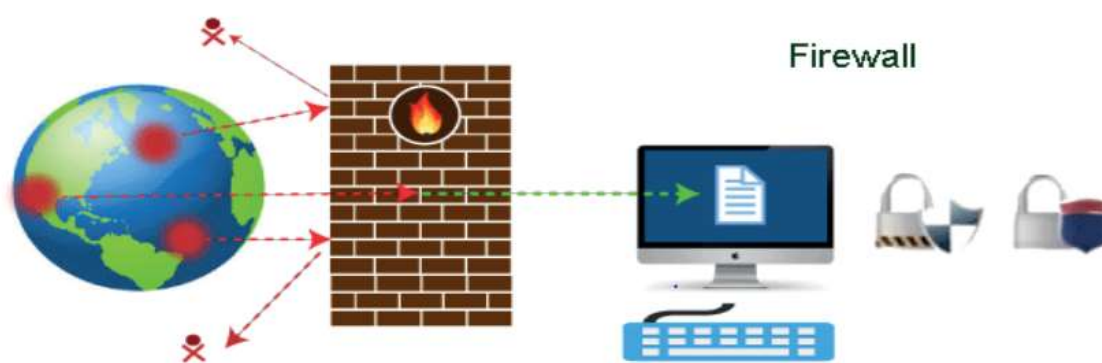
Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarning ayrim turlarini quyidagilarda ko'rish mumkin:

- virusli dasturiy ta'minotni tarqatish;
- foydalanuvchining maxfiy ma'lumotlarini o'g'irlash;
- boshqa odamlarning intellektual faoliyat mahsulotlarini o'g'irlash;
- ijtimoiy tarmoqlarda boshqalarning akkauntlarini buzish;
- yolg'on ma'lumot tarqatish, tuhmat qilish;
- millatlararo nizo yoki dinlararo adovatni qo'zg'atish.
- bank plastik kartalari (karta rekvizitlari) bilan noqonuniy operatsiyalar;
- qimmatli qog'ozlar bozoridagi internet-firibgarlik;
- Internetdagi moliyaviy piramidalar;
- mobil aloqa bilan bog'liq jinoyatlar;
- elektron tijorat sohasidagi boshqa jinoyatlar.

Tarmoqda uchraydigan hujumlarni oldini olishda qo'llash mumkun bo'lgan ba'zi bir jixatlar quyida keltirib o'tiladi:

Xavfsizlik devori (Firewall) vositalarining ahamiyati Xavfsizlik devori (Firewall) - kompyuter tarmog'ining dasturiy yoki dasturiy-apparat elementi bo'lib, u orqali o'tadigan tarmoq trafiginu belgilangan qoidalarga muvofiq boshqaradi va filtrlaydi. Xavfsizlik devorlari hal qiladigan vazifalar orasida asosiysi OSI tarmoq modeli protokollari yoki tarmoq kompyuterlarida o'rnatilgan dasturiy ta'minotdagi zaifliklardan foydalangan holda tarmoq segmentlarini yoki alohida xostlarni ruxsatsiz kirishdan himoya qilishdir. Xavfsizlik devorlari uning xarakteristikalarini berilgan naqshlar bilan solishtirish orqali trafikka ruxsat beradi yoki rad etadi. Xavfsizlik devorlarini o'rnatishning eng keng tarqalgan joyi ichki xostlarni tashqi hujumlardan himoya qilish uchun mahalliy tarmoq perimetri bo'ylab joylashadi. Shu bilan birga, hujumlar ichki tugunlardan ham boshlanishi mumkin – bu holda, agar hujum qilingan xost bir tarmoqda joylashgan bo'lsa, trafik tarmoq perimetrini kesib o'tmaydi va

xavfsizlik devori faollashtirilmaydi. Shu sababli, hozirgi vaqtda xavfsizlik devori nafaqat chegarada, balki turli xil tarmoq segmentlari o'rtasida ham joylashtirilgan, bu esa qo'shimcha xavfsizlik darajasini ta'minlaydi. Xavfsizlik devorlarining yangi avlodi ixcham, yuqori tezlikdagi kirish shlyuziga ega bo'lib, u tarmoq xavfsizligi va trafikni boshqarish uchun keng qamrovli echimni, jumladan kuchli, moslashtiriladigan spamga qarshi himoyani, turli tarmoq ob'yektlari uchun tarmoqli kengligi nazoratini, bosqinning oldini olishni va masofadan boshqarishni o'z ichiga oladi. Virtual xususiy tarmoqlardan foydalangan holda ulanish xavfsizligini ta'minlaydi.[4-5] Xavfsizlik devori qurilmalari qimmat bo'lganligi sababli ko'pgina tashkilotlar sotib olishga mablag' muammosi tufayli sotib olmaydilar. Oqibatda tashkilotning tarmoqdagi platformalari va serverlariga hujumlar uchrab turadi.(Rasm-1)

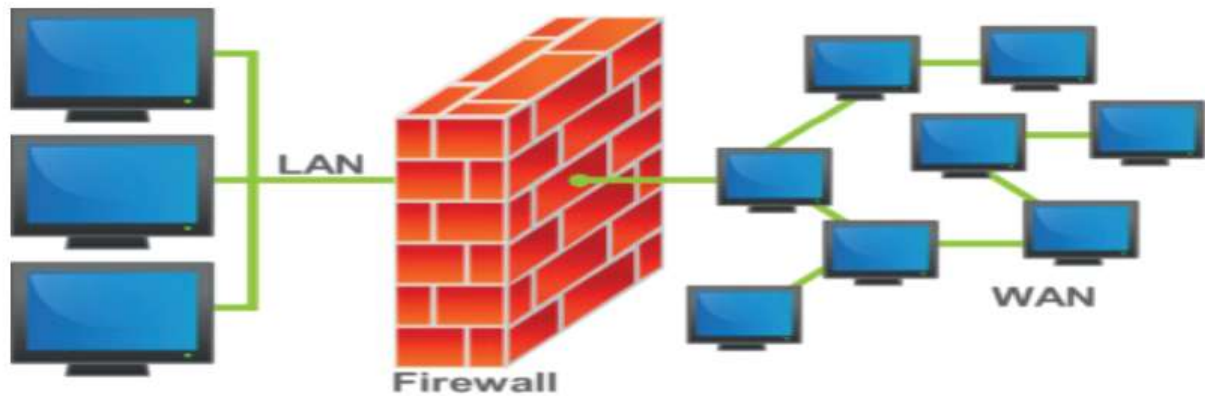
Rasm-1

Qurilma o'zaro navigatsiya tizimi, o'rnatilgan qo'llanma va grafik holat monitoringi bilan intuitiv foydalanuvchi interfeysiga ega. Ob'ektga yo'naltirilgan boshqaruv modeli hatto murakkab tarmoqlarda ham konfiguratsiyani maksimal darajada optimallashtirish imkonini beradi. LDAP/MS AD/RADIUS-ni qo'llab-quvvatlash mavjud tarmoq amaliyotlari asosida xavfsizlik siyosatlarini tuzishga yordam beradi.[6] Trafikni filtrlash qoidalar to'plami deb ataladigan oldindan tuzilgan qoidalar to'plamiga asoslanadi. Firewallni axborot oqimini qayta ishlovchi filtrlar qatori deb tasavvur qilish qulay. Filtrlarning har biri alohida qoidani sharhlash uchun mo'ljallangan. To'plamdagi qoidalar ketma-ketligi xavfsizlik devorining ishlashiga sezilarli ta'sir qiladi. Misol uchun, ko'pgina xavfsizlik devorlari mos kelgunga qadar trafikni qoidalar bilan ketma-ket taqqoslaydi. Bunday xavfsizlik devorlari uchun eng ko'p trafikka mos keladigan qoidalar ro'yxatda iloji boricha yuqori joylashtirilishi kerak, bu esa unumdorlikni oshiradi.

Kiruvchi trafikni qayta ishlashning ikkita printsiplari mavjud. Birinchi tamoyilda aytilishicha: "Aniq ta'qiqlanmagan narsaga ruxsat beriladi". Bunday holda, agar xavfsizlik devori hech qanday qoidaga to'g'ri kelmaydigan paketni olgan bo'lsa, u keyin uzatiladi. Qarama-qarshi printsiplari - "Aniq ruxsat etilmagan narsa taqiqlangan" - bu qoidalar bilan aniq ruxsat etilmagan barcha trafikni taqiqlaganligi sababli ancha

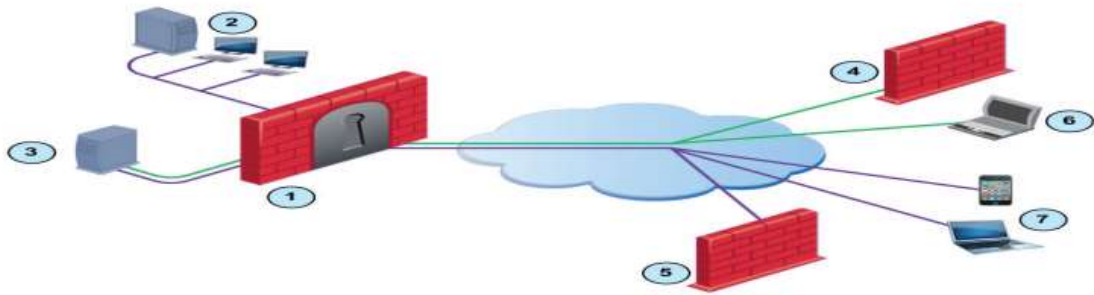
katta xavfsizlikni kafolatlaydi. Biroq, bu tamoyil administrator uchun qo‘shimcha yuk bo‘lib qoladi.[7]

Oxir-oqibat, xavfsizlik devorlari kiruvchi trafik bo‘yicha ikkita operatsiyadan birini bajaradi: paketni uzatadi (ruxsat beradi) yoki paketni o‘chiradi (rad etadi). Ba’zi xavfsizlik devorlari boshqa operatsiyaga ega - rad etish, bunda paket o‘chiriladi, ammo jo‘natuvchiga u kirishga harakat qilgan xizmat mavjud emasligi haqida xabar beriladi.(Rasm-2) Bundan farqli o‘laroq, rad etish operatsiyasi jo‘natuvchiga xizmatning mavjud emasligi haqida xabar bermaydi, bu esa xavfsizroqdir.

Rasm-2

Boshqariladigan kommutatorlar ba’zan xavfsizlik devori sifatida tasniflanadi, chunki ular tarmoqlar yoki tarmoq tugunlari orasidagi trafikni filtrlaydi. Biroq, ular bog‘lanish darajasida ishlaydi va mahalliy tarmoq ichidagi trafikni ajratadi ya’ni ularni tashqi tarmoqlardan (masalan, Internetdan) trafikni qayta ishlash uchun ishlatib bo‘lmaydi. Cisco, Nortel, 3Com, ZyXEL kabi ko‘plab tarmoq uskunalari ishlab chiqaruvchilari o‘z kommutatorlarida freym sarlavhalaridagi MAC manzillari asosida trafikni filtrlash imkoniyatini taqdim etadilar. Masalan, Cisco Catalyst oilasining kommutatorlarida bu funktsiya Port Security mexanizmi yordamida amalga oshiriladi. Biroq, ushbu filtrlash usuli samarali emas, chunki tarmoq kartasining apparatida o‘rnatilgan MAC manzili dasturiy ta’minot orqali osongina o‘zgartirilishi mumkin, chunki drayver orqali ko‘rsatilgan qiymat plataga ulanganidan ko‘ra yuqoriroq ustuvorlikka ega. Shuning uchun ko‘plab zamonaviy kommutatorlar filtrlash belgisi sifatida boshqa parametrlardan foydalanishga imkon beradi - masalan, VLAN ID. Virtual mahalliy tarmoq texnologiyasi boshqa tarmoq tugunlaridan trafignini to‘liq izolyatsiya qilgan xostlar guruhlarini yaratish imkonini beradi.

Rasm-3

Boshqariladigan kommutatorlarga asoslangan korporativ tarmoq ichida xavfsizlik siyosatini amalga oshirish kuchli va juda arzon yechim bo'lishi mumkin. Faqat havola-qatlam protokollari bilan o'zaro aloqada bo'lgan ushbu xavfsizlik devorlari trafikni juda yuqori tezlikda filtrlaydi. Ushbu yechimning asosiy kamchiligi yuqori darajadagi protokollarni tahlil qilishning mumkin emasligidadir. Xavfsizlik devori samarali o'rnatilgan tashkilotlarda joylashgan hosting vazifasini bajaruvchi serverlarning ishonchliligi ortadi. Tashqaridan ushbu serverga qilinadigan murojat tez, qulay va xavfsiz bo'ladi.(Rasm-3)

Xulosa qilib aytganda, tashkilotlarning tarmoqlari xavfsiz va sifatli ishlashida xavfsizlik devori alohida o'rniga ega hisoblanadi. Tarmoq tashkil qilishda apparat vositalarini to'g'ri sozlash, boshqarish va doimiy nazorat qilish AKT joriy etilishining mukammalligiga erishishga imkoniyat beradi. Firewall qurilmalarini yuritishda malakali tarmoq administratorlariga extiyoj tobora ortib bormoqda. Yuqoridagilardan kelib chiqadiki, zamonaviy tarmoq qurilmalari va malakali mutaxassislar eng katta o'rin tutadi.

Фойдаланилган Адабиётлар:

- 1.Axborot texnologiyasi. Axborotning kriptografik muhofazasi. Ma'lumotlarni shifrlash algoritmi. O'z DSt 1105:2009.
- 2.G'aniev C.K., Karimov M.M., Tashev K.A. Axborot xavfsizligi. Axborot-kommunikatsion tizimlar xavfsizligi. O'quv qo'llanma. T., "Aloqachi".
- 3.Diffie,W., Hellman, M. New direction in cryptography. // IEEE. 1976.
- 4.Nils Fergyuson, Bryus Shnayer.Prakticheskaya kriptografiya –Moskva: "Dialektika", 2004.432 s.
- 5.Xasanov P.F., Xasanov X.P., Axmedova O.P., Davlatov A.B. Kriptotahlil va uning maxsus usullari Toshkent, 2010 – 175 bet.
- 6.Stamp Mark. Information security: principles and practice. USA, 2011.
- 7.YormatovG'.Yo., Isamuxamedov Yo.U. Mehnatni muxofaza qilish. Darslik. O'zbekistan nashriyoti. Toshkent 2002.

РАҚАМЛИ АХБОРОТНИНГ КРИМИНАЛИСТИК КЛАССИФИКАЦИЯСИ

*Абдазимов Саидаминхўжа Зоирхўжа ўгли
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
Ахборот технологиялари кафедраси ўқитувчиси;*

Инсоният борган сари ўз ривожланиш йўлида рақамли босқичга кириб бормоқда. Кундан кунга анъанавий ижтимоий муносабатлар янги ахборот технологиялари асосида амалга оширилмоқда. Афсуски, замонавий ҳуқуқий тартибга солиш механизмлари технологиялар ривожидан сезиларли ортида қолмоқда. Мавжуд ҳуқуқий механизмларни янги технологияларга тадбиқ этиш бесамар кетмоқда ва кутилган натижани бермаяпти.

Компютер маълумотларини криминалистик классификациялаш муаммолари суд экспертлари томонидан бир неча бор қайта кўриб чиқилган. Масалан, В.Вехов, криминалистик нуқтаи назаридан, компютер маълумотларини қуйидаги асосларга кўра гуруҳларга ажратишни таклиф қилди:

- 1) ҳужжатлаштирилган ва ҳужжатлаштирилмаган –ҳуқуқий мақомга кўра;
- 2) рухсат борлиги категориясига кўра - умумий фойдаланишга рухсат берилган ахборот (чекланмаган рухсат билан) ва уларга кириш давлат қонунларига мувофиқ чекланган, ҳимоя қилинадиган компютер маълумотлари;
- 3) тақдим этилиш шаклига кўра – ЭҲМ учун электромагнит тебранишлар (тўлқинлар) ва буйруқлар, файллар ва компютер дастурларида ахборотни электромагнит сигналлар ёрдамида фазода ва вақт оралиғида юбориш имконини беради.

Компютер ҳуқуқшунослиги ва ноқонуний турдаги тергов ишларида компютер ахборотидан фойдаланиш соҳасидаги етакчи олим Крис Рид компютер ахборотларини асосий 6 турга бўлишни таклиф этди: бирламчи маълумотлар (raw data); маълумотлар омбори (databases); электрон ахборотни расшифровка қилиш учун кодлар (codes necessary to interpret computer information); дастурлаш алгоритмлари ва маълумотларни қайта ишлаш алгоритмлари; тижорий кўринишдаги дастурий таъминот (commercial software); компютер тизимлари (computer systems).

Юқорида таъкидланганидек, компютер маълумотлари рақамли ахборотнинг умумий миқдорининг бир қисми ҳисобланади. Маълум бўладики, ҳар қандай рақамли ахборотни классификациялаш тизимлари таклиф этилмасин, уларнинг ҳаммаси шартли бўлади ва бу одатда бу ахборот манбаларининг барча хусусиятларини тўлиқ акс эттирмайди.

Шу билан бирга, таклиф этилган классификациялаш тизимлари жиноий-процессуал кодексга мос исботи талаб этиладиган жиноий ишларнинг дастлабки тергов ва суд суриштирувлари қўядиган талабларни максимал равишда қондиради.

Турли хил муаллифларнинг илгари тавсия этган компьютер маълумотларини таснифлаш схемалари ёки мазмунга эга бўлмаган гуруҳларга бўлинган ёки улар турли хил жиноятлар бўйича криминалистик терговларида рақамли ахборотни аниқлаш, олиб қўйиш, белгилаш ва улардан фойдаланишнинг барча жиҳатларини ҳисобга олмайди.

Таклиф этилган рақамли ахборотни криминалистик классификациялашнинг асосий мақсади ушбу ахборот манбалари гуруҳини излаш учун мумкин бўлган энг аниқ йўналишларни аниқлаш имконини беради; рақамли ахборотни излаш, чиқариш, сақлаш ва ҳ.к.лар учун махсус тактикаларни ишлаб чиқиш; дастлабки терговнинг самарадорлигини сезиларли даражада оширади ва жиноят ишларини уни қўллашга асосланган ҳолда кўриб чиқади.

Юқорида қайд этилганларни ҳисобга олиб, шунингдек жиноятлар терговини криминалистик ташкил этишни таъминлаш, унинг пайдо бўлиши ёки пайдо бўлиши манбалари, жойлашуви, яхлитлиги ёки фрагментарлиги ва бошқа хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда рақамли ахборотнинг функционал ва ахборот қийматини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги рақамли ахборотни классификациялаш тизимлари таклиф этилади.

Рақамли ахборотни ташувчи воситалар турларига кўра классификациялаш. Ушбу классификация доирасида, биринчи навбатда, рақамли ахборот мустақил рақамли техниканинг ишлаш жараёнида энергия манбайига эга ташувчи воситаларига ва мустақил энергия манбаига эгаллигига қараб тусланади. Бу каби классификация рақамли ахборотни чиқариб олишга сезиларли даражада таъсир кўрсатади.

Рақамли технологиялар воситаларига аппарат улаш машиналари воситасида рақамли ахборотни классификациялаш. Ушбу таснифлаш схемаси доирасида тўртта кичик гуруҳни ажратиш мумкин: биринчи кичик гуруҳ - рақамли технология воситаларига киритилган “қаттиқ” тарзда сақланадиган маълумотлар, яъни тезкор хотира (RAM), доимий хотира (ROM) ва рақамли асбоб-ускуналарнинг электрон плиталарининг ажралмас қисми бўлганлари; иккинчи кичик гуруҳга рақамли ускунада ўрнатиладиган машинада сақловчи қурилмаларда сақланадиган маълумот назарда тутилади, аммо рақамли ускуналарнинг яхлитлигига зарар етказмасдан осонгина олиб ташланиши ёки ўзгартирилиши мумкин бўлади; учинчи кичик гуруҳга машинада сақловчи қурилмалардаги маълумотларини рўйхатга олиш/ўқиш мосламалари (флоппинг дисклари, оптик машинада сақловчи қурилмалар, флеш-карталар ва ҳоказолар),

шунингдек портлар орқали рақамли қурилмага уланган ташқи сақловчи қурилмаларда магнит дисклар ёки қаттиқ қатламли дискларда; тўртинчи кичик гуруҳга локал, минтақавий ёки глобал ахборот коммуникация тармоқларига кирувчи машинавий тарзда ташувчи қурилмаларга бириктирилган.

Рақамли ахборотнинг жойлашуви классификациясига қараб қуйидаги гуруҳларга бўлинади: биринчи гуруҳ – машинавий ташувчи воситалар ва аниқ жисмоний ёки юридик шахсга тегилшли бўлган, жойлашуви олдиндан аниқ бўлган рақамли техникага уланган ёки улана оладиган машинавий қурилмалардаги ахборот; иккинчи гуруҳга – давлат ҳудудида жойлашган машинавий ташувчи қурилмаларда жойлашган (уланган) корпоратив ахборот-коммуникация тармоқ фойдаланувчиларининг ахбороти киритилади; учинчи гуруҳга – давлат ҳудудидан ташқарида жойлашган машинавий ташувчи қурилмаларда жойлашган (уланган) локал, минтақавий ёки глобал ахборот-коммуникация тармоқлардаги фойдаланувчилар учун рухсат мавжуд бўлган ахборот киритилади.

Рақамли ахборотни функционал ва информатив мақсадига кўра қуйидаги 5 гуруҳга бўлиш мумкин:

- рақамли қурилмалар дастурий таъминоти;
- электрон ҳужжатлар;
- маълумотлар базалари;
- машина ташувчилари ҳақида бошқа маълумотлар.

Охирги гуруҳга тизим ва хизмат файллари, журнал файллари, лог файллар ва бошқалардаги маълумотлар киритилади.

Рақамли технологияларни қўллаш дастурларининг криминалистик таснифи доирасида бир неча асосий кичик гуруҳлар мавжуд. Биринчиси, рақамли ускуналарни (асосий кириш-чиқиш тизимлари, операцион тизимлар, периферик ва телекоммуникацион ускуналарнинг ишлаши учун дастурий таъминот), шунингдек хизмат дастурлари (драйверлар, утилиталар, плагинлар ва бошқалар). Иккинчи кичик гуруҳга рақамли технологияларнинг ишлашини таъминлаш билан бевосита боғлиқ бўлмаган муайян аниқ вазифаларни ҳал қилиш ёки амалга ошириш учун мўлжалланган дастурий таъминот берилади. Ҳуқуқий дастурларнинг сони ва номи жиҳатидан учинчи ва энг каттаси таълим, кўнгилочар ва ўйин дастурларининг кичик гуруҳидир. Тўртинчи гуруҳда ҳар қандай ноқонуний хатти-ҳаракатларни содир этишга махсус ишлаб чиқилган, жумладан, “зарарли дастур” деб номланган дастурлар киритилган.

Электрон ҳужжатлар турли асосларга кўра бир нечта классификация гуруҳларига бўлиниши мумкин. Биринчи ва энг йирик гуруҳлардан бири электрон ҳужжат бўлиб, асосан фойдаланувчининг файлга киритилган ҳужжат маълумотларини кейинчалик чоп этиш учун яратилган. Худди шу файллар

расмий ва норасмий электрон хужжат айланиши учун ишлатилади. E-mail сифатида кўрсатадиган иккинчи гуруҳ рақамли ускунадан фойдаланувчи томонидан ишлаб чиқарилган ва турли хил почта алоқаси хизматлари (Mail.ru, Yandex.pochta, Gmail, rambler, Hotmail, Pochta.ru, Yahoo!), мобил алоқа (овозли почта, SMS, MMS) орқали узатилишга мўлжалланган.

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА СЛЕНГЛАР

Sulaymanova Saodat Shomurotovna

Аннотация

Инглиз ўзбек тилларида фойдаланиш доираси чекланган лексик бирликлар жуда ҳам кўп учрайди. Уларнинг аксаният кўпчилиги янгилиги ва оригиналлиги билан тилда фарқланадиган лисоний ҳодиса ҳисобланади. Мавжуд тиллардаги сленгларнинг бир тилдан иккинчи тилга кўчиши масаласи ҳам долзарб.

Калит сўзлар: фойдаланиш доираси чегараланган лексик бирликлар, нофаол лексик бирликлар, сленг, сўз ўзлаштириш.

Сленг янгилиги ва оригиналлиги билан фарқ қилганлиги туфайли адабий тиллексикасининг услубий синонимлари ҳисобланишини қайд қилгани ҳолда, уни қуйидаги гуруҳларга бўлади:

1) умумий сленг, яъни инглиз адабий тили таркибига кирмайдиган, аммо сўзлашувнутқида кенг тарқалган ва ҳамма учун тушунарли бўлган образли сўз ва турғун бирикмалар бўлиб, ҳиссий бўёқдорлиги билан ажралиб турадиган тил бирликларини ташкил қилади. Сленг янгилиги ва оригиналлиги билан фарқ қилганлиги туфайли адабий тиллексикасининг услубий синонимлари ҳисобланади. Масалан: *bed-sitter (bed-sitting room), bob (shilling), booze (a drink, to drink liquor), to dry straight (to straighten up), hide (human skin), knock-out drops, dope (narcotic dhops), a sparkler, a glamour girl (a social success), to work the steam off (to rid oneself of excessive energy)*

2) махсус сленг, яъни у ёки бу махсус ёки касб-ҳунар профессия лексикасига кирувчи сўз ва сўз бирикмалари: денгизчилар, спортчилар, актёрлар, юристлар (ҳуқуқшунослар), талабалар ва бошқа тоифалар сленги ҳамда турли ижтимоий гуруҳлар сленги, масалан, кокни, яъни Лондоннинг оддий кишилари диалекти, олий табақа жарғони, инглиз аристократларининг фарзандлари учун очилган ёпиқ ўқув юртларида қўлланадиган сўз ва иборалар, ўғрилар жарғони ва ҳоказо. (Арнольд 1959: 267)

Ричард А Спирс луғатида сленглар географияси биров кенг берилган. Жумладан, луғатдан касалхона жарғони, дайдилар, ҳарбий хизматчилар, автомобиль пойгачилари, журналистлар, қиморбозлар, ковбойлар, компьютерчилар жарғони, музикачилар, ўсмирлар, студентлар жарғони (булар асосан коллеж талабалари тилида қўлланади), камоқхона жарғони, жиноятчилар жарғони, кўча жарғони (АҚШнинг йирик шаҳарлари кўчалари жарғони), молия хизматчилари жарғони (пул сотиш ва сотиб олишда қўлланадиган жаргон) каби турлари қайд қилинади

Тилшуносларнинг сленгга бўлган муносабати бир хил эмаслигини кўриб ўтдик. Айрим олимларнинг сленг адабий тил меъёрларига тўғри келмайди, деган фикрларига муносабатини билдирган И.В. Арнольд бундай қарашларга қарши чиқиб, сленг тилда мавжуд сўз ясаиш моделлари асосида шаклланишини кўрсатган ҳолда сленг ва бошқа лексик бирликлар орасида чегара йўқлигини қайд қилади. Сленг сўзлари умуми адабий тилдаги сўз ва ибораларнинг кўчма

маънода қўлланиши тарзида янги маъноларда пайдо бўлиб, адабий тилга ўрнашади. Буни куйидаги сўзлар мисолида ҳам кўриш мумкин: *above-board* “ҳалол, тўғри”, *ha I rdo* “тараш, тарамоқ”, *make-up* “грим, косметика”, *to live up* “арзимок, арзирли бўлмоқ”, *tube* “метро”, *vac* “таътил”, *wire* “телеграмма”, *zoo* “хайвонот боғи” каби.

Сленг табиатан янгиланиб туришни талаб қилади. Сленгнинг кўплаб сўзларинисбатан қисқа умр кўради, яъни улар тилдан ўрин ололмасалар, истеъмолдан чиқиб кетади ва одатда янги сўзлар билан алмашади. Э.Партридж инглиз тилидақўлланган “олифта , пўрим” маъносида қўлланилган бир қатор сўзларни келтиради: *blood* (1550-1660), *macaroni* (1760), *buck* (1720-1840), *dandy* (1820-1870), *swell* (1811), *toff* (1851) ва истеъмолда бўлган *teddy-boy* каби.

Айтганимиздек, олимлар сленгга турлича муносабатда бўлиб келмоқдалар. Булар орасида сленг тилнинг луғат таркибини бузади деювчилар ҳам, сленгнинг экспрессивлигини назарда тутган ҳолда у тилнинг луғат таркибини бойитади деювчилар ҳам бор. Фикрларнинг бундай ҳар хиллиги сленг сўз ва иборалар орасида образли иборалар қаторида кўпол сўзлар ва ўғрилар жаргони учраши асосий сабаб деб кўрсатилади. Шунинг учун сленгни баҳолашда дифференциясиз ёндашиш ўзини оқламайди. Бундан ташқари, лексикология у ёки бу тил меъёрларини белгиламайди, -бу услубиятнинг вазифасидир. Лексикологиянинг вазифаси тилнинг луғат таркибини ўрганиш ва тавсифлаш бўлиб, уларни баҳолаш тилшуносликнинг бошқа бўлимига тегишлидир. Сленгнинг ҳозирги инглиз тили сўзлашув нутқида кенг истеъмолда бўлганлиги унинг тилдаги мавқеи катта эканлигини кўрсатади. Сленг АҚШ ва Австралиянинг инглиз тилида тараққий этган, уларнинг тилида қўлланган кўплаб сўзлар инглиз тилидан ўрин олган. Масалан, *Attaboy*, *cute*, *full of pep*, *swell* сингари.

Адабиётлар:

1. Гальперин И.Р., Черкасская Е.Б. Лексикология английского языка.Изд “Ин-яз”, М.,1956.
2. Дублягин Ю.П, Теплецкий У.А. Краткий англо-русский и русско-английский словарь уголовного жаргона”, М., ”Терра”, 1993.
3. Дониёров Р, Қосимов А.“Терминология ва сўз ясалишининг айрим масалалари” (“Ўзбек тили ва адабиёти”,1995,4-сон)

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЎЗЛАШМА ҚАТЛАМ ЛЕКСИК БИРЛИКЛАРИ

Nosirova Xurshida Komil qizi

Аннотация: Инглиз ўзбек тилларида фойдаланиш доираси чекланган лексик бирликлар жуда ҳам кўп учрайди. Уларнинг аксаният кўпчилиги янгилиги ва оригиналиги билан тилда фарқланадиган лисоний ҳодиса ҳисобланади. Мавжуд тиллардаги ўзлашма қатлам лексик бирликлари бир тилдан иккинчи тилга кўчиши масаласи ҳам долзарб.

Калит сўзлар: фойдаланиш доираси чегараланган лексик бирликлар, нофаол лексик бирликлар, сўз ўзлаштириш.

Ўзлашма сўзлар тил луғат таркиби бойишининг воситаларидан бири ҳисобланади. Ассимиляция даражасига кўра, ўзлашма сўзлар: 1) тўлиқ ассимиляция қилинган, яъни ўзлаштирган тилнинг морфологик, фонетик ва орфографик нормаларига тўғри келадиган ва сўзловчилар томонидан инглизча деб қабул қилинадиган сўзлар (*travel, street*), 2) қисман ассимиляция қилинган сўзларга, яъни талаффузда, грамматик формада ва ёзувда чет тилдаги ҳолатида сақланган сўзларга: *analysis, pl. analyses, bacillus, pl. bakilli, formula, pl. formulas & formulae, bacterium, pl. bacteria boulevard, kanal, restaurant, korps* (Бу сўзлар талаффузда кўпинча ўзгариб туради. Масалан, *restaurant* сўзининг охириги бўғини (*ro:n*), (*ra:n*), (*ra:*), (*ran*), (*ron*) каби шаклларда талаффуз қилинади) ва 3) қисман ассимиляция қилинган сўзларга бўлинади: Бу турга бошқа мамлакатлар билан боғлиқ тушунчаларни ифодаладиган ва инглиз тилида муқобили бўлмаган сўзлар киради.

Масалан, рус тилидан: *steppe, rouble, verst*.

Испан тилидан: *duenna, hidalgo, matador, real* (манга).

Халқаро байналмилал сўзлар манба нуқтаи назаридан ягона бўлиб, қатор тиллар учун умумий бўлиши билан характерланади. Уларнинг кўпчилиги лотин ва грек тилларига мансуб (*democracy, philosophi, atom, satellite, synonym, rhythm*). Бир қисми эса замонавий тиллардан олинган. Масалан, *Sputnik* (русча), *sonata, soprano, violoncello* (итальянча) каби.

Байналмилал сўзлар ўқув-ўқитиш ишларида муҳим аҳамиятга эга. Лекин бундай сўзларнинг асосий маъносига эътибор қаратиш керак. Масалан, *control* сўзи инглиз тилида полисемантик бўлиб, унинг асосий маъноси *контроль қилмоқ, текширмоқ* эмас, *бошқариш, раҳбарлик, ҳокимликдир*. Инглиз тилидаги *family* оила ёки уруғ маъносидадир. Унинг ўзбек тилидаги *фамилия* сўзи маъносига умуман алоқаси йўқ. Шунингдек, русча *индустрия* сўзи унинг синоними бўлган

промышленность сўзига нисбатан кам қўлланади, чунки у инглизча *industry* сўзининг эквиваленти эмас. Бундан ташқари, сўнги сўз инглизчада яна меҳнатқаш, тиришқоқ маъноларига ҳам эга бўлиб, таржимада қийинчилик туғдиради. Инглизча *magazine* сўзи ҳам *журнал ва ҳарбий захира омбори* маъносида бўлиб, ўзбекча *магазин* сўзи маъносига умуман тўғри келмайди. *Original* оти ва русча оригинал сўзи барча маъноларида тўғри келади. Аммо *original* сўзининг омонимлари ҳам бўлиб, улар *бошланғич, асл* маъносидаги сифат ҳамдир.

Кельт тилидан инглиз тилига ўзлашган сўзлар асосан топонимлар бўлиб, улар сон жиҳатдан жуда камдир:

Aber-дарёнинг қуйилиш жойи; шаҳар номларида: *Aberdeen, Fberavon, Abernethie*.

Avon -кельтча. *Amhuin* -дарё. Англиядашу номдаги 14 та дарё бор.

Car, caer –қаср. Ундан *Carlisle, Cardiff, Caernarvon*.

*Coill*ўрмон. *Killbrook*.

Лотин тилдан ўзлашган *castium* форт, истехком сўзи воситасида ҳосил бўлган *caster, chester* терминлари иштирокида ҳосил бўлган *Lancaster, Dorchester, Manchester, Winchester* каби топонимларни кўрсатиш мумкин.

Мазкур гуруҳдаги лексик birlikлар сўзлашув нутқи воситасида ўзлашган ва инглиз тилига тўлиқ ассимиляция қилиниб, унинг асосий луғат бойлигидан ўрин олган. Шунингдек, инглиз тили грамматик тузилиши ва фонетикқонуниятларига тўлиқ бўйсунган.

Олимлар лотин тилидан инглиз тилига турли даврларда ва турли йўллар билан ўзлашган диний тушунчалар ҳақида ҳам қайд қиладилар: *altar* (лот. *altare, altus* -юқори, олий) *candle* (лот. *candela*), *cred* (лот. *credo*), *nun* (лот. *nonna*) *temple* (лот. *templum*) каби. Бу диний терминларнинг асосий қисми билвосита йўл билан, яъни лотин тили орқали грек тилидан кириб келган. Масалан, *apostle* (гр. *apostolos* хабар, пайғом етказувчи), *bishop* (гр. *episkopos*), *church* (гр. *kyriakon*), *pope* (гр. *papas*).

Шунингдек, қишлоқ хўжалигига оид терминлар ҳам кўплаб ўзлаштирилган: *spade* белча, *sicle* ўроқ, *coulter* ооч тиши, *mill* тегирмон каби.

Қурилиш материаллари терминлари: *tile* черепица, *mortar* оҳак, *marble* мрамор, *chalk* бўр.

Жаҳон маданиятига хос сўз сифатида *paper* лотинча *paperus*, грекча *papiros* сўзини киритиш мумкин.

Скандинавия тиллариданолмошлар *they* улар, *same* худди, айнан ўзи; боғловчилар: *till* ҳозирча йўқ, *though* гарчи; ва *fro* орқага равишлари ўзлаштирилган. Скандинав тилларидан ўзлашган сифат , феъл ва от сўз туркумига хос лексик birlikлар сони ҳам жуда кўп.

Скандинавия тиллари топонимияда чуқур из қолдирган. Масалан, *byr* қишлоқ, шаҳарча: *Derby, Grimsby, Kirkby, Holmby*-қиёсланг. *by-law. Dal* водий, *Avondale, Danesdale; gate* йўл, *Ntwgate, Sandgate; holm* орол, *Holmby, Langholm, Holmforth* каби.

Француз тили сиқиб чиқарилганлигига қарамай, французча сиёсий терминлар сақланиб қолди. Шундай қилиб, французча ўзлашмалар асосий луғавий бойлиқдан эмас, маълум лексик қатламдан ўрин олди. Булар асосан феодал муносабатларни ифодаловчи сўзлардир: *feudal, baron, vassal, liege, chivalry*.

Айрим сўзлар ўша даврдаги феодализм мафқураси билан боғлиқ терминлар бўлса-да, кейинчалик умумий маъно ифодаловчи сўзлар бўлиб қолди. Масалан: *command, oleyserve, noble, glory, danger*.

King, queen, earl, lord ва *lady* дан бошқа қарийиб барча унвонлар билан боғлиқ терминлар: *peer, prince, count, duke*, шунингдек, *sir* ва *madam* мурожаат сўзлари норман-француз тилига мансуб.

Шунингдек:

- 1) давлатни бошқариш билан боғлиқ: *state, realm, people, nation, government, power, authority, court, crown;*
- 2) пул муомаласи билан боғлиқ сўзлар: *money, property*
- 3) ҳарбий терминлар: *army, battle, frms, victory, navy, trops, quard*
- 4) ҳуқуқшуносликка оид терминлар: *accuse, court, crime, felony, plaintiff, defentant, attorney* ва бошқакўплаб сўзлар норманфранцуз тилининг инглиз тилидаги изларидир.

Адабиётлар:

1. Гальперин И.Р., Черкасская Е.Б. Лексикология английского языка. Изд “Ин-яз”, М., 1956.
2. Дублягин Ю.П, Теплецкий У.А. Краткий англо-русский и русско-английский словарь уголовного жаргона”, М., ”Терра”, 1993.
3. Дониёров Р, Қосимов А. “Терминология ва сўз ясалишининг айрим масалалари” (“Ўзбек тили ва адабиёти”, 1995, 4-сон)

MUQOBIL ENERGIYA

Maxmudov Bobomurod Qurash o'g'li - talaba
Jizzax politexnika instituti

Anatatsiya: hozirgi kunda kommunal xizmatlar narxining doimiy oshib borayotgani sababli ko'plab odamlar xususiy uylar, kvartiralar va tomorqalarni batamom xususiylashtirish tarafdori. Har kim bu masalani o'z yo'lida hal qiladi. Masalan, hovlida qazilgan quduq suv ta'minoti uchun pulni tejashga yordam beradi, ammo suyuqlik hali ham isitilishi kerak va bu qimmat energiya talab qiladi. Shuning uchun quyidagi maqola muqobil elektr energiyasini ishlab chiqarish muammosini ko'rib chiqishga bag'ishlangan bo'lib avvalo elektr manbalari haqida umumiy tushunchalarni ham o'z ichiga olgan. (Trinity Chesterton 2023.12.16)

Kalit so'zlar: gidroenergetika, bioyoqilg'i, fotovoltaik, konvertatsiya, kinetik energiya.

Energetikaning barcha ma'lum bo'lgan sohalarini shartli ravishda yetuk, rivojlanayotgan va nazariy o'rganish bosqichida bo'lganlarga ajratish mumkin. Ba'zi texnologiyalar nafaqat xususiy iqtisodiyotda ham amalga oshirilishi mumkin balki boshqa iqtisodiy yo'nalishlarda faqat sanoatni qo'llab-quvvatlash doirasida ishlatilishi mumkin. Zamonaviy energiya turlarini turli pozitsiyalardan ko'rib chiqish va ularni baholash mumkin, lekin iqtisodiy maqsadga muvofiqlik va ishlab chiqarish samaradorligining universal mezonlari fundamental ahamiyati mavjud. iqtisodiy jihatdan an'anaviy va muqobil energiya ishlab chiqarish texnologiyalaridan foydalanish tushunchalari bugungi kunda ushbu parametrlarda tubdan farqlanadi. (Howard Calhoun 2023.12.17) Energetika bu barqaror soha hisoblanib, agar u „hozirgi kun ehtiyojlarini qondiradigan miqdorda yetarli bo'lsa, kelajak avlodlar o'z ehtiyojlarini qondirish uchun ham hech qanday putur yetkazmaydi“. Barqaror energiyaning ayrim ta'riflari issiqxona gazlari emissiyasi kabi ekologik jihatlar, energiya tanqisligi, ijtimoiy va iqtisodiy jihatlarni o'z ichiga oladi. Shamol, gidroenergetika, quyosh va geotermal energiya shular kabi qayta tiklanadigan energiya manbalari qazib olinadigan yoqilg'i manbalariga nisbatan ancha barqarordir. Ammo shunisi e'tiborga loyiqliki qayta tiklanadigan energiya manbalarining ba'zi loyihalari, jumladan, bioyoqilg'i ishlab chiqarish uchun o'rmonlarni kamaytirishi atrof-muhitga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Hozirgi kunda texnologiyalarning to'xtovsiz rivojlanishi natijasida muqobil energiya manbalari soni tobora ko'paymoqda. Bu quyosh energiyasi, shamol, bioyoqilg'i va yerning ichki issiqligi kabi energiya manbalari bilan ishlashni anglatadi. Elektr

energiyasini sezilarli darajada tejashdigan va uning iste'molini kamaytiradigan turli xil alternativ energiya manbalari mavjud. Odatda tabiiy muhitning bitmas-tuganmas energiyasini to'plash va ulardan foydalanishga mo'ljallangan uskunalar muqobil energiya manbalari deb ataladi. Eng muhim muqobil energiya manbalaridan biri bu quyosh energiyasi hisoblanadi. Quyosh energiyasi - energiya ishlab chiqarish uchun mo'ljallangan, quyosh nurlanishidan foydalanishga asoslangan energiyaning o'ziga xos sohasidir. Quyosh elektr stantsiyalari o'zidan zararli chiqindilar ishlab chiqarmagan holatda energiya ishlab chiqaradi. Bundan tashqari quyosh energiyasi - bu quyosh nuridan energiyani bevosita fotovoltaiklar yordamida, bilvosita konsentrlangan quyosh energiyasidan yoki kombinatsiyadan foydalangan holda elektr energiyasiga aylantirishdir. Fotovoltaik hujayralar fotovoltaik effekt orqali yorug'likni elektr tokiga aylantiriladi. Fotovoltaiklar boshlanishiga kichik va o'rta o'lchamli ilovalar uchun elektr energiyasi manbai sifatida, bitta quyosh batareyasi bilan ishlaydigan kalkulyatordan tortib to tomidan tashqarida joylashgan tizimi bilan ishlaydigan uzoq uylargacha ishlatilgan. Shamol energiyasiga kelsak, u havo oqimi energiyasini boshqa energiyaga aylantirishga ixtisoslashgan. Shamol energetikasi, ayniqsa, xalq xo'jaligida faol foydalanilmoqda. Shamol energiyasini konvertatsiya qilish shamol generatorlari, shamol tegirmonlari va boshqa shu kabi qurilmalar yordamida amalga oshiriladi. Shamol energiyasini qayta tiklanadigan energiya manbai deb ta'kidlash mumkin va ayni paytda ushbu energiya tarmog'i juda jadal rivojlanmoqda. Zamonaviy shamol turbinalari odatda shisha tolali va uglerod tolasi bilan mustahkamlangan plastmassadan iborat bo'ladi. Mavjud shamol turbinalarining quvvati nihoyatda yuqori. (Gloria Harrison 12.17.2023) Ma'lumot sifatida shuni aytish kerakki, shamol quyoshdan issiqlik energiyasi ta'sirida Yer atmosferasidagi ulkan konveksiya oqimlaridan kelib chiqadi. Bu shuni anglatadiki, quyosh porlagan ekan, shamol bo'ladi. Kuniga sarg'ish aylanishi bilan izohlash mumkin. Yer yuzida quruqlik va suv bor. Qachonki quyosh chiqqanida, quruqlikdagi havo suvga qaraganda tezroq qiziydi. Isitilgan havo yengilroq va muammosiz ko'tariladi. Sovuq havo zichroq va u tushadi va quruqlikdagi havoni almashtiradi. Kechasi esa butunlay teskari holat yuz beradi. Suv ustidagi havo iliqroq va ko'tariladi va uning o'rnini quruqlikdan salqin havo egallaydi. Shamol juda katta miqdordagi kinetik energiyaga ega, bu shamol turbinalari yordamida elektr energiyasiga o'tkazilishi mumkin. Shamol generatorga ulanadigan va elektr energiyasini ishlab chiqaradigan o'qni aylantiradigan pichoqlarni aylantiradi. Elektr energiyasi uzatish va tarqatish liniyalari orqali podstansiyaga, so'ngra mamlakat bo'ylab xususan, uylarga, korxonalariga va maktablarga yuboriladi. (John Stephens 2021.01.24)

Muqobil energiya bu har qanday noan'anaviy energiya shakli, manbasi yoki texnologiyasi, hozirgi mashhur shakllar, manbalar yoki texnologiyalardan farq qiladigan atamadir. Bugungi kunda u odatda mashhur yoqilg'i energiyaga alternative sifatida ishlatiladi va shu tariqa quyosh, suv quvvati, biomassa, shamol, geotermal, okean termal, to'lqin harakati va to'lqin harakati kabi ekologik jihatdan afzal manbalardan olingan energiyani o'z ichiga oladi. Muqobil energiya atamasi tabiiy resurslarning kamayishi yoki atrof -muhitga jiddiy zarar etkazishni nazarda tutmagan manbalar va texnologiyalardan olingan energiya uchun ham ishlatiladi. Shunday qilib, u "qayta tiklanadigan energiya" va "yashil energiya" bilan sinonim sifatida ishlatiladi. Garchi ko'p ta'riflarga ko'ra, ushbu uchta toifaga kiradigan energiya shakllari, manbalari va texnologiyalari o'rtasida bir -biriga o'xshashlik mavjud bo'lsa va muqobil energiya ko'pincha yoqimsiz ekologik oqibatlarisiz yoki atrof -muhitga ta'siri kam bo'lgan energiyaga nisbatan qo'llanilsa, bu uch atama ham boshqacha ta'riflangan. Qayta tiklanadigan energiya, asosan, nisbatan qisqa vaqt ichida barqaror tabiiy resurslardan olinadigan energiyani nazarda tutadi. "atrof -muhitga eng kam zarar etkazadigan qayta tiklanadigan energiya manbalari to'plami. Tabiiy gaz ommalashib ketishidan oldin, bu energiya manbasini muqobil energiya toifasiga kiritish mumkin edi, lekin qayta tiklanadigan energiya emas. (Robert Simon 2021.18.06)

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Trinity Chesterton 2023 12 16
2. Gloria Harrison 12.17.2023
3. John Stephens 2021.01.24
4. Robert Simon 2021.18.06
5. Howard Calhoun 2023.12.17
6. https://uz.wikipedia.org/wiki/Barqaror_energiya
7. https://uz.wikipedia.org/wiki/Quyosh_energiyasi

UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMIDA YANGI AVLOD DARSLIKLARINING QO'LLANILISHI

Eshmaxmatova Mohigul
Oriental universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim oluvchilarni ta'lim metodlarining mazmun-mohiyati, ularning turlari va ularga turlicha yondashuvlar hamda ularni takomillashtirish yo'llari, ta'lim vositalari, shuningdek, ta'limning uskunaviy didaktik asoslari bilan tanishtirish yoritib borilgan va ta'lim tizimida yangi avlod darsliklarining qo'llanilishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: : ta'lim, metodika, ta'lim vositalari, didaktika, mashg'ulot, mutafakkirlar, faoliyat, iroda sohasi, zamonaviy usullar, interfaol usul.

APPLICATION OF NEW GENERATION TEXTBOOKS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION SYSTEM

Eshmakhtova Mohigul
Graduate student of Oriental University

Abstract: In this article, the content and essence of educational methods, their types and different approaches to them, as well as the ways of their improvement, educational tools, as well as the instrumental didactic foundations of education, are illuminated the use of generational textbooks is discussed.

Key words: education, methodology, educational tools, didactics, training, thinkers, activity, field of will, modern methods, interactive method.

KIRISH

Maktablardagi sifatli ta'lim ko'p jihatdan yaratilayotgan darsliklarga bog'liq. Ya'ni u ta'lim standartlariga javob berish bilan birgalikda o'quvchini qiziqtirish va fanga bo'lgan mehrini uyg'otishi kerak. Boshlang'ich sinf darsliklarining tubdan yangilangani nafaqat o'quvchi va ustozlarni, balki ota-onalarni ham quvontirdi. Ammo ular borasidagi tanqidiy fikrlar ham yo'q emas. Xo'sh, 2023/2024-o'quv yilida taqdim etilgan darsliklar avvalgilaridan nimasi bilan farq qiladi? Bu savolga javob olish maqsadida soha mutaxassislari va ota-onalarning fikrlari bilan o'rtoqlashdik.

Ta'lim jarayonining muvaffaqiyati uning shakligagina emas, balki qo'llanilayotgan metodlar va vositalar samaradorligiga bog'liq bo'lib, u ta'lim nazariyasida asosiy o'rinlardan birini egallaydi. "Metod" — yunoncha "metodos" — "yo'l" degan so'zdan paydo bo'lib, u, tadqiq qilish ma'nosini anglatadi. Ta'lim metodi

ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning aniq maqsadga erishishiga qaratilgan birgalikdagi faoliyatdir.

Bu yil taqdim etilgan boshlang'ich sinf darsliklari o'qituvchilar uchun yangilik bo'ldi. O'quvchilar kitoblar berilgan kun qanchalik quvonishganini so'z bilan ta'riflab berib bo'lmaydi. Haqiqatan ham hozirgi kitoblar avvalgilaridan ancha ustun. Kitobning ko'rinishi va rang-barang suratlari har bir o'quvchini o'ziga qaratoladi. Avvalgi kitoblar ancha qalin va og'ir edi. Ayni o'sish davridagi bola uchun bu qator qiyinchiliklarni tug'dirardi. Yangi darsliklarning choraklarga bo'lingani o'quvchini yil davomida ortiqcha yukni ko'tarib yurishdan xalos qildi, — deydi poytaxtimizdagi 294-maktabning oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi Norgul Ikromova.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 726-qaroriga muvofiq ta'lim muassasalarining matbaa mahsulotlari texnik reglament asosida ishlab chiqariladi. Yangi boshlang'ich sinf darsliklari ana shu texnik reglamentning eng maksimal darajasidan ham yuqori sifatda ishlab chiqarilgan. Bu o'z navbatida darslikdan uzoq yil foydalanishga sabab bo'ladi. Ular sifati va chidamlilik darajasi bo'yicha Yevropa poligrafiyasi standartlariga to'liq javob beradi. Darslikning vazni, o'lchami, shriftlari bo'yicha reglament tasdiqlangan va shu talablardan kelib chiqqan holda ishlab chiqarilgan, — deydi Ta'limni rivojlantirish respublika ilmiy-metodik markazi direktori Vohid Hamidov.

Kommunikasiya (muloqot ko'nikmalari).

– Ushbu darsliklar quruq ma'lumotlarni yodlatish, yoki shunchaki o'qish-yozishni o'rgatish bilan cheklanmaydi. Ular orqali o'quvchilar nafaqat fanlarni, balki 21-asrda zarur bo'lgan hayotiy ko'nikmalarni ham o'rganadi.

– Shuningdek, darsliklar bolalarga o'yin orqali ta'lim berishga ham moslashgan. Ya'ni bolalar psixologiyasi hisobga olingan. O'quv-metodik komplekslar Android, iOS platformalarida ongni o'stiradigan o'yinlar to'plamiga ega.

– Darslikdagi ma'lumotlar rang-barang rasmlar, grafikalar, sodda matnlar orqali berilgan. U o'quvchini zeriktirib qo'ymaydi, aksincha yanada qiziqtiradi.

– Boshlang'ich sinflar uchun taqdim etilgan darsliklarning bir qismi kengaytirilgan reallik texnologiyalaridan foydalangan holda ishlab chiqilgan. Hozirgi bolalar zamonaviy texnologiyalarni bizdan yaxshiroq tushunadi. Shu sababli gadgetlar orqali ta'lim olish ularni yanada fanga qiziqtiradi;

– Estudy elektron ta'lim platformasi ishlab chiqilgan. U turli fanlardan olingan bilimlarni mustahkamlash uchun 300 dan ziyod ongni oshiradigan o'yinli vazifalarni o'z ichiga oladi. Platformadan darsda ham, bo'sh vaqtda uyda ham foydalanish mumkin.

– Darsliklarni ishlab chiqishda xalqaro dasturlar (PISA, PIRLS, TIMSS, EGMA, EGRA) talablari to'liq inobatga olingan. Finlyandiyadagi nufuzli ta'lim kompaniyasi ekspertlari tomonidan tekshiruvdan o'tkazilgan va sertifikat olingan.

Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda. Interfaol ta'lim metodlari hozirda eng ko'p tarqalgan va barcha turdagi ta'lim muassasalarida keng qo'llanayotgan metodlardan hisoblanadi. Shu bilan birga, interfaol ta'lim metodlarining turlari ko'p bo'lib, ta'lim-tarbiya jarayonining deyarli hamma vazifalarini amalga oshirish maqsadlari uchun moslari hozirda mavjud. Amaliyotda ulardan muayyan maqsadlar uchun moslarini ajratib tegishlicha qo'llash mumkin. Bu holat hozirda interfaol ta'lim metodlarini ma'lum maqsadlarni amalga oshirish uchun to'g'ri tanlash muammosini keltirib chiqargan.

XULOSA

Umumiy o'rta ta'lim tizimida yangi avlod darsliklarining qo'llanilishi o'quv jarayonini yanada samarali va sodda qilish uchun katta ahamiyatga ega. Yangi avlod darsliklarining qo'llanilishi quyidagi muhim nuqtalarga e'tibor berishni talab qiladi:

Texnologiya va interaktivlik: Darsliklarning interaktiv xususiyatlarga ega bo'lishi, o'quvchilarni faol tarzda qatnashishlari va darsni yangi usullar bilan o'rganishlari uchun muhimdir. Videolar, interaktiv testlar, animatsiyalar va boshqa texnologik vositalar o'quvchilarni qiziqtirish va sababli o'rganishini oshirishga yordam berishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy Dasturi" T., 2000 y O'. Asqarova, M. Nishonov, M. Xayitbaev "Pedagogika" T., "Talqin" 2008 y A. To'xtaboev, A. Eraliev "Tashkiliy xatti-xarakatlar" Andijon, "Xayot" 2001 y R. Mavlonova "Pedagogika" T., "O'qituvchi" 2004 y
2. M. To'xtaxojayeva "Pedagogika" T., "O'qituvchi" 2010 y
3. O.U. Avlayev, S.N. Jo'rayeva, S.P. Mirzayeva "Ta'lim metodlari" o'quv-uslubiy qo'llanma, "Navro'z" nashriyoti, Toshkent – 2017
4. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference. CUTTING EDGE-SCIENCE. In Conference Proceedings (pp. 41-43).
5. Davrenov, J., & Haydarov, S. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA XVI-XVIII ASRLARDA YAPONIYA DAVLATI TARIXINI AHAMIYATI. Scientific progress, 1(6).

МОДЕЛИ 4К.

Дилбар Баратова Гулямовна

*учитель начальных классов 27-й общеобразовательной
школы Каршинского района Кашкадарьинской области*

Аннотация: Стремительное развитие технологий открыло эру получения изображений с высоким разрешением, и модели 4К находятся на переднем крае этой революции. В этой статье мы углубляемся в тонкости моделей 4К, исследуя их применение, методологии и последствия. Всесторонний обзор литературы обеспечивает основу для понимания ситуации, за которым следует углубленный анализ методов, результатов и вдумчивое обсуждение будущего моделей 4К. Статья завершается ключевыми выводами и предложениями для дальнейших исследований.

Ключевые слова: модели 4К, изображения с высоким разрешением, глубокое обучение, искусственный интеллект, обработка изображений, Обзор литературы, Методы, Результаты, Обсуждение, Выводы, предложения.

Изображения с высоким разрешением стали неотъемлемой частью различных областей, от развлечений до медицинской диагностики. Термин "4К" относится к разрешению дисплея примерно в 4000 пикселей, обеспечивающему уровень детализации, который когда-то был невообразимым. В последние годы модели 4К, основанные на глубоком обучении и искусственном интеллекте, приобрели известность, раздвинув границы обработки изображений. Цель этой статьи - разобраться в тонкостях моделей 4К, изучить их применение и влияние на различные области.

Всесторонний обзор существующей литературы показывает всплеск исследований, посвященных моделям 4К. Исследования подчеркивают их эффективность в повышении качества изображения, позволяя проводить детальный анализ в таких областях, как медицинская визуализация, спутниковые снимки и цифровые развлечения. В литературе также обсуждаются проблемы, включая вычислительные требования и требования к данным. Выявляются заслуживающие внимания вклады и пробелы в текущем понимании моделей 4К, обеспечивающие основу для дальнейшего изучения.

Подробное описание методологий, используемых в моделях 4К, имеет решающее значение для понимания их функционирования. В этих моделях часто используются методы глубокого обучения, такие как сверточные нейронные сети (CNN) и генеративные состязательные сети (GAN), для достижения результатов с высоким разрешением. Обучающие наборы данных, машинное

обучение и алгоритмы оптимизации играют ключевую роль в успехе этих моделей. В этом разделе подробно рассматриваются технические аспекты, связанные с реализацией моделей 4К.

"4К" обычно используется в контексте разрешения видео и изображений. Это обозначение относится к горизонтальному разрешению, которое приблизительно равно 4000 пикселей. Разрешение 4К в общем случае равно 3840 x 2160 пикселей, что составляет около восьми миллионов пикселей.

Модели 4К могут использоваться в различных устройствах, таких как телевизоры, мониторы, камеры и другие видеоборудование. Это разрешение обеспечивает более четкий и детализированный видео- и изображение по сравнению с более низкими разрешениями, такими как 1080p (Full HD).

Разрешение 4К, также известное как Ultra High Definition (UHD), составляет 3840 x 2160 пикселей, что в четыре раза больше, чем разрешение 1080p (1920 x 1080 пикселей). Это обеспечивает более высокую четкость, детализацию и качество изображения.

Модели 4К находят применение в различных устройствах:

- Телевизоры: 4К телевизоры стали стандартом для современных домашних развлечений, обеспечивая более реалистичные и качественные изображения при просмотре фильмов, телепередач и игр.

- Мониторы: Компьютерные мониторы с разрешением 4К широко используются для профессионального дизайна, редактирования видео и графики, а также для повседневного офисного использования.

- Камеры: Видеокамеры и фотокамеры с разрешением 4К позволяют создавать видео и изображения высокого качества с большей детализацией.

- Видеоборудование: Профессиональное видеоборудование, такое как видеокамеры для съемки фильмов, трансляций и рекламных роликов, часто использует разрешение 4К для получения высококачественных видеозаписей.

Использование технологии 4К позволяет более полноценно наслаждаться контентом, обеспечивая улучшенную четкость и графику.

4К-телевизоры и мониторы стали популярными в последние годы, и они обеспечивают более качественный опыт просмотра для пользователей, особенно при просмотре контента высокого разрешения, такого как фильмы и видеоролики. Кроме того, камеры с разрешением 4К используются для создания видео с высокой четкостью.

Важно отметить, что для полноценного просмотра контента в разрешении 4К требуется соответствующее источниковое содержание, такое как фильмы, телепередачи или видеоролики, записанные с использованием 4К-камер.

В ходе вдумчивого обсуждения в этом разделе критически оцениваются последствия и будущие направления использования моделей 4К.

Рассматриваются этические соображения, вычислительные ограничения и потребность в разнообразных наборах данных. В обсуждении также рассматривается адаптивность моделей 4К в различных областях и потенциальные возможности для улучшения. Подчеркивается, что совместные усилия исследователей и заинтересованных сторон отрасли необходимы для максимального использования преимуществ моделей 4К.

Выводы:

Обобщая ключевые выводы, в разделе "Заключение" подчеркивается преобразующий потенциал моделей 4К. Несмотря на их успехи, проблемы сохраняются, что требует продолжения исследований и разработок. В статье подчеркивается важность ответственного внедрения и этических соображений, поскольку модели 4К продолжают проникать в различные отрасли.

Предлагая идеи для будущих исследований, в этом разделе описываются потенциальные области для улучшения и изучения. Предложения включают устранение искажений данных, оптимизацию вычислительной эффективности и изучение новых приложений для моделей 4К. Поощряются совместные усилия исследователей, политиков и профессионалов отрасли, направленные на продвижение этой области вперед и максимальное положительное воздействие моделей 4К.

В заключение, в этой статье представлен всесторонний обзор моделей 4К, начиная с их создания и заканчивая их нынешним положением в области получения изображений с высоким разрешением. Изучая приложения, методологии, результаты и участвуя в вдумчивом обсуждении, эта статья вносит свой вклад в продолжающийся диалог о будущем моделей 4К и их интеграции в различные области.

Литература

- Мануйлов В.Ф., Федотова А.В., Шестернина Е.Ю. Целевая контрактная подготовка по интегрированным образовательно-производственным программам. – М., 2002.
- Петров А.П. Технология интегрированной подготовки инженерных и научнотехнических кадров в МАТИ-РГТУ им. К.Э. Циолковского // Инновации в высшей технической школе России. Вып. 2. – М., 2002. – С. 51-56
- Должикова Р.А., Федосимов Г.М., Кулинич Н.Н., Ищенко И.П. Реализация преемственности при обучении и воспитании детей в ДОУ и начальной школе. – М.: Школьная Пресса, 2008.
- Преемственные связи ДОУ, школы и родителей будущих первоклассников: Методическое пособие / Е.П.Арнаутова, Г.Г.Зубова. – М.: ТЦ Сфера, 2006.
- Доскин В.А. Здоровье ребенка и его готовность к школе: пособие для родителей; под ред. В.А.Доскина. – М.: Просвещение, 2007

YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYASIDA INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Muminova Feruzaxon Turgunovna
Farg'ona viloyati, Marg'ilon shahar,
2-son Kasb-hunar maktabi, tarix fani o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va uni “Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi asosida ishlab chiqilgan yettita ustuvor yo'nalishdan biri Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish masalalarini qisqacha yoritishga bag'ishlanadi. Mamlakatimizda insonning huquq va erkinliklarini, sha'nini, qadr-qimmatini, manfaatlarini, davlat organlarining jamiyat oldida hisobdorligini ta'minlash islohotlarning bosh maqsadi etib belgilanganligi xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Inson qadri, fuqorolik jamiyati, taraqqiyot strategiyasi, davlat dasturi, insonning huquq va erkinliklari, “yo'l xaritasi”

KIRISH

Bugun xalqimiz hayotida ulkan o'zgarishlar yuz bermoqda. Jumladan, Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning tashabbusi bilan keng jamoatchilik muhokamasi natijasida “Harakatlar strategiyasidan — Taraqqiyot strategiyasi sari” tamoyiliga asosan ishlab chiqilgan, yettita ustuvor yo'nalishdan iborat 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va uni “Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturining qabul qilinishi mamlakatimizda tub demokratik islohotlar, transformatsion o'zgarishlarning yangi davrini boshlab berdi. Harakatlar strategiyasi doirasida amalga oshirilgan ishlar barcha sohalarni qamrab oldi. Eng asosiysi, mamlakatimizda insonning huquq va erkinliklarini, sha'nini, qadr-qimmatini, manfaatlarini, davlat organlarining jamiyat oldida hisobdorligini ta'minlash islohotlarning bosh maqsadi etib belgilangandi. Taraqqiyot strategiyasi esa bu ishlarning mantiqiy hamda uzluksiz davomi bo'ladi, shubhasiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Sh.Mirziyoyev asarlari, ma'ruzalari mavzuga doir adabiyotlar hamda internet manbalaridan foydalanildi. Maqolani yozish davomida nazariy-deduktiv xulosa chiqarish, analiz va sintez, mantiqiylik tamoyillari qo'llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ma'lumki, Shavkat Mirziyoyevning lavozimga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalari qo'shma majlisida so'zlagan nutqining mazmunmohiyati va ahamiyati, unda belgilab berilgan ustuvor vazifalar talaba yoshlar, davlat xizmatchilari, olimlar, ekspertlar, keng jamoatchilik tomonidan qizg'in kutib olindi.

Shu o'rinda, Prezident nutqi kelajakka yo'naltirilgani, mamlakatni rivojlantirish strategiyasining amaliy dasturi bo'lganiga e'tiborni qaratish lozim. Davlat rahbari o'z ma'ruzasida mamlakat hayotining barcha jabhalariga atroflicha to'xtalib o'tib, yangi g'oyalar, innovatsiyalar va yangiliklarni taklif qildi.

Sh.Mirziyoyev o'z nutqida Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasining yettita ustuvor yo'nalishlarini belgilab berdi. Mazkur kontseptual hujjatda islohotlarning uzviyligi va davomiyligini ta'minlash maqsadida "Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari" degan tamoyil asosiy g'oya va bosh mezon qilib olindi. "Xalqimiz talablarini inobatga olgan holda, biz Yangi

O'zbekiston taraqqiyot strategiyasini ishlab chiqdik va saylov jarayonida uni o'ziga xos umumxalq muhokamasidan o'tkazdik. Bu muhim konseptual hujjatda islohotlarimizning uzviyligi va davomiyligini ta'minlash maqsadida, "Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari" degan tamoyil asosiy g'oya va bosh mezon sifatida kun tartibiga qo'yildi", deydi prezident.

Xususan, unda erkin fuqarolik jamiyatini rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish, inson qadri-qimmatini va uning qonuniy manfaatlarini ta'minlash, adolat va qonun ustuvorligi – xalqchil davlat qurish, inson qadr-qimmatini ta'minlash, milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish, ma'naviy va ma'rifiy sohalarda islohotlarni amalga oshirish kabi muhim vazifalar belgilangan. Bundan tashqari, global muammolarning milliy va mintaqaviy darajadagi yechimlarini topish, tinchlik va xavfsizlikni ta'minlash, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish kabi masalalarga atroflicha to'xtalib o'tilgan.

Mazkur nutqda mamlakat rahbari kelgusi besh yil uchun ustuvor yo'nalishlarni belgilab berar ekan, yurtimizda yashayotgan har bir fuqaroning huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlari eng oliy qadriyat ekanligini alohida ta'kidlab o'tdi.

Ma'ruzaning e'tiborli jihatlaridan biri shundaki, Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasida birinchi o'ringa shaxs, inson qadri yuqori o'ringa qo'yilib, "inson – jamiyat – davlat" degan yangi tamoyil asosida davlat va jamiyat boshqaruvini tashkil etadi. Bir so'z bilan aytganda, amaliy natija, inson manfaati, uning qadr-qimmatini bosh maqsadga aylangan.

Tan olib aytish joizki, o'tgan besh yilda ijtimoiy sohani rivojlantirish borasida qator tizimli islohotlar amalga oshirildi va ijobiy natijalarga erishildi, biroq shu bilan birga mazkur sohada samarali mexanizmlarni yaratishga to'sqinlik qilayotgan qator

muammo va kamchiliklar ham yo'q emas. Kelgusi besh yilda bu borada ijtimoiy yo'nalishdagi islohotlar alohida ahamiyatga ega, albatta.

O'tgan yillar mobaynida ijtimoiy sohada amalga oshirilgan ishlarga nazar soladigan bo'lsak, ijtimoiy himoya va doimiy yordamga muhtoj shaxslar bilan ishlashning "Temir daftar", "Ayollar daftari", "Yoshlar daftari" kabi yangicha ishlash mexanizmi joriy etildi. Ijtimoiy nafaqa bilan ta'minlanadigan aholi soni qariyb 1,5 barobar oshirildi. Qayd etilganidek, ushbu taraqqiyot strategiyasi yetti yo'nalishdan iborat.

Birinchi yo'nalish inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etishga qaratilgan. Inson qadrini ulug'lash, har kimning huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlarini ta'minlash mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning ustuvor yo'nalishiga aylandi.

Shuningdek, ushbu yo'nalishni amalga oshirish uchun quyidagi maqsad va vazifalar belgilab berildi:

1-maqsad: Mahalla instituti faoliyatining samaradorligini oshirish, uni jamoatchilik boshqaruvi va nazoratining tayanch bo'g'iniga aylantirish.

2-maqsad: Xalq deputatlari Kengashlarini hududlarda mavjud muammolarni hal qilishdagi asosiy bo'g'inga aylantirish.

3-maqsad: Mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatining institutsional asoslarini zamon talablariga moslashtirish.

4-maqsad: Davlat boshqaruvi organlari faoliyatini "fuqarolarga xizmat qilishga yo'naltirish" tamoyili asosida transformatsiya qilish.

5-maqsad: Ixcham, professional, adolatli, yuqori natijadorlikka xizmat qiladigan davlat boshqaruvi tizimini joriy qilish.

6-maqsad: Davlat boshqaruvi tizimida ma'muriy apparatni ixchamlashtirish va ish jarayonlarini maqbullashtirish.

7-maqsad: Mamlakatimizdagi islohotlarni izchil davom ettirishda Oliy Majlis palatalari va siyosiy partiyalar rolini yanada oshirish.

8-maqsad: Norma ijodkorligi jarayonini modernizatsiya qilish, qonunchilik hujjatlarining qat'iy ijrosini ta'minlash.

9-maqsad: "Elektron hukumat" tizimini rivojlantirish, elektron davlat xizmatlarining ulushini 100 foizga yetkazish hamda byurokratiyani bartaraf etish.

10-maqsad: Davlat fuqarolik xizmati tizimini zamonaviy standartlar asosida tashkil etish.

11-maqsad: Xalq bilan muloqotning mexanizmlarini takomillashtirish.

12-maqsad: Ta'sirchan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning tashkiliyhuquqiy asoslarini takomillashtirish

Bu yo'nalish doirasidagi vazifalar o'tgan besh yil davomida inson qadr-qimmati va uning qonuniy manfaatlarini ta'minlashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlarning

uzviy davomi bo'ladi, ularni yangi pog'onaga ko'taradi. Xususan, Taraqqiyot strategiyasi va uni 2022 yilda amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi"ning 3-bandida mahallaning "faol" modelini joriy etish hamda har bir fuqarolar yig'inini aholi muammolarini bevosita hal qilish, hududni rivojlantirish uchun zarur resurs va imkoniyatlar bilan ta'minlash ko'zda tutilgan. Buning uchun kelgusida davlat funksiyalarining katta qismi markazdan hududlarga o'tkaziladi. Har bir mahallada hokim yordamchisi lavozimi joriy etiladi. Tuman byudjeti qo'shimcha manbalar bilan ta'minlanib, mahallaning alohida jamg'armasi shakllantiriladi. Markaziy idoralar transformatsiya qilinib, ixcham va samarali boshqaruv tizimi yaratiladi, bir xil yo'nalishdagi vazifalarni amalga oshirayotgan idoralar optimallashtiriladi. Ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilishda fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlarivakolatlari kengaytirilib, ushbu maqsadda mahallaning alohida jamg'armasi tashkil etiladi. Bularning barchasi aholi muammolarini hal etishda sifat va samaradorlik oshishiga olib keladi. Umuman, strategiyaning har bir ustuvor yo'nalishi inson qadrini ulug'lashga xizmat qiluvchi vazifalarni qamrab olgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Inson huquqlarini himoya qilish uzluksiz davom etadigan jarayon ekanligi nuqtai nazaridan xulosa sifatida aytish mumkinki, Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida mamlakatimiz inson qadrini yuksaltirish borasida kelgusi besh yillik uchun muhim vazifa va maqsadlarini belgilab olgan. Demakki, keng ko'lamli islohotlar jarayoni izchil davom etib, ular sarmahsul bo'lishidan butun xalqimiz manfaatdor. Ularni amalga oshishi uchun esa har birimiz mas'uldirmiz. Zero mamlakatimiz kelajagi va rivoji uchun hamjihatligimiz va birdamligimiz muhimdir.

Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasini amalga oshirishda barcha davlat va jamoat tashkilotlari, fuqarolik jamiyati institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlari vakillari ham kamarbasta bo'lishiga ishonamiz.

Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasi milliy rivojlanishimizning yangi bosqichini boshlab beradi hamda xalqimizni umumiy maqsadlar yo'lida birlashtirib turadigan yaxlit ma'naviy asos va mezonga aylanadi.

References:

1. Ta'lim to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. – T.: O'zbekiston, 2020.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017.
3. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasi// <https://www.lex.Uz>
4. 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi// <https://www.lex.Uz>

РОЛЬ ИННОВАЦИЙ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ

Азимова Дилнур Мансуржон кизи

*Магистрант Гулистанского государственного
университета, лингвистика (русский язык).*

dilnurrahimova@gmail.com

Аннотация. В данной статье рассмотрено развитие содержания понятия «инновация» и «компетенция» в истории лингвистики, а также теории и методики обучения языкам, дан обзор основных концепций зарубежных и отечественных ученых к трактовке данного термина, представлена структура лингвистической (языковой) компетенции у разных авторов. На основе анализа основных подходов к данному понятию устанавливается определение языковой компетенции в методике обучения русского языка. Статья посвящена формированию лингвистической компетенции на основе использования инноваций обучающихся.

Ключевые слова: лингвистическая компетенция, инновация, педагогические технологии, речевая деятельность, игровая деятельность, языковая (лингвистическая) компетенция, коммуникативная компетенция, языковые знания, навыки и умения, языковые способности, общение.

Современному обществу нужны образованные, нравственные, предприимчивые люди, способные самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, быть мобильными, динамичными, конструктивными специалистами, обладать развитым чувством ответственности за судьбу страны. В сфере образования и воспитания в целом заключается могучая развитие которой является решающим фактором будущего нашей родины. Интеграция нашего государства в международное сообщество, развитие науки и техники требуют, чтобы молодое поколение для конкурентоспособного функционирования в поликультурном мире хорошо владело несколькими иностранными языками. Знание иностранного языка является одной из составляющих профессиональной компетенции специалистов любого профиля.

Сегодня основное внимание уделяется учащийся, его личности и уникальному внутреннему миру. Поэтому наша основная цель – выбор методов и форм организации образовательной деятельности по развитию личности учащийся, которые оптимально соответствуют их целям. В последние годы все чаще поднимается вопрос использования новых информационных технологий в

школах и учебных заведениях. Это не только новые технические средства, но и новые формы и методы обучения, новый подход к образовательному процессу.

Основная цель обучения иностранным языкам – сформировать и развить коммуникативную культуру учащихся, научить их изучать иностранный язык на практике.

Литературный анализ и методы: в процессе исследования использовались популярные методы преподавания и изучения русского языка и интернет-ресурсы. При написании статьи использовались принципы теоретического дедуктивного вывода, анализа и синтеза, логичности.

Обсуждение и результаты: Наша задача – создать условия для практического изучения языка каждому учащему, выбрать такие методы обучения, которые позволяют каждому учащему проявить свою активность и творческие способности. Задача педагога – активизировать познавательную деятельность ученика в процессе обучения иностранным языкам. Современные педагогические технологии, такие как совместное обучение, методология проектов, использование новых информационных технологий, Интернет-ресурсов, помогают реализовать личностно-ориентированный подход в образовательном процессе, учитывая способности детей, их уровень обучения. дифференциация образования. Формы работы с компьютерными обучающими программами на занятиях иностранного языка включают: изучение лексики; попрактиковаться в произношении; обучение диалогической и монологической речи; обучение письму; развитие грамматических событий. Возможности использования ресурсов Интернета огромны. Глобальная сеть Интернет предоставляет условия учащимся и педагогам находящимся в любой точке мира, для получения любой необходимой им информации: страноведческих материалов, новостей из жизни молодежи, статей из газет и журналов и т. д.

С использованием Интернета на иностранном языке на занятиях можно решить ряд дидактических задач: формирование навыков и компетенций чтения с использованием материалов глобальной сети; улучшение писательской способности;

пополнение словарного запаса; формирование мотивации студентов к изучению русского языка. Кроме того, в данной работе измеряются возможности интернет-технологий по расширению кругозора школьников, установлению и поддержанию деловых отношений и контактов со сверстниками__ они могут принимать участие в тестах, викторинах, конкурсах, олимпиадах, переписываться со сверстниками из других стран, вести беседы, участвовать в видеоконференциях и т. д. Учащийся могут узнать о проблеме, над которой они сейчас работают в проекте. Значимые основы массовой

компьютеризации современного компьютера умственный условия труда, в общем, любая его форма в связи с тем, что это эффективный инструмент оптимизации. У компьютера есть одна характеристика, определяющая его использование в качестве инструмента обучения других и помощника в приобретении знаний, — это его неодушевленная природа. Машина «дружа» с пользователем. может быть на связи и иногда «поддерживать» его, но никогда не проявляет признаков гнева и никогда не дает скучать. В этом смысле использование компьютеров, пожалуй, наиболее полезно для индивидуализации некоторых аспектов обучения. Основной целью изучения иностранного языка является формирование коммуникативной компетентности, все остальные цели (обучение, обучение, развитие) реализуются в процессе реализации этой основной цели. Коммуникативный подход предполагает обучение общению и формирование навыков межкультурного общения, которые лежат в основе деятельности в Интернете. Без общения Интернет не имеет смысла – это международное многонациональное, межкультурное общество, жизнь

которого основана на электронном общении миллионов людей по всему миру,

говорящих одновременно – это самый крупный диалог по количеству участники и

размер произошедшего. Посещая для него занятия иностранного языка, мы создаем

настоящую модель общения.

В настоящее время приоритет отдается общению, интерактивности, утентичности

общения, изучению языка в культурном контексте, автономности и гуманитарности

образования. Эти принципы позволяют развивать межкультурную компетентность как компонент коммуникативной компетентности. Конечная цель обучения иностранным языкам – научить умению свободно ориентироваться в иноязычной среде и адекватно реагировать на различные ситуации, т.е. контакт. Сегодня новые методы с использованием ресурсов Интернета противостоят традиционному обучению иностранному языку. Для обучения общению на иностранном языке необходимо создавать реальные, реальные ситуации, способствующие усвоению материала и развивающие адекватное поведение (то есть так называемый принцип аутентичности общения). Новые технологии, особенно Интернет, пытаются исправить эту ошибку. Коммуникативный подход заключается в осознанном понимании материала и его стратегия, моделирующая общение, направленная на создание психологической и языковой подготовки к общению. Пользователю не

составляет особой сложности реализовать коммуникативный подход в Интернете. Коммуникативная задача должна предлагать обсудить проблему или вопрос, не только обмениваются информацией, но и оценивают ее. Основным критерием,

позволяющим отличить этот подход от других видов учебной деятельности, является то, что самостоятельно выбирают языковые единицы для формирования своего мышления. При коммуникативном подходе очень хорошо поощряется использование Интернета: его цель – заинтересовать в изучении иностранного языка путем накопления и расширения их знаний и опыта. Одним из основных требований к обучению иностранным языкам с использованием Интернет-ресурсов является создание взаимодействия, которое в методике обычно называют интерактивностью. Интерактивность – это «объединение, координация и дополнение коммуникативных целей и возникающих в результате усилий посредством речи». Обучая реальному языку, Интернет помогает развивать разговорные навыки и способности, а также обеспечивает неподдельный интерес и, следовательно, эффективность обучения лексике и грамматике. Интерактивность не только создает реальные ситуации из жизни, но и заставляет учащихся давать на них соответствующие ответы на иностранном языке. Одной из технологий, обеспечивающих личностно-ориентированное обучение, является метод проектов как метод развития творческих способностей, познавательной активности и самостоятельности. Типология проектов разнообразна. Проекты можно разделить на монопроекты, коллективные, устные, конкретные, письменные и интернет-проекты. В реальной практике часто приходится иметь дело с исследовательскими проектами, смешанными проектами творческого, практико-ориентированного и информативного характера. Проектная работа – это многогранный подход к изучению языка, охватывающий чтение, аудирование, говорение и грамматику. Метод проектов способствует развитию активного самостоятельного мышления и направляет их на совместную исследовательскую работу. По моему мнению, проектное обучение учит сотрудничеству, а обучение сотрудничеству прививает моральные ценности, такие как взаимопомощь и сочувствие, развивает творческие способности и активизирует учащихся. В целом в процессе проектного обучения наблюдается неразрывность

обучения и воспитания. Метод проектов развивает у учащихся коммуникативные навыки, культуру поведения, умение лаконично и легко формировать мысли, толерантность к мнению партнеров по общению, умение получать информацию из различных источников.

Выводы и предложения Внедрение информационных технологий в образование позволит значительно разнообразить процесс восприятия и

обработки информации. Благодаря компьютеру, Интернету и мультимедиа для студентов создана уникальная возможность усваивать большой объем информации с дальнейшим анализом и сортировкой. Значительно расширяется и мотивационная основа учебной деятельности. В контексте использования мультимедиа студенты получают информацию из газет, телевидения, проводят интервью и телеконференции. Основным критерием оценки уровня знания иностранного языка в технологии языкового портфолио является тест. Приоритетом этой технологии является образование заключается в том, чтобы направить процесс от учителя к ученику. Студент, в свою очередь, несет осознанную ответственность за результаты своей учебной деятельности. Вышеописанная технология приводит к постепенному формированию у учащихся умений самостоятельно усваивать информацию. В целом языковой портфель многофункционален и способствует развитию многоязычия.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Джонсон, К. Э. Социокультурный поворот и его проблемы для подготовки учителей второго языка. // TESOL Quarterly., – Лондон., 2006.
2. Интернет-ресурсы

ZONOMIK FRAZEOLOGIZMLARNING OG'ZAKI NUTQ VA TILSHUNOSLIKDAGI O'RNI

Axmedov Xusan Azimjon o'g'li
ISFT instituti Xorijiy filologiya
kafedrasi o'qituvchisi

Ushbu maqolada zonomik frazeologizmlarning o'zbek xalq og'zaki nutqidagi o'rni va uning tilshunoslikdagi o'rganilish darajasiga to'xtalib o'tilgan. Fransuz va o'zbek tilidagi zonomik frazeologizmlarning bir xil ma'noda tarjima muqobillarining aniqlanishi tilshunoslikning rivojlanishiga, ularning tahlili esa frazeologizmlarning tildagi beqiyos o'rnini ko'rsatadi. Hayvonlar ramziy ma'no kasb etgan holda bu tilda so'zlashuvchilarning tajribasini aks ettiruvchi ma'lum bir insoniy fazilatlarining mos lisoniy belgilaridan biri hisoblanadi. Odamlarning harakteri, xatti-harakterini ifodalashda og'zaki nutqimizda biz zonomik iboralardan juda ko'p va o'z o'rnida foydalanishimiz bu bizning nutq boyligimizni ifodalaydi.

Kalit so'zlar: zonomik birlik, Frazemada, frazeologizmlarning struktural-grammatik, semantik-uslubiy va funksional-pragmatik jihatdan o'rganish, obrazga egalik, leksiksemantik guruh.

В данной статье основное внимание уделяется роли зоономической фразеологии в узбекской народной речи и уровню ее изученности в лингвистике. Выявление однозначных по смыслу вариантов перевода зоономической фразеологии на французском и узбекском языках способствует развитию языкознания и их анализу. Ни с чем не сравнимое место фразеологизмов в языке. Животные являются одними из соответствующих языковых знаков определенных человеческих качеств, отражающих опыт носителей этого языка, приобретающих символическое значение. В нашей устной речи мы используем множество зоономических выражений, выражающих характер и поведение людей, и в этом проявляется наше речевое богатство.

Ключевые слова: зоономическое единство, фраземада, структурно-грамматическое, семантико-методическое и функционально-прагматическое изучение фразеологизмов, образность владения, лексико-семантическая группа.

O'zbek tilining qo'llanishida frazeologizmlar ya'ni iboralar juda ham katta rol o'ynaydi. Kishilarning nutq jarayonida turli frazeologizmlar qo'llashi uning badiiy kitoblarni ko'p mutolaa qilishidan dalolat beradi. Ayni vaqtda esa tilimiz o'zida ko'plab iboralarni jam qilganligi bilan boshqa tillardan ajralib turadi.

Frazeologizmlar ya'ni iboralarga ta'sir ko'rsatuchi omillardan yana bir bu tarjima adabiyot hisoblanadi. Turli tillarda va turli xalqlarga mansub asarlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda ayrim frazeologizmlar ma'lum ma'noda o'zgarishga uchrashi mumkin, shuning uchun ham frazeologizmni tarjima qilish katta mahurat talab etadi. Iboralarni to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish ma'noning buzilishiga olib keladi.

O'zbek tilining naqadar keng ko'lamlilik ekanligi va boyligini isbotlovchi asosiy ko'rsatkichlardan biri bu frazeologizmlardir.

O'zbek frazeologiya maktabiga taniqli tilshunos Sh.Rahmatullaev asos solgan bo'lib, u tobora takomillashib, rivojlanib bormoqda. Mustaqillik yillarida o'zbek tilshunosligi frazeologizmlarning struktural-grammatik, semantik-uslubiy va funksional-pragmatik jihatdan o'rganish sohasida muayyan yutuqlarga erishdi, bir qator yangi monografiyalar, risolalar, o'quv qo'llanmalari, ilmiy maqolalar, frazeologik lug'atlar yaratildi, bir necha nomzodlik dissertatsiyalari hamda doktorlik dissertatsiyalari himoya qilindi. So'nggi yillarda frazemalarni lingvokulturologiya, etnolingvistika nuqtai nazarlaridan o'rganish ko'payib bormoqda. Ayniqsa, bu tendensiya boshqa tillar, xususan, qardosh bo'lmagan tillar bilan qiyosan o'rganishga asoslangan. Frazemada ikki va undan ortin leksema o'z leksik ma'no mustaqilligini yo'qotgan holda bir umumiy ma'no markaziga bo'ysunadi, frazmadan yaxlitligicha anglashiladigan ma'noni gavdalanitirish uchun xizmat qiladi. Frazmadan anglashiladigan ma'no uning tarkibidagi leksemalardan anglashiladigan ma'nolarning oddiy (arifmetik) yig'indisi bo'lmay, umumlashma, ustama ma'no, ayni vaqtda ko'chma ma'no sifatida gavdalanadi. Frazeologik ma'noning o'ziga xosligi frazemalar o'rtasidagi ma'noviy munosabatlarning tabiatini belgilab beradi. Frazemalarning leksemalar bilan kechadigan sinonimik, antonimik, darajali munosabatlari frazemalararo munosabatlardan farqlidir. Bunda frazeologik ma'noda leksik ma'nodan farqli o'laroq nominatsiya bilan bir qatorda konnotatsiyaning doimiy mavjudligi, obrazga egalik kabilar ahamiyatlidir. Frazeologizmlar dunyo, obyektiv borliq va jamiyat haqida madaniy ma'lumot tashuvchi lingvomadaniy birlik hisoblanadi. Shuning uchun ham frazeologik birliklar o'zida xalq mentaliteti va madaniyatini saqlovchi "hikmatlar xazinasi" bo'lib, ular avloddan avlodga meros qilib qoldiriladi.

Tilshunoslik bo'limi sifatidagi Frazeologiyaning asosiy diqqat e'tibori frazeologizmlar tabiatini va ularning kategorial belgilarini o'rganishga, shuningdek, frazeologizmlarning nutqda qo'llanish qonuniyatlarini aniqlashga qaratiladi. Frazeologiyaning eng muhim muammosi frazeologizmlarni nutqda hosil qilinadigan (ya'ni avvaldan tayyor bo'lmagan) so'z birikmalaridan farklab, ajratib olish va shu asosda frazeologizmlarning belgilarini aniqlashdir. Idioma frazeologizmlar, frazeologik birikmalar va barqaror jumlar (maqol va matallar, gapga teng boshqa frazeologizmlar) o'rtasidagi muayyan tafovutlarga qarab ko'plab tadqiqotchilar Frazeologiyani 2 xil: tor va keng ma'noda tushunadilar. Uni keng ma'noda

tushunilganda, Frazeologiya doirasiga maqol va matallar, folklorga xos barqaror jumlar, ba'zi muloqot shakllari (salomlashish, xayrlashish jumalari) ham kiritiladi. Lekin bu masala, ya'ni Frazeologiyani keng ma'noda tushunish masalasi hanuz munozarali bo'lib qolmoqda.

Frazeologiyaning asosiy vazifalari yoki masalalari: frazeologik tarkibning izchilligini aniklash va shu munosabat bilan frazeologizmning belgi(lik) xususiyatini o'rganish; frazeologizmlar omonimiyasi, sinonimiyasi, antonimiyasi, polisemiyasi va variantdorligini tavsiflash; frazeologizmlar tarkibida qo'llanuvchi so'zlar va ularga xos ma'nolarning o'ziga xos xususiyatlarini aniklash; frazeologizmlarning so'z turkumlari bilan o'zaro munosabatlarini oydinlashtirish; ularning sintaktik rolini aniklash; frazeologik birliklar tarkibida so'zlarning yangi ma'nolari hosil bo'lishini o'rganish va boshqa Frazeologiya frazeologik birliklarni ajratish prinsiplarini, ularni o'rganish, tasniflash va lug'atlarda tavsiflash metodlarini ishlab chiqadi. Frazeologiyada ishlab chiqilgan o'ziga xos, xilmaxil metodlar asosida tilning frazeologik tarkibi turlicha: struktursemantik, grammatik vazifaviyuslubiy asoslarga kura tasnif etiladi. Struktursemantik tasnif prinsipi asosiy hisoblanadi.

Frazemaning voqelikka nisbat beriladigan lug'aviy mazmuni (nimanidir anglatishi, ifodalashi) frazeologik ma'no deyiladi. Masalan, tuyaning kallasiday frazemasi "hajmi odatdagidan ancha katta, yirik" ma'nosini, yurakbag'r(i) qon bo'lib ketdi frazemasi "dil tang bo'lmoq, ziq bo'lmoq" ma'nosini anglatadi: Qovunga qarang. Har biri tuyning kallasiday. Juda saralangan (Oy-bek). Yurak bag'rim qon bo'lib ketdi,.. ertadan beri yolg'iz o'tiribman (Oybek). Frazeologik ma'no tarkibini semik tahlil qilish bilan ham ideografik semalar ajratiladi. Masalan, ta'b(i) xira frazemasi sifatlarning ruhiy holat bildiruvchi leksiksemantik guruhiga mansub. Bu guruh sifatlarning lug'aviy ma'nosi tarkibida "kayfiyat", "his - hayajonning ijobiysalbiyligi", "hishayajonning kuchlikuchsizligi" kabi ideografik semalar ajratiladi. Ana shu semalar asosida yuqoridagi frazemaning ma'nosini kayfiyati biroz yomon holatda deb ta'riflash mumkin.

O'zbek tilida zoonomik frazeologizmlar ham o'z o'rnida beqiyos ishlatiladi. Zoonomik frazeologizmlarnig qo'llanilishi inson tashqi ko'rinishi, xatti-harakteri, va holatiga ham qo'llaniladi. Huddi shunday o'zbek tilidagi iboralardan biri "eshshakdek qaysar" iborasi odamning bir gapda turib olishini, o'ta darajada injiq, bir narsa gapda turib oladigan odamlarga nisbatan qo'llaniladi. Huddi shu ibora fransuz tilidagi ham "Têtu comme un âne" iborasi uchraydi, bu ham fransuz tilida qaysar odamga nisbatan qo'llaniladi.

O'zbek tilining frazeologik boyligi haligacha to'liq to'planmagan. Frazeologizmlar lingvomadaniy jihatdan o'rganilmagan. Shuning uchun frazeologik birliklarni yig'ish, tasniflash, lingvomadaniy nuqtayi nazardan tadqiq etish, ularni o'zga madaniyat iboralari bilan qiyosiy o'rganish bugungi o'zbek tilshunosligining

kechiktirib bo'lmaydigan dolzarb masalalaridan biridir. Frazologizmlar dunyo, obyektiv borliq va jamiyat haqida madaniy ma'lumot tashuvchi lingvomadaniy birlik hisoblanadi. Shuning uchun ham frazeologik birliklar o'zida xalq mentaliteti va madaniyatini saqlovchi "hikmatlar xazinasi" bo'lib, ular avloddan avlodga meros qilib qoldiriladi.

Adabiyotlar:

1. Muhiddinov A.G. O`quv jarayonida nutq faoliyati. –Toshkent: O`qituvchi, 1998 yil.
2. Abdulahatova R, Yusupova T, Do'sanov Q. Til ta'limida uzviylik va uzluksizlik. - Toshkent, 2008 yil.
3. Abduraimova M. Ona tili ta'limida yangi pedagogik texnologiyalar. -Toshkent, 2001 yil.
4. Agzamov E. Ona tilidan muammoli dars, " Til va adabiyot ta'limi" jurnali. 1993 yil 3-4 qo'shma soni. 27-30 betlar.
5. Almamatov T, Yadgarov Q. Almamatova Sh. O'zbek tilini o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish. -Toshkent, 2013 y.
6. Safarov Sh. Pragmalingvistika. –Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi , 2008.
7. Kubasova A. O. Obraznaya xarakteristika cheloveka v rymynskom yazыke cherez sravneniya s jivotnyimi i zoometaforы (leksiko-semanticheskiy analiz): avtoref. diss. ... k. filol. n. SPb., 2008. 8 s.

GLOBALASHUV JARAYONIDA SHAXSNING FUQAROLIK MA'SULIYATI MASALASI

Sh.Sh.Xudoyberganov

Qo'qon DPI o'qituvchisi

A. Xasanov

Qo'qon DPI Tarix fakulteti 4 - bosqich talabasi

“Biz jamiyatimizda shunday huquqiy madaniyatni shakllantirishimiz kerakki, unga muvofiq Konstitutsiya va qonunlarga amal qilish, boshqalarning huquq va erkinliklari, sha'ni, qadr –qimmatini hurmat qilish majburiyati emas, balki kundalik qoida va odatga aylanishi shart”

Sh.M.Mirziyoev

Anotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv jarayonida shaxsning fuqarolik ma'suliyati masalasi va muhim jihatlari yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Maqolada mavjud kerakli sozlarni yozing

Globalashuv – bu xalqaro mehnat taqsimoti, iqtisodiy va siyosiy munosabatlar tizimi orqali bir-biri bilan bog'langan milliy iqtisodiyotlar majmui sifatida tushuniladigan, jahon iqtisodiyoti tarkibini o'zgartirish jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlaridan biridir. Transmilliylashtirish va mintaqaviylashtirish asosida iqtisodiyotning chambarchas bog'liqligi hisoblanadi. Shu asosida yagona jahon tarmog'i, bozor iqtisodiyoti, geoiqtisodiyot va uning infratuzilmalari shakllanmoqda, ko'p asrlar davomida xalqaro munosabatlarning asosiy xarakteri bo'lib kelgan davlat suvereniteti ta'sirining pasayishi sodir bo'lmoqda. Globalashuv jarayoni bu davlat tomonidan shakllantirilgan bozor tizimlari evolyutsiyasining natijasidir.

Buning asosiy natijasi – global mehnat taqsimoti, kapital, mehnat, ishlab chiqarish resurslarining dunyoviy miqyosdagi migratsiyasi (shuningdek, qoida tariqasida, kontsentratsiya), qonunchilikni, iqtisodiy va texnologik jarayonlarni standartlashtirish, shuningdek, turli mamlakatlar madaniyati bir-biriga yaqinlashishi hamda birlashishidir. Globalashuv tizimli xususiyatga ega, ya'ni jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab oluvchi obektiv jarayondir. Globalashuv natijasida dunyo o'zining barcha subektlari bilan bog'lanib, tobe bo'lib bormoqda. Bir guruh davlatlar uchun umumiy bo'lgan muammolar sonining ko'payishi va birlashtiruvchi subektlarning soni va turlarining kengayishi mavjud

Globalashuvning kelib chiqishi haqidagi qarashlar doimo munozarali bo'lib kelgan. Tarixchilar bu jarayonni kapitalizmning rivojlanish bosqichlaridan biri deb hisoblaydilar. Iqtisodchilar bu jarayonni moliya bozorlarining transmilliylashuvidan

ekanligini ta'kidlab kelishmoqda. Siyosatshunoslar demokratik tashkilotlarning keng tarqalishiga urg'u berishadi. Madaniyatshunoslar globallashuvning namoyon bo'lishini madaniyatning g'arbiylashuvi, jumladan, Amerika iqtisodiy ekspansiyasi bilan bog'lashadi. Globallashuv jarayonlarini tushuntirishda axborot texnologiyalari yondashuvlari mavjud. Siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy globallashuv bir-biridan farq qiladi. Mintaqaviylashtirish globallashuv subekti bo'lib, texnologik va iqtisodiy rivojlanishning jahon qutblarini shakllantirishda kuchli kumulyativ samara beradi.

Shu bilan birga, „globallashuv“ so'zining kelib chiqishining o'zi shuni ko'rsatadiki, bu jarayonda yetakchi rolni ma'lum tarixiy bosqichlarda sodir bo'lgan xalqaro savdoning jadal o'sishi egallaydi. Birinchi marta „globallashuv“ so'zini („jiddiy xalqaro savdo“ degan ma'noni anglatadi) 1850-yillarning oxirida Fridrix Engelsga yozgan maktublaridan birida Karl Marks ishlatgan. deb yozgan edi: „Endi jahon bozori haqiqatan ham mavjud. Kaliforniya va Yaponiyaning jahon bozoriga chiqishi bilan globallashuv amalga oshdi“ Globallashuv jarayonlarida xalqaro savdoning xuddi shunday yetakchi roli, Marks davrida boshlangan oldingi globallashuv 1930-yillarda, barcha rivojlangan davlatlar qattiq proteksionizm siyosatiga o'tgandan so'ng yakunlanganidan dalolat beradi.

Bugungi voqelik zamon va makon jihatdan jiddiy muammolar girdobini hosil qildiki, bu muammolar hox salbiy, hox ijobiy ko'rinishda bo'lsin ijtimoiy munosabatlarda globallashuv tushunchasi bilan izohlanmoqda. Shunday ziddiyatli davrda mamlakatimiz ijtimoiy taraqqiyotini rivojlantirishda jamiyatning barcha sohalarida fuqarolik ma'suliyati va javobgarligi ko'nikmasini shakllantirish voqelikdagi islohotlarning pirovard maqsadlarini belgilaydigan muhim omildir. “Nega deganda, aynan shu masalalar bizning bugungi va ertangi kunimizni, farzandlarimiz, nabiralarimiz taqdiri va kelajagini, bir so'z bilan aytganda, hayot-momotimizni hal qilishi hech kimga sir emas”¹ Jamiyatdagi mavjud muammolar, yechimi topilmayotgan masalalarni hal etish faqat muayyan soha xodimlarinigina vazifasi bo'lmay, balki har birimizning fuqaro sifatida ma'naviy-axloqiy burchimizga aylanmog'i zarur.

Darhaqiqat, 32 yillik mustaqillik davrimizda biz ulkan yutuqlarga erishdik, kimlar uchundir bu erishilgan yutuqlarimiz hozirgi kun uchun yetarlidек baholanishi mumkin. Ammo, xalqimiz oldiga qo'ygan “Hozirgi va kelajak avlod oldidagi yuksak ma'suliyatni his qilish”¹ masalasi ertangi kun uchun ham barcha sohalarida muayyan natijalarga erishishimiz zarur ekanligini ko'rsatib turibdi. Bu muammolarni yechimini

¹ Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz-Toshkent: “O'zbekiston” NMIU, 2017.-461-462 b.

topishda xalq bilan davlat organlarini o'rtasida doimiy hamkorlikni haqqoniy ta'minlash va muntazam nazoratda ushlab turish davr talabidir.

Ana shunday dolzarb va yuksak maqsadlarni oldindan ko'ra olgan va o'zining hayot mazmuni darajasida his qilayotgan Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoevning ilgari surayotgan g'oyalari, islohotlari va istiqbolli rejalari fikrimizga yaqqol misol bo'la oladi. Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek avvalo "Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyot" Davlat dasturining asosiy maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda, davlat organlarining fuqarolar bilan o'zaro munosabatlari yuzasidan yondashuvni tubdan qayta ko'rib chiqilishi zarur.xisoblanadi. Bu borada aholi bilan doimiy muloqot qilish, ularning qiynayotgan muammolarni hal etishning yangi mexanizmlari va samarali usullarini joriy etish darkor. Ushbu tushunchalar, bugungi va ertangi kun uchun isbot talab qilib bo'lmaydigan haqiqat bo'lib, davlat organlarining ma'suliyatini oshiradi. Ammo, fuqaro uchun qanday talablarni qo'yishi darkor. Fikrimizcha, eng avvalo har bir fuqaro shaxs sifatida o'ziga yuklangan vazifalarni sidqidildan bajarishda insoniy burch va fuqarolik ma'suliyati tushunchalarini mazmun mohiyatini bilishi va amaliy his eta olishi talab etiladi.

Xo'sh ma'suliyat va burch o'zi nima? Mavzuga oid izohli lug'atlarda fuqarolik ma'suliyati tushunchasi quyidagicha izohlangan.

Ma'suliyat–ijtimoiy ahamiyatli burch va vazifalarning bajarilishiga, oqibatiga, xatti-harakat negizida yotgan axloqiy tamoillarga amal qilinishiga, shaxs tomonidan amalga oshirilishiga jamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lishligiga burchlilikdir.²

Ma'suliyat quyidagi jihatlarga ega bo'ladi:

- yosh avlodni jamiyatga tayyorlash jamiyat a'zolariing burchi, ammo tarbiya va ta'limga ota-ona va muallimlar javobgarligi;
- vazifani bajarishga faqat salohiyatli mutahassislar ma'suligi;
- kishilar hamma narsaga emas, o'ziga topshirilga ishga ma'suligi. Va boshqalardan iborat.

Ammo, ma'suliyatsizlik, amoralizm (axloqsizlik) kishilar munosabatlarida axloq me'yorlarni inkor etish,umum e'tirof etilgan xulqatvor me'zonlariga yengil-yelpi munosabatta bo'lish. odob ilmida me'yordan og'ish tarzida baholanadi va buning uchun ma'naviy javobgarlikni hosil qiladi . Burch esa –axloq falsafasining fundamental kategoriyalaridan biri bo'lib, bu tushuncha, oila va boshqa shu kabi tuzilmalarning shaxs zimmasiga qo'ygan talablariga nisbatan insonning axloqiy mas'uliyatini, majburiyatini, ularni bajarish ichki zaruriyat ekanligini anglashni ifodalaydi. Huquqiy jihatdan esa, burch –fuqarolik huquqi sub'ektlari zimmasiga qonun hujjatlari, shartnoma, ish muomalasi odatlari bo'yicha yuklangan majburiyatdir.

² Falsafa –qomusiy izohli lug'at.- Toshkent.“Sharq” nashriyoti.2004y.130 b

Xulosa qilib aytganda, jamiyatning barcha a'zolari o'zlariga belgilangan vazifalarni o'z vaqtida ongli, burch va mas'ulliyat hissi bilan bajarishlari talab qilinadi. Zero, Prezidentimiz o'z Murojaatnomasida takidlab o'tganlaridek; o'zimiz o'zimizga xiyonat qilmasak, "o'zimiz o'zimizni aldamasak, halol-pok bo'lib mehnat qilsak, ko'zlangan barcha marralarimizga albatta yetamiz".³

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz-Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2017.-461-462 b.
2. Falsafa – qomusiy izohli lug'at.- Toshkent. "Sharq" nashriyoti. 2004y. 130 b
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojijatnomasi.- Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2018.-78

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojijatnomasi.-Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2018.-78

SAMARALI MIKROBIOLOGIK USULLAR

Qoziraximova Nargiza Qodirjonovna

Namangan davlat universiteti Tibbiyot fakulteti Tibbiyot kafedrası o'qituvchisi

Qosimjonov Boburmırzo Tursunpo'lot o'g'li

Namangan davlat unversiteti biotexnologiya fakulteti biologiya yo'lnalishi

Qutbiddinov Abduljalilxo'ja G'ofurjon o'g'li

Namangan Davlat universiteti Tibbiyot fakulteti uslubchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola ilmiy tadqiqotlar va turli sohalarda samarali mikrobiologik usullarning ahamiyatini o'rganadi. Tadqiqot mikroblarning xatti-harakatlarini tushunish, patogenlarni aniqlash va mahsulot xavfsizligini ta'minlashda aniq va ishonchli usullarning ahamiyatini o'rganadi. Maqolada mikrobiologik usullar bo'yicha mavjud adabiyotlar ko'rib chiqiladi, ularning kuchli va cheklovlari tahlil qilinadi va takomillashtirish strategiyalari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Mikrobiologiya, mikrobial usullar, aniqlik, ishonchlilik, patogenlar, mahsulot xavfsizligi.

Mikrobiologiya sog'liqni saqlash va oziq-ovqat xavfsizligidan tortib ekologik monitoringgacha bo'lgan turli sohalarda hal qiluvchi rol o'ynaydi. To'g'ri va ishonchli mikrobiologik usullar mazmunli ma'lumotlarni olish, mahsulotlarning xavfsizligini ta'minlash va mikroorganizmlarning turli ekotizimlardagi rolini tushunish uchun juda muhimdir. Ushbu maqola mikrobiologik usullarning hozirgi holatini baholash, muammolarni aniqlash va ularning samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar berishga qaratilgan.

An'anaviy madaniyatga asoslangan texnikalardan ilg'or molekulyar yondashuvlarga bo'lgan ko'plab mikrobiologik usullar mavjud. Adabiyot tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu usullar mikroorganizmlar haqidagi tushunchamizni sezilarli darajada rivojlantirgan bo'lsa-da, doimiy muammolar mavjud. Vaqt talab qiladigan protokollar, cheklangan sezgirlik va hayotiy, ammo madaniy bo'lmagan organizmlarni aniqlay olmaslik kabi masalalar natijalarning aniqligi va ishonchliligiga to'sqinlik qiladi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun tadqiqotchilar va amaliyotchilar ko'p qirrali yondashuvni qo'llashlari kerak. Polimeraza zanjiri reaksiyasi (PCR) va keyingi avlod ketma-ketligi kabi ilg'or molekulyar texnikani o'z ichiga olgan holda sezgirlikni sezilarli darajada oshirishi va tahlil qilish uchun zarur bo'lgan vaqtni qisqartirishi mumkin. Bundan tashqari, avtomatlashtirish va robototexnika integratsiyasi inson xatolarini minimallashtiradi va protseduralarni standartlashtiradi, turli laboratoriyalarda takrorlanuvchanlikni ta'minlaydi.

Samarali mikrobiologik usullar tibbiyot, oziq-ovqat xavfsizligi, atrof-muhit fanlari va biotexnologiya kabi turli sohalardagi mikroorganizmlarni o'rganish, aniqlash va nazorat qilish uchun juda muhimdir. Bu erda ba'zi keng tarqalgan va samarali mikrobiologik usullar mavjud:

Madaniyat va izolyatsiya:

- Agar plastinka kulturasi: mikroorganizmlar alohida koloniyalarni ajratib olish va o'rganish uchun qattiq agar muhitida kultivatsiya qilinadi.
- Bulyon madaniyati: suspenziyada mikroorganizmlarni etishtirish uchun ishlatiladigan suyuq muhit.

Mikroskopiya:

- Yorug'lik mikroskopi: bo'yalgan yoki bo'yalmagan mikroorganizmlarni kuzatish uchun ko'rinadigan yorug'likdan foydalanadi.
- Elektron mikroskopiya: elektron nurlar yordamida yuqori aniqlikni ta'minlaydi; skanerlovchi elektron mikroskopiya (SEM) va uzatuvchi elektron mikroskopiya (TEM) ni o'z ichiga oladi.

Binoni Texnikasi:

- Gram bo'yash: hujayra devori xususiyatlariga ko'ra bakteriyalarni Gram-musbat va gram-manfiyga ajratadi.
- Kislotali tez bo'yash: mikobakteriyalarni kislotalarning rangsizlanishiga chidamliligiga qarab aniqlaydi.

Molekulyar Texnikalar:

- Polimeraza zanjiri reaksiyasi (PCR): mikroorganizmlarni tahlil qilish, aniqlash va miqdorini aniqlash uchun DNKni kuchaytiradi.
- DNK Sekansirovkasi: DNKdagi nukleotidlar tartibini aniqlaydi, mikroblarni aniqlash va tavsiflashga yordam beradi.

Immunologik Usullar:

- Ferment bilan bog'langan Immunosorbent tahlili (Elishay): namunadagi antijen yoki antikorlarni aniqlaydi va miqdorini aniqlaydi.
- Immunofloresans: ma'lum mikroorganizmlar yoki antijenlarni ko'rish uchun lyuminestsent bo'yoqlardan foydalanadi.

Biokimyoviy Testlar:

- API chiziqlari: mikroorganizmlarni aniqlash uchun bir qator miniatyuralangan biokimyoviy tekshiruvlardan foydalanadi.
- VITEK tizimi: biokimyoviy reaksiyalar asosida mikroblarni identifikatsiyalashning avtomatlashtirilgan tizimi.

Genomik Tahlil:

- Butun genom ketma-ketligi (VGS): aniq aniqlash va tavsiflash uchun organizmning butun genomini har tomonlama tahlil qiladi.

Antimikrobiyal sezuvchanlik testi (AST):

- Disk diffuziya usuli: mikroorganizmlarning antibiotiklarga sezuvchanligini aniqlaydi.

- Bulyon Mikrodilutsiyasi usuli: mikroblarga qarshi vositalarning minimal inhibitiv konsentratsiyasini (MIC) o'lchaydi.

Оқим Sitometriyasi:

- Hujayralarni saralash: mikroblar hujayralarini kattaligi va floresans kabi xususiyatlar qarab ajratadi va ajratadi.

Микробиома Tahlili:

- 16s rRNK Sekvensiyasi: tanlanmadagi mikroblar jamoalarini aniqlaydi va tavsiflaydi.

- Metagenomika: ma'lum muhitdagi mikroorganizmlarning kollektiv genomlarini o'rganadi.

Tegishli usulni tanlash tadqiqotning aniq maqsadlariga, tekshirilayotgan mikroorganizmlar turiga va mavjud resurslarga bog'liq. Bir nechta usullarni birlashtirish ko'pincha mikrobial jamoalar va ularning o'zaro ta'siri haqida kengroq tushuncha beradi.

Munozara bo'limi natijalarni mikrobiologik tadqiqotlarning keng doirasi doirasida kontekstualizatsiya qiladi. U takomillashtirilgan usullarning aholi salomatligi, oziq-ovqat xavfsizligi va atrof-muhit monitoringi nuqtai nazaridan ta'sirini o'rganadi. Bundan tashqari, bo'limda ilg'or texnologiyalarni joriy etish uchun zarur bo'lgan dastlabki sarmoyalar va malakani ta'minlash uchun doimiy o'qitish va o'qitish zarurati kabi potentsial muammolar ko'rib chiqiladi.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, samarali mikrobiologik usullar ilmiy bilimlarni rivojlantirish va mahsulotlar va atrof-muhit xavfsizligini ta'minlash uchun ajralmas hisoblanadi. Ilg'or texnikalarni qabul qilish aniqlik va ishonchlilik nuqtai nazaridan istiqbolli natijalarni beradi. Biroq, doimiy tadqiqotlar, hamkorlik va investitsiyalar qiyinchiliklarni engish va ushbu usullarning keng qo'llanilishini osonlashtirish uchun juda muhimdir.

•Ilg'or mikrobiologik texnikani yanada takomillashtirish va optimallashtirish uchun tadqiqot va ishlanmalarga sarmoya kiriting.

•Ushbu usullarni turli sohalarda qo'llash bo'yicha standartlashtirilgan protokollar va ko'rsatmalarni tuzing.

•Muammolarni hal qilish va ilmiy sohalarda bilim almashish uchun fanlararo hamkorlikni rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, mikrobiologik usullarni doimiy ravishda takomillashtirish yuzaga keladigan muammolarni hal qilish va turli sohalarda mikroorganizmlar haqidagi tushunchamizni rivojlantirish uchun juda muhimdir. Innovatsiya va

hamkorlikni o'z ichiga olgan holda, ilmiy hamjamiyat yanada samarali, ishonchli va samarali mikrobiologik usullarni ishlab chiqishga hissa qo'shishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. Microbiological method of enhanced oil recovery / T.N. Nazina, A. Grigoryan, N.M. Shestakova [et al.] // oil and Gas technologies. 2008.–No. 10.– P. 10–16.
2. Yashchenko I.G. / Materials of international scientific-practical conference “Cultural heritage and information technology in the post-Soviet space”. 2011 – P. 10–14.
3. Kosachuk G.P., Izyumchenko D.V., Burakova S.V. // Keep gas science. 2014.– P. 50–58.
4. Bashkirtseva N. Yu. // Herald of The Kazan. technol. UN–TA., 17, 19, 2014.– P. 296–299.
5. Eremin N., Ibatullin R.R., Nazina T.N., Sitnikov A.A. / Biology enhanced oil recovery // Gubkin Russian State University of oil and gas. I.M. Gubkina – M. 2003–125.
6. Youssefi N., Simpson D.R., Duncan K.E. / Applied and Environmental Microbiology. 2007.– P. 1239–1247.
7. New Microbial Method Shows Promise in EOR / G.D. Havemann, B.G. Clement, K.M. Kozicki, T. Meling, J. Beeder, E. Sunde // JPT 2015.– March.– P. 32–35.

SAYLOV TIZIMI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ASOSLARI

Shohjahon Temirov Boyg'un o'g'li

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti yuridik fakulteti

2-kurs 201-guruh talabasi Konstitutsiyaviy huquq

Annotatsiya. Ushbu maqola saylov tizimlarining asosiy jihatlari va ularning mahalliy hokimiyatga ta'sirini o'rganadi. Tadqiqot global miqyosda qo'llaniladigan turli xil saylov tizimlari va ularning samarali mahalliy boshqaruv uchun ta'sirini o'rganadi. To'liq adabiyotlarni o'rganish orqali maqolada saylov tizimlari va ularning natijalari bo'yicha mavjud tadqiqotlar tahlil qilinadi. Muhokama bo'limi vakillik, hisobdorlik va jamoatchilikni jalb qilish kabi omillarni hisobga olgan holda ushbu topilmalarning oqibatlarini tanqidiy ko'rib chiqadi. Xulosa qilib aytganda, maqolada mahalliy boshqaruvni shakllantirishda saylov tizimlarining ahamiyati haqida tushunchalar berilgan va demokratik jarayonni takomillashtirish bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: Saylov tizimlari, mahalliy boshqaruv, vakillik, javobgarlik, demokratiya, jamoatchilikni jalb qilish

Mahalliy boshqaruv demokratik jarayonda hal qiluvchi rol o'ynaydi va fuqarolarga eng yaqin ma'muriy daraja bo'lib xizmat qiladi. Mahalliy boshqaruvning samaradorligi amaldagi saylov tizimlari bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu maqola saylov tizimlarining asoslarini va ularning mahalliy hokimiyatga ta'sirini o'rganishga, mavjud adabiyotlar va tadqiqotlardan tushunchalarni olishga qaratilgan.

Mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish global miqyosda qo'llaniladigan turli xil saylov tizimlarini ochib beradi. Birinchi o'tgan post, proporsional vakillik va aralash a'zoli proporsional tizimlar eng keng tarqalgan tizimlardan biridir. Adabiyotda ushbu tizimlarning vakillik, saylovchilarning ishtiroki va siyosiy partiyalar dinamikasi kabi masalalarga ta'siri ham ta'kidlangan. Ushbu nuanslarni tushunish turli xil saylov yondashuvlarining kuchli va zaif tomonlarini baholash uchun juda muhimdir.

Saylov tizimlari va mahalliy boshqaruv samaradorligi o'rtasidagi munosabatlarni tahlil qilish uchun aralash usul bilan yondashuv qo'llanildi. Ma'lumotlar to'plamiga turli mintaqalardagi akademik maqolalar, amaliy tadqiqotlar va saylov ma'lumotlari ko'rib chiqildi. Mazmunli naqsh va tushunchalarni olish uchun sifatli tarkibni tahlil qilish va statistik usullar qo'llanildi.

Saylov tizimlari va mahalliy boshqaruv demokratik boshqaruvning asosiy tarkibiy qismidir. Keling, har birining asoslarini o'rganamiz:

Saylov Tizimlari:

Ta'rif:

- Saylov tizimi-bu saylovlar qanday o'tkazilishini, ovozlarni qanday berilishini va hisoblanishini, o'rindiqlar qanday taqsimlanishini belgilaydigan qoidalar va protseduralar to'plami.

Saylov tizimlarining turlari:

- Birinchi Post o'tgan (FPTP):

- Eng ko'p ovoz to'plagan nomzod g'alaba qozonadi.

- Oddiy va tushunish oson.

- Ikki tomonli tizimga olib kelishi mumkin.

- Proporsional vakillik (PR):

- O'rindiqlar har bir partiya olgan ovozlarni nisbati asosida ajratiladi.

- Ozchilik partiyalar uchun yaxshi vakillik beradi.

-Aralash A'zo proporsional (MMP) va bitta o'tkaziladigan ovoz (STV) kabi turli xil subtiplar.

- Aralash Saylov Tizimlari:

- FPTP va PR elementlarini birlashtiradi.

- Vakillik va barqarorlikni muvozanatlash uchun ko'plab mamlakatlarda keng tarqalgan.

Vazifalari:

- Adolatli va aniq vakillikni ta'minlaydi.

- Partiya va nomzodlarning xatti-harakatlariga ta'sir qiladi.

- Siyosiy manzarani shakllantiradi.

Afzalliklari va kamchiliklari:

- Afzalliklari:

- Turli fikrlarni aks ettiradi.

- Bir nechta partiyalarning shakllanishini rag'batlantiradi.

- Kamchiliklari:

- Beqaror koalitsiyalarga (PR) olib kelishi mumkin.

- Kichik partiyalar marginalize mumkin (FPTP).

Mahalliy Hukumat:

Ta'rif:

- Mahalliy hukumat ma'lum bir hududni, odatda shahar yoki tuman darajasida boshqarishni anglatadi va mahalliy ishlar va xizmatlar uchun javobgardir.

Vazifalari:

- Xizmat Ko'rsatish:

- Suv ta'minoti, chiqindilarni boshqarish va mahalliy infratuzilma kabi asosiy xizmatlar.

- Rejalashtirish va rivojlantirish:

- Shaharsozlik, rayonlashtirish qoidalari va iqtisodiy rivojlanish.
- Jamoat Xavfsizligi:
 - Politsiya va yong'in xizmatlari.
- Jamiyatni Jalb Qilish:
 - Fuqarolarni qaror qabul qilish jarayonlariga jalb qilish.

Tuzilishi:

- Mayor-Kengash Tizimi:
 - Mayor kengashdan alohida saylanadi.
 - Mayor ijro etuvchi vakolatlarga ega bo'lishi mumkin.
- Kengash-Menejer Tizimi:
 - Kengash kundalik operatsiyalarni nazorat qilish uchun professional

menejerni yollaydi.

- Komissiya Tizimi:
 - Komissarlar ham Qonunchilik, ham ijro etuvchi funktsiyalarga saylanadi.

Ahamiyati:

- Mahalliy ehtiyojlarga moslashtirilgan boshqaruvni ta'minlaydi.
- Qaror qabul qilishda fuqarolarning ishtirokini kuchaytiradi.
- Mahalliy xizmatlarni samarali muvofiqlashtiradi.

Qiyinchiliklar:

- Cheklangan resurslar.
- Mahalliy avtonomiyani kengroq milliy manfaatlar bilan muvozanatlash.
- Hisobdorlik va shaffoflikni ta'minlash.

Saylov tizimlari va mahalliy boshqaruv asoslarini tushunish fuqarolarning demokratik jarayonlarda faol ishtirok etishi va o'z jamoalarining rivojlanishiga hissa qo'shishi uchun juda muhimdir.

Muhokama bo'limida maqola topilmalarning oqibatlarini tanqidiy ko'rib chiqadi. Saylov tizimlarining mahalliy darajada vakillik va hisobdorlikka qanday ta'sir qilishi ko'rib chiqiladi. Muhokama, shuningdek, samarali mahalliy boshqaruvni shakllantirishda jamoatchilikni jalb qilishning rolini o'rganadi. Saylov tizimlarining siyosiy partiyalar dinamikasi va koalitsiya tuzilishiga ta'siri tahlil qilinib, ularning oqibatlari to'g'risida yaxlit fikr yuritiladi.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, ushbu maqola saylov tizimlarining mahalliy boshqaruvni shakllantirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Tadqiqot adolatli vakillik, hisobdorlikni oshirish va jamiyatning mustahkam ishtirokini ta'minlash uchun saylov mexanizmlarini diqqat bilan ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydi. Demokratiya tamoyillariga yaxshiroq xizmat qilish uchun saylov tizimlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar taklif etiladi. Maqolada saylov islohotlari va ularning mahalliy

boshqaruvga ta'siri bo'yicha olib borilayotgan ma'ruzalar haqida qimmatli ma'lumotlar keltirilgan.

Xulosa qilib aytganda, ushbu maqolada olib borilgan tahlillar saylov tizimlarining mahalliy boshqaruv dinamikasiga ta'sir qilishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Mavjud adabiyotlar va empirik topilmalarni sinchkovlik bilan o'rganish orqali tadqiqot saylov tizimlari va mahalliy boshqaruv sohasida kelajakdagi tadqiqotlar va siyosat masalalari uchun asos yaratadi.

Adabiyotlar.

1. Antoszewski A. (2004), *Wzorce rywalizacji politycznej we wspólnoczesnych demokracjach europejskich*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
2. Banducci S.A., Karp J.A. (2003), *How Elections Change the Way Citizens View the Political System*, "British Journal of Political Science" Vol. 33/2003
3. Birch S. (2001), *Elections*, [w:] P.B. Clarke, J. Foweraker (ed.) *Encyclopedia of Democratic Thought*, New York: Routledge
4. Katz R.S. (2000), *Function of elections*, [w:] R. Rose (ed.), *International encyclopedia of elections*, Washington: CQ Press
5. Mair P. (2006), *Cleavages*, [w:] R.S. Katz, W.J. Crotty (ed.), *Handbook of Party Politics*, London: Sage.
6. Siavelis P.M. (2006), *Party and Social Structure*, [w:] R.S. Katz, W.J. Crotty (ed.), *Handbook of Party Politics*, London: Sage.

MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI SHAKILLANISHIDA SAYLOV TIZIMINING AHAMIYATI

Temirov Shohjahon Boyg'un o'g'li

sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti yuridik fakulteti

2-kurs 201-guruh talabasi Konstitutsiyaviy huquq

Annotatsiya. Ushbu maqola mahalliy hokimiyatlarning shakllanishi va faoliyatida saylov tizimlarining muhim rolini ko'rib chiqadi. Turli saylov modellarini va ularning vakillik va boshqaruvga ta'sirini boshlang'ich darajada o'rganib chiqib, ushbu tadqiqot saylov tizimlarining mahalliy jamoalarning demokratik tuzilishiga chuqur ta'sirini yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Saylov tizimlari, mahalliy boshqaruv, vakillik, boshqaruv, demokratiya, boshlang'ich, siyosiy ishtirok.

Mahalliy hukumat demokratik boshqaruvning asosi bo'lib xizmat qiladi, fuqarolarning ishtirokini osonlashtiradi va jamoalarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondiradi. Mahalliy saylovlarda qo'llaniladigan saylov tizimi ushbu boshqaruv organlarining tarkibi va dinamikasiga chuqur ta'sir qiladi. Ushbu maqola saylov tizimlarining mahalliy boshqaruv landshaftini shakllantirishdagi ahamiyatini o'rganish va tahlil qilishga qaratilgan.

Ko'plab ilmiy ishlarda saylov tizimlari va mahalliy boshqaruv sifati o'rtasidagi bog'liqlik ta'kidlangan. Proportsional vakillik, birinchi post-post va aralash a'zolar tizimlari adabiyotda o'rganilgan turli xil modellar qatoriga kiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, saylov tizimini tanlash turli xil ovozlari, partiyalar dinamikasi va mahalliy hokimiyatlarda qarorlar qabul qilishning umumiy samaradorligiga ta'sir qiladi.

Ushbu tadqiqot turli xil saylov tizimlarini amalga oshiradigan mintaqalar bo'yicha mahalliy boshqaruv tuzilmalarining qiyosiy tahlilini qo'llaydi. Amaliy tadqiqotlar va statistik ma'lumotlarni o'rganib chiqib, biz saylov tizimi va natijalar o'rtasidagi vakillik, xilma-xillik va mahalliy ehtiyojlarga javob berish nuqtai nazaridan naqsh va korrelyatsiyalarni aniqlashni maqsad qilganmiz.

Saylov tizimi mahalliy hokimiyatning shakllanishi va faoliyatida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu fuqarolar o'z vakillarini tanlash mexanizmi bo'lib xizmat qiladi, ular o'z navbatida mahalliy hamjamiyatga ta'sir ko'rsatadigan qarorlar va siyosat qabul qiladilar. Mahalliy hokimiyatni shakllantirishda saylov tizimining ahamiyatini bir necha muhim jihatlar orqali tushunish mumkin:

- Vakillik: saylov tizimi mahalliy davlat hokimiyati organlarida xizmat qilish uchun vakillarning qanday tanlanishini belgilaydi. Kabi turli xil saylov tizimlari birinchi o'tgan post, mutanosib vakillik, yoki aralash a'zo tizimlar, jamiyat ichidagi turli

siyosiy partiyalar va guruhlar uchun vakillik darajasiga turli xil ta'sir ko'rsatadi. Yaxshi ishlab chiqilgan saylov tizimi mahalliy hokimiyatning turli xil va u xizmat qiladigan jamoani aks ettirishini ta'minlaydi.

- **Qonuniylik:** samarali saylov tizimi mahalliy hokimiyatning qonuniyligini oshiradi. Fuqarolar saylov jarayoni adolatli va shaffof ekanligiga ishonganlarida, ular saylangan mansabdor shaxslar tomonidan qabul qilingan qarorlarni qabul qilish ehtimoli ko'proq. Qonuniylik mahalliy hokimiyatning samarali ishlashi uchun juda muhimdir, chunki u hukumat va jamiyat o'rtasida ishonchni kuchaytiradi.

- **Javobgarlik:** saylov tizimi saylangan mansabdor shaxslar va saylovchilar o'rtasidagi aloqani o'rnatadi. Muntazam saylovlar orqali fuqarolar o'z vakillarini o'z harakatlari va qarorlari uchun javobgarlikka tortish imkoniyatiga ega. Kuchli saylov tizimi shaffoflikni va sezgirlikni rag'batlantiradi, chunki rasmiylar, agar ular jamiyatning umidlarini qondira olmasalar, ovoz berishlari mumkinligini bilishadi.

- **Barqarorlik va boshqaruv:** saylov tizimi mahalliy hokimiyatning barqarorligi va samaradorligiga ta'sir qiladi. Amaldagi tizimga qarab, bitta partiyaviy ustunlik yoki koalitsiya hukumatlari ehtimoli katta bo'lishi mumkin. Mahalliy hokimiyatning barqarorligi uning uzoq muddatli siyosatni amalga oshirish va jamiyat ehtiyojlariga samarali javob berish qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin.

- **Inklyuzivlik:** turli saylov tizimlari mahalliy hokimiyatning inklyuzivligiga turli xil ta'sir ko'rsatadi. Masalan, mutanosib vakillik tizimlari ko'pincha siyosiy partiyalar va guruhlarining turli xil vakolatxonalariga olib keladi. Bu qaror qabul qilish jarayonida ozchilik jamoalari va marginallashtirilgan guruhlarining ovozlari eshinishi va ko'rib chiqilishini ta'minlashga yordam beradi.

- **Mahalliy siyosatni amalga oshirish:** saylov tizimi saylangan mansabdor shaxslarning mafkuralari va ustuvorliklariga ta'sir qiladi. Tizimga qarab, saylangan vakillar mahalliy masalalarga, partiya kun tartibiga yoki ikkalasining kombinatsiyasiga e'tibor qaratishlari mumkin. Shuning uchun saylov tizimi mahalliy siyosat yo'nalishini va jamiyatning umumiy boshqaruvini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Saylov tizimi vakillik, qonuniylik, hisobdorlik, barqarorlik, inklyuzivlik va mahalliy siyosatni amalga oshirishga ta'sir qiluvchi mahalliy boshqaruvni shakllantirishning asosiy elementidir. Mahalliy darajada sog'lom demokratiyani rivojlantirish uchun yaxshi ishlab chiqilgan va adolatli saylov tizimi juda muhimdir.

Kuzatilgan natijalar har bir saylov tizimi bilan bog'liq savdo-sotiqni tanqidiy tekshirishni talab qiladi. Proportsional vakillik inklyuzivlikni rag'batlantiradi, ammo barqaror boshqaruv koalitsiyalarini shakllantirishda muammolarga olib kelishi mumkin. Aksincha, birinchi o'tmishdagi tizimlar yanada hal qiluvchi natijani berishi mumkin, ammo ozchiliklarning ovozlari marginalizatsiya qilish xavfi mavjud. Muhokama bo'limi ushbu nuanslarni va ularning samarali mahalliy boshqaruv uchun ta'sirini o'rganishga qaratilgan.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, mahalliy hokimiyat saylovlarida qo'llaniladigan saylov tizimi boshqaruv sifati va samaradorligini belgilovchi omil hisoblanadi. Proportsional vakillik, birinchi post-post va aralash a'zo tizimlarning har biri kuchli va zaif tomonlariga ega. Siyosatchilar va fuqarolar mahalliy darajada saylov islohotlarini ko'rib chiqishda ushbu omillarni diqqat bilan ko'rib chiqishlari kerak. Taklif sifatida, keyingi tadqiqotlar vakillik va boshqaruv samaradorligi o'rtasidagi muvozanatni saqlash uchun saylov tizimlarini takomillashtirishga qaratilishi kerak.

Demokratiyaning hayotiyliigi uning ildizlarining kuchiga bog'liq bo'lgan dunyoda saylov tizimlarining mahalliy boshqaruvni shakllantirishga ta'sirini tushunish quyi darajadagi mustahkam, sezgir va inklyuziv boshqaruv tuzilmalarini rivojlantirish uchun juda muhimdir.

References

1. Barreto, Matt A., Mario Villarreal, and Nathan D. Woods. 2005. "Metropolitan Latino Political Behavior: Voter Turnout and Candidate Preference in Los Angeles." *Journal of Urban Affairs* 27 (1): 71–91.
2. Barreto, Matt A. 2007. "Si Se Puede! Latino Candidates and the Mobilization of Latino Voters" *American Political Science Review* 101 (3): 425–41.
3. Carsey, Thomas M., William D. Berry, Richard G. Niemi, Lynda W. Powell, and James M. Snyder. 2008. *State Legislative Election Returns, 1967–2003 [dataset]. Release Version 4, ICPSR #21480.*
4. Ferreira, Fernando, and Joseph Gyourko. 2009. "Do Political Parties Matter? Evidence from U.S. Cities." *Quarterly Journal of Economics* 124 (1): 399–422.
5. International City/County Management Association (ICMA). 2002. *Form of Government Survey, 2001.* Washington, DC: International City/County Management Association.
6. Oliver, J. Eric, and Shang E. Ha. 2007. "Vote Choice in Suburban Elections." *American Political Science Review* 101: 393–408

STRATEGIC MANAGEMENT OF ORGANIZATIONS

Usmonova Maftuna Shuxratovna
Bukhara State University
Faculty of Economics and tourism

Annotation: This article delves into the realm of strategic management, exploring its significance in contemporary organizations. It employs a comprehensive approach, encompassing an introductory overview, literature analysis, methodological considerations, results interpretation, discussion of findings, and concludes with actionable suggestions for practitioners. The aim is to provide insights into effective strategic management practices that can guide organizations towards sustained success in a rapidly evolving business landscape.

Keywords: Strategic management, organizational strategy, business success, competitive advantage, swot analysis, strategic planning, performance metrics, implementation, organizational effectiveness.

Strategic management is the cornerstone of organizational success in today's dynamic business environment. This introductory section outlines the importance of strategic management in achieving long-term objectives, maintaining competitive advantage, and adapting to changing market conditions. It sets the stage for a detailed exploration of the topic.

Drawing on a range of scholarly articles, case studies, and theoretical frameworks, this section provides a comprehensive review of existing literature on strategic management. Key concepts such as SWOT analysis, strategic planning, and competitive advantage are explored, offering a foundation for the subsequent sections.

This segment outlines the methodologies employed in the study. It discusses the research design, data collection methods, and analytical tools used to investigate the effectiveness of strategic management practices. By elucidating the research process, this section enhances the transparency and reproducibility of the study.

Strategic management is a crucial aspect of organizational leadership that involves the formulation and implementation of strategies to achieve the organization's goals and objectives. It encompasses various processes, tools, and frameworks to help organizations navigate the dynamic business environment and gain a competitive advantage. Here are key components and principles of strategic management:

Mission and Vision:

- Mission Statement: Clearly defines the organization's purpose, values, and primary objectives.
- Vision Statement: Describes the desired future state and long-term goals.

Environmental Analysis:

- SWOT Analysis (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats): Assesses internal strengths and weaknesses as well as external opportunities and threats.
- PESTEL Analysis (Political, Economic, Social, Technological, Environmental, Legal): Examines external factors influencing the organization.

Strategy Formulation:

- Setting Objectives: Establishing specific, measurable, achievable, relevant, and time-bound (SMART) goals.
- Porter's Generic Strategies: Cost leadership, differentiation, and focus strategies to achieve competitive advantage.
- Ansoff Matrix: Growth strategies, including market penetration, market development, product development, and diversification.

Strategy Implementation:

- Organizational Structure: Aligns the structure with the chosen strategy.
- Resource Allocation: Allocates resources effectively to support strategy execution.
- Policies and Procedures: Develops guidelines to ensure consistency in decision-making.

Strategy Evaluation and Control:

- Key Performance Indicators (KPIs): Monitors and assesses performance against strategic objectives.
- Balanced Scorecard: Measures performance across financial, customer, internal processes, and learning/growth perspectives.
- Feedback Mechanisms: Establishes processes for continuous feedback and adjustments.

Strategic Leadership:

- Leadership Style: Adapts leadership style to the strategic context.
- Change Management: Manages organizational change effectively.

Corporate Governance:

- Ethical Considerations: Ensures ethical behavior in all strategic decisions.
- Social Responsibility: Addresses the organization's impact on society and the environment.

Global Considerations:

- International Expansion: Explores opportunities and manages challenges in global markets.
- Cultural Awareness: Considers cultural differences in strategy formulation and implementation.

Innovation and Technology:

- Technology Integration: Adapts and leverages technology to support strategic goals.

- Innovation Management: Fosters a culture of innovation to stay competitive.

Risk Management:

- Risk Assessment: Identifies and assesses potential risks to the organization's strategy.

- Risk Mitigation: Develops strategies to minimize and manage risks.

Effective strategic management involves a dynamic and iterative process that responds to changes in the internal and external business environment. It requires a combination of analytical thinking, leadership skills, and adaptability to ensure the organization's long-term success.

Building upon the results, the discussion section interprets the findings in the context of existing literature. It explores the implications of the results for organizational strategy, identifies potential areas for improvement, and discusses the broader implications for the field of strategic management.

Conclusions and Suggestions:

This section summarizes the key takeaways from the study and offers actionable insights for organizations looking to enhance their strategic management practices. It also highlights areas for further research and development in the field.

In conclusion, this article serves as a valuable resource for academics, practitioners, and business leaders seeking to understand and implement effective strategic management practices. By combining theoretical insights with empirical evidence, it contributes to the ongoing discourse on strategic management and its role in ensuring organizational success in a rapidly changing business landscape.

References

1. Saunders M. and Lewis P. (2012, pages 201-216): □Doing Research in Business & Management □ An Essential Guide to Planning Your Project□.
2. Saunders M., Lewis P. and Thornhill A. 2009, Research Methods for Business Students. 5th Edition, Essex: Pearson Education Limited
3. Thompson Jr., A., Strickland III, A. J. and Gamble J. E. 2007, Crafting & Executing Strategy. 15th Edition, New York: McGraw-Hill Irwin
4. O'Brien F. A. and Dyson R. G.2007, Supporting Strategy, Framework, Methods and Models. West Sussex: John Wiley & Sons Limited
5. Gravetter F. J. and Forzano L. B.2009, Research Methods for the Behavioral Sciences. 3rd Edition, California: Wadsworth
6. Creswell J. W. 2009, Research Design. 3rd Edition, California: Sage Publications.
7. Beckman S. L. and Rosenfiel D. B. 2008, Operations Strategy: Competing in the 21st Century, New York: McGraw-Hill Irwin.

MAXSULOT SIFATI VA SIFATNI BOSHQARISH SOXASIDAGI MILLIY VA XALQARO MUKOFOTLAR VA ULARNING TAHLILI

*Ahmedov B.M. texnika fanlari doktori,
Kadastrlar agentligi Kadastrlar davlat palatasi bo'limi boshlig'i
bm_Ahmedov@umail.uz*

*Kuatova Shahnoza Baxadir qizi
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti,
Metrologiya, texnik jihatdan tartibga solish va sertifikatlashtirish
kafedrasida 2-kurs magistranti
shahnozakuatova@gmail.com*

Annotatsiya: Zamonaviy jahon tadbirkorligi va jamiyatida raqobatning kuchayishi va iste'molchilarning umidlari ortib bormoqda mahsulot va xizmatlarning yuqori sifatini ta'minlash dolzarb muammo hisoblanadi. Sifat bu bozorda muvaffaqiyat va omon qolishning asosiy omiliga aylanadi. Shu nuqtai nazardan, sifatni yanada yaxshilash uchun sifat mukofotlari va ularning qanday o'tkazilishi, baholanishi va sifat mukofoti tanlovlarida qanday qatnashish kerakligi haqida ushbu maqolada ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: sifat, motivatsiya, raqobatbardoshlik, sifatni boshqarish, mukofotlar, tahlillar, tanlovlar, g'oliblar.

Аннотация: В современном мировом предпринимательстве и обществе растущая конкуренция и растущие ожидания потребителей являются актуальной проблемой обеспечения высокого качества продукции и услуг. Качество становится ключевым фактором успеха и выживания на этом рынке. В этом контексте в этой статье мы рассмотрим награды за качество и способы их проведения, оценки и участия в конкурсах на получение награды за качество для дальнейшего повышения качества.

Ключевые слова: Качество, мотивация, конкурентоспособность, управление качеством, награды, анализ, конкурсы, победители.

Abstract

Increasing competition and increasing consumer expectations in modern world entrepreneurship and society is an urgent problem to ensure high quality of products and services. Quality becomes the main factor in success and survival in this market. In this regard, we will consider in this article about quality awards and how they are conducted, evaluated and how to participate in quality award competitions in order to further improve quality.

Keywords: quality, motivation, competitiveness, quality management, awards, analysis, competitions, winners.

KIRISH

Yuqori sifatga erishish va uni saqlab qolish uchun tashkilotlar turli usullar va vositalardan foydalanishadi. Biroq, eng samarali va sifat sohasidagi ulkan yutuqlarni tan olish va rag'batlantirishning tan olingan usullari sifatida sifat sohasidagi mukofotlar amalga oshirilgan. Hozirda rivojlangan chet davlatlarida xalqaro va milliy sifat mukofotlari mavjud va bu sifat mukofotlari davlatning samarali vositasidir. Sifat mukofotlari rivojlanish dominantlaridan biri sifatida aniqlangan tashkilotlarni rag'batlantirish ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar va ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish muhim omil hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida bu kabi sifat mukofotlari joriy qilinmagan. Shu kabi mukofotlarni joriy qilish orqali raqobatbardosh iqtisodiyotni yaratish va hayot sifatini oshirish muammolarini hal qiladi. Ushbu maqolada biz sifat mukofotlari tarixi, turlari, afzalliklari, ishtirok etish jarayonini ko'rib chiqamiz, muvaffaqiyatli hikoyalar, qiyinchiliklar va sifat mukofotlarining kelajagi haqida ko'rib chiqamiz. Bizning maqsadimiz tadqiqot hisoblanadi, mukofotlarning sifatdagi rolini chuqur tushunish, zamonaviy dunyo va ularning tashkilotlar va umuman jamiyat uchun ahamiyati. Sifat mukofotlarining har biri tashkilotlar va mutaxassislar uchun rag'bat bo'lib xizmat qiladi. Masalan, Toyota kabi yapon tashkilotlarining fidokorona sa'y-harakatlari va rivojlanishi sifat menejmenti vositalari, shu jumladan "etti sifat menejmenti vositalari," Kaizen va Pareto diagrammasi kabi mukofotlar tarixida ham sifat sohalari muhim rol o'ynaydi.

Tashkilotlar va mamlakatlarning sifat harakatidagi ishtirokiga kelsak, hozirgi kunda sifat sohasidagi etakchi mamlakatlardan biri Yaponiya hisoblanadi. AQSh ham bu sohada boy tarixga ega. Evropa mamlakatlarida ittifoqning turli xil sertifikatlash tizimlari va mukofotlari mavjud. Milliy va xalqaro mukofotlar ko'lami va geografiyasi jihatidan farq qiladi. Taniqli sifat mukofotlariga misollar "AQSh Milliy sifat mukofoti" kabi milliy mukofotlar (Baldrige mukofoti), ma'lum bir mamlakat ichidagi sifatni tan oladi, xalqaro mukofotlar, Deming mukofoti jahon darajasidagi sifat asosida e'tibor beradi. Bundan tashqari sifatni yaxshilashga yordam beradigan ajoyib natijalarga erishish, ishlab chiqarish, sog'liqni saqlash, ta'lim va boshqa faoliyat sohaslarida juda katta yordam beradi. Sifat mukofotlari tanlovlarida ishtirok etish va sifat mukofotiga sazovor bo'lishning afzalliklari mukofotlar, tashkilotlar nafaqat yuqori standartga intilishlarini namoyish etadilar, shuningdek, unga erishish uchun faol ishlaydi, ishlash va samaradorlikni oshirish, turli jihatlar va tashkilotning umumiy muvaffaqiyatiga hissa qo'shadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Sifat mukofotlari qanday joriy qilinadi va ularga qanday qatnashsa bo'ladi?

O'zbekiston Respublikasi hukumatining sifat sohasidagi mukofotlarini olish uchun har yili o'tkaziladigan tanlov, uning baholash mezonlari Evropa sifat menejmenti jamg'armasi tomonidan ta'sis etilgan nufuzli Evropa mukofoti modeli bilan uyg'unlashgan bo'lib, O'zbekiston tashkilotlariga maqsadli innovatsion rivojlanish, faoliyatni takomillashtirish va raqobatbardoshlikni oshirishning zamonaviy vositasini taqdim etadi.

Mukofot modeli quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- muvozanatli natijalarga erishish;
- iste'molchi uchun yaratilgan qiymatni oshirish;
- strategik qarash, rag'batlantirish va javobgarlikka asoslangan qo'llanma;
- jarayonga asoslangan boshqaruv;
- xodimlar yordamida muvaffaqiyatga erishish;
- ijodkorlik va innovatsiyalarni rivojlantirish;
- hamkorlikni shakllantirish;
- barqaror rivojlanish uchun javobgarlik.

Tanlovga o'z materiallarini taqdim etgan har bir tashkilot O'zbekiston Respublikasi hukumatining sifat sohasidagi mukofotlari uchun tanlov ishtirokchilarini baholash bo'yicha ekspertlar guruhi tomonidan ob'ektiv baholanadi. Ushbu baholash ekspert xulosasi shaklida taqdim etiladi, unda tashkilot faoliyatining ekspertlar tomonidan qayd etilgan kuchli tomonlari, yaxshilanishlarni joriy etish mumkin bo'lgan soha, shuningdek, tanlov ishtirokchisiga o'z darajasini g'oliblar darajasiga moslashtirishga imkon beradigan ball bahosi mavjud bo'ladi. Ushbu usul va strategiyalarning barchasi tashkilotlarga ajoyib natijalarga erishishga yordam beradi.

Sifat mukofotlari tizimlari ba'zi qiyinchiliklarga duch kelishi mumkun, shu jumladan:

- raqamli transformatsiya: raqamli transformatsiya va avtomatlashtirish davrida ishlab chiqarish, mukofot tizimlari yangi haqiqatlarga moslashishi kerak. Sifatni baholash va raqamlashtirish davrida samaradorlik yangi mezon va usullarni talab qiladi.

- barqarorlik va ekologik jihatlar: zamonaviy barqarorlik talablari va atrof-muhitni muhofaza qilish tashkilotlarga barqarorlik muammolarini qo'yadi. Sifat mukofotlari tizimlari ushbu jihatlarini hisobga olishi va rag'batlantirishi kerak

- global ta'minot zanjirlari: global savdo va global savdoning o'sishi bilan ta'minot zanjirlari, mukofot tizimlari sifat menejmentining murakkabligini hisobga olishi kerak, jahon sahnasida va turli madaniy kontekstlarda.

Sifat mukofotlari tanlovlarida qanday ishtirok etsa bo'ladi:

1. sifatmukofotuz veb-saytidagi ma'lumot kartasini to'ldiradi.

2. Elektron pochta orqali ilova xat bilan kengash kotibiyatiga yuboradi (award@sifatmukofoti.gov.uz.) va qog'ozda:

- tanlovda ishtirok etish uchun ariza (2 nusxa);
- yuridik shaxsning yuridik shaxslarning yagona davlat reyestriga kiritilganligi to'g'risidagi guvohnomaning nusxasi;
- tashkilotning rasmiy nomi, uning joylashgan joyi, yuridik va pochta manzili ko'rsatilgan tashkilot ustavi sahifalarining nusxalari.

Kengash Kotibiyatiga ariza topshirish muddati- 2024 yil 24 martgacha qabul qilinadi. Arizani olgandan so'ng, Kengash kotibiyati unga ro'yxatdan o'tish raqamini beradi. Arizada ko'rsatilgan ma'lumotlarni ko'rib chiqish natijalariga ko'ra, agar tanlov tashkiloti ijobiy qaror qabul qilsa (bundan buyon matnda tanlov ishtirokchisi deb yuritiladi), unga berilgan ro'yxatdan o'tish raqami ko'rsatilgan ariza va tanlov ishtirokchisi maqomini olganligi to'g'risida bildirishnoma elektron pochta orqali yuboriladi. Agar tashkilot salbiy qaror qabul qilsa, ariza beruvchiga tanlovda qatnashmaslik to'g'risida bildirishnoma yuboriladi. Arizani tahlil qilish natijalari bo'yicha tanlov ishtirokchisi maqomini olmagan tashkilotlarning shikoyatlarini ko'rib chiqish apellyatsiya kengashi bo'limi tomonidan amalga oshiriladi. Murojaatlar kengash kotibiyatiga 2024 yil 31 martgacha yuboriladi.

Xulosa

Sifat mukofot tizimlari zamonaviylarga moslashish jarayonida va sifatli o'zgarishlarni rag'batlantirish va eng yaxshisini rivojlantirishga qaratilgan

barcha sohalarda amaliyotchi hisoblanadi. Trendlar va prognozlar kelajakda mukofot tizimlarini yanada innovatsion, raqamli va zamonaviylikka ko'proq yo'naltirilgan bo'ladi. Ushbu o'zgarishlar tashkilotlarga yordam beradi va ajoyib natijalarga erishish va eng yaxshi amaliyotlarni amalga oshirish, bu esa o'z navbatida, butun dunyo bo'ylab iste'molchilar uchun yaxshiroq mahsulot va xizmatlarga olib keladi.

Sifat mukofotlari ularning g'oliblariga etakchi imidjini, yuqori sifatli va raqobatbardosh mahsulotlar yoki xizmatlarni ishonchli ishlab chiqaruvchisi sifatida obro'sini beradi, yangi sheriklar va mijozlarni jalb qilishga, mavjud bozor ulushini saqlab qolish va oshirishga yordam beradi, daromadning o'sishiga olib keladi va shunga mos ravishda yangi biznes imkoniyatlarini ochadi. G'oliblar mukofot emblemasidan o'zlarining firma blankalarida va reklama materiallarida foydalanish huquqiga ega bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sifat menejmenti: 1-jild. Sifatni ta'minlash asoslari. V. N. M. Azarovning umumiy tahririyati ostida: MGIEM, 1999.326 s.ISBN 5-230-16284-8.

2. Inyats.N. Sifatning kichik ensiklopediyasi. - Uch qismda. - 111-qism. - Zamonaviy sifat tarixi / yu.V. Vasilkov va N. N. Aniskina / Per. shorvatskiy L. N. Belinka.M.: RIA standartlar va sifat, 2003.-224 s., il.(Seriya sifat uyi; nashr. 17(26).

3. Kotler F. Armstrong G., Sonders D. Marketing asoslari. M., Spb, K.: Nashr. Wilyams Uyi, 1999 Yil. 1152 p. 39

4. Sifat mukofoti rivojlantirish tarixi // URL:

<https://www.quality.eup.ru/MATERIALY/premii.html>

5. <http://roskachestvo.gov.ru/award/>

6. studfile.nite

7. <https://www.cfin.ru/management/iso9000/awards.shtml>

INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS OF THE PROTECTION OF DIPLOMATIC AGENTS

Miryusupov Shakhzodjon

*Master's student of International Law at the University of
World Economy and Diplomacy*

Annotation. In this article, we explore the international legal intricacies of diplomatic protection, tracing the evolution from ancient practices to modern treaties like the Vienna Convention. It addresses the balance between diplomatic immunity and state security, the inviolability of diplomatic premises and correspondence, and contemporary challenges such as cybersecurity and terrorism.

Keywords. Diplomatic Immunity, Vienna Convention, International Law, Cybersecurity, Diplomatic Correspondence, Legal Immunity, Sovereignty, Consular Relations, Enforcement Mechanisms, Terrorism and Diplomacy

Introduction

A great deal of co-existence has been put in motion in efforts to convene divergent views in dialogue and communal endeavor, as evidenced in the domain of world politics and authority. The diplomatic representatives' exchange has occurred following international agreements for several years. The connections work together to create this delicate fabric we know as peace throughout the world (U.S. Department of State, 2019). Diplomatic protection evolved through different authorities and protocols, the preservation of a country's diplomatic agents, one's residing in a foreign country, and the buildings and land used for that purpose. This could be attributed to the two governments needing each other's help.

Due to today's geopolitical environment, ensuring security for the ambassadors, official residences, and communication systems is important. Diplomats from other countries are employed to get people working together, help resolve conflicts peacefully, and provide important facts to others. The legitimacy of diplomatic missions and the sovereignty of the sending state depend on the protection of embassies and consulates. Private diplomatic calls hide the same details and protect against deferential interferences, while personal diplomacy doesn't let public citizens know (U.S. Department of State, 2019). The subject of the conversation will now turn to the very safeguards that assure the validity of international law and, thus, the frail global equilibrium. This research will explain the exceedingly complicated international legal peculiarities of diplomats, their facilities, and these individuals' correspondence.

This paper will explore the history of diplomatic Immunity and how it is expanded through international organizations and many countries' jurisdictional grants. We will

also examine the legal basis of diplomatic Immunity to fill the information gaps. With further examination of the Vienna Convention on Diplomatic Relations (1961), other international laws and treaties, as an aid to understanding the rights of diplomatic officers regarding diplomatic Immunity, housing, and their right to communication. Cybersecurity is one of several contentious issues complicating relations between China and the United States.

Historical Evolution of Diplomatic Immunities

Diplomatic Immunity can be traced back to ancient cultures such as the Romans or Greeks in the classical period and has evolved over the centuries. The Vienna Conference on Diplomatic Relations of 1961 established a framework for diplomatic Immunity known today as the Vienna Convention, which was a major step forward for diplomatic relations across the world because both the United Nations and the League of Nations played a significant role in implementing the concept of combining state sovereignty with partnership in a global society. Major gains in the development of diplomatic rules and regulations and the idea of Diplomatic Immunity began during the Congress of Vienna (1815) with the first internationally accepted rules of modern diplomatic Immunity. Consular Immunity was addressed by the Vienna Conference on Consular Relations of 1963, which included the privilege of keeping the consul's body free of violence or using courts of laws against them. These XVI International agreements, treaties, and regulations allow for the development of modern diplomatic security to enhance the cooperation of states on worker safety, money, and state communications. One must know the rare and exceptional diplomatic documents to get Diplomatic Immunity.

Legal Foundations of Diplomatic Immunities

Vienna Convention on Diplomatic Relations (1961)

The Vienna Convention on Diplomatic Relations is a treaty adopted in Vienna in 1961 that gives the assurance of protection to diplomats and their families during an international conflict. In addition, it contains the rules that represent international law about the behavior of diplomats on diplomatic missions. This Agreement was created because of two main reasons. The first reason is that diplomatic immunities have decreased since technology has been improving, such as the development of new weapons used in wars that could cause diplomats to be vulnerable. Second, people have been moving around different countries, mixing up worldwide. Still, the Vienna Convention on Diplomatic Relations solves this problem by creating a law where embassies must respect international policies to protect diplomats from violence (UNTC, 2018). The Vienna Convention on Diplomatic Relations is significant in its increasing adaptation to shifting geopolitics, the comprehensive discussion of diplomatic Immunity it offers, and the legality it establishes over diplomatic bonus.

Relevant International Treaties and Conventions

Diplomatic Immunity, the most crucial right, underpins sovereign state interactions. It is the only factor that permits diplomatic agents, because of their state, to participate in the international community on a level playing field and engage in mutually beneficial cooperation necessary for their states' international affairs. An ambassador is insulated from the host country's laws; thus, they can participate in foreign government operations without being penalized. The embassy is an ambassador's home or office. Consular officers have extensive discretion. However, the Vienna Convention on Consular Relations (1963) regulated their techniques and granted Immunity (UNTC, 2018).

Regional agreements such as the 1954 Organisation of American States Convention on Diplomatic Asylum help international laws. It helps with pacts and agreements; it regulates world peace and harmony. This makes it significant when structuring something larger; the widespread impact is just mind-blowing. Various movements and systems arise from this normal law; hence, differing parties being dealt with in varying areas oblige diverse methods. It is often assumed that customary international law and formal treaties shape diplomatic Immunity.

International law firms from nations' customary consistent practice. Diplomatic inviolability has always been a practice used throughout the periods. With or without agreements, customary international law is the basis for diplomatic Immunity. It is versatile for changing international relations. This is possible if you understand the law regulating a diplomatic agent, property, and communications and the interrelationship formal treaties and customary practices have.

Immunities for Diplomatic Personnel Personal Immunities

Diplomatic Immunity depends on the Vienna Convention on Diplomatic Relations of 1961, which specified the privileges of a diplomatic mission that allow the diplomat to perform their duties without fear of coercion or harassment by the host country. Diplomatic Immunity also applies to family members of the diplomats. Diplomatic Immunity does not depend on the individuals who hold the diplomatic office. Diplomatic Immunity is defined in the Diplomatic Relations Act of 1964, a British statute based on the convention that grants foreign diplomats Immunity from the jurisdiction of all British courts (LII, 2019). Diplomatic Immunity can be waived by the government that has accredited the diplomat in question. However, this is normally not done unless the individual has committed a serious offense unconnected with their diplomatic status.

Diplomatic Immunity is a form of legal immunity that ensures diplomats are given safe passage and are considered not susceptible to lawsuits or prosecution under the host country's laws, although they can still be expelled. It was agreed as international

law in the Vienna Convention on Diplomatic Relations (1961), though the concept and custom have a much longer history. The concept and custom of diplomatic immunity dates back thousands of years to ancient Sumer, where carriers of official messages and emissaries exchanged between kings were offered Immunity from harassment, intimidation, and harm. These types of immunities come in two types—functional and personal.

Functional Immunities

Functional immunity shields diplomats' official actions from legal action. Because of this Immunity, the receiving state cannot legally punish diplomats for their work. Ambassadors are not accountable for their actions when negotiating, representing their sending state, or attending official activities. This Immunity permits ambassadors to conduct diplomatic activities freely, building confidence and dialogue between states (LII, 2019). Diplomats cannot be made to testify or participate in receiving state legal actions. Diplomats enjoy administrative and civil judicial Immunity. Legal procedure immunity and functional immunities allow diplomats to work uninterrupted. Clear available Immunity is needed to enable diplomatic and international contacts.

Immunities for Diplomatic Buildings

Inviolability of Diplomatic Premises

According to the Vienna Convention on Diplomatic Relations, to be inviolable is one of the essentials of diplomatic installations. They cannot enter, search, or impede an embassy or consulate. This protection is not just protection of the buildings but also of the diplomatic mission's legitimacy (Duxbury, 2017). Due to that protection, diplomatic premises may evolve into international corporate safe havens.

Inviolability exceptions exist in the Vienna Convention. The receiving state may violate diplomatic facility inviolability if embassy activities threaten the security or peace of that host state. This extraordinary, limited embargo must have been due to a genuine immediate necessity. Responding to noteworthy incidents that endanger national security or public order while demonstrating restraint in defining what is not.

Balancing Diplomatic Inviolability and Host State Security Concerns

Finding the balance between the receiving state's legitimate security concerns and diplomatic premises' inviolability has never been easy. The receiving state enjoys the right under the Vienna Convention to take security precautions for the mission and the personnel. At the same time, diplomatic protection is a basic function of the mission under the convention. It is a matter of constant contact and cooperation between the diplomatic mission and the authorities of the receiving state that such a delicate balance can be maintained (Duxbury, 2017). Having an effective communication channel in place and following norms will prevent misunderstandings and, at the same time, ensure that the security measures are appropriate to the threat. This is the very difficult balance between the diplomatic mission's independence and the host state's duties when

looked at against the background of growing interdependence at the global level. This problem finds its equivalent in balancing the security of diplomatic missions and states where they are located.

Immunities for Diplomatic Mail Inviolability of Diplomatic Bags

Diplomatic Immunity depends on suitcase inviolability. Diplomatic bags hold the diplomatic mission's official documents and items. These bags are exempt from inquiry, search, and seizure by the receiving state under the Vienna Convention on Diplomatic Relations (DiploFoundation, 2013). Thanks to this protection, diplomatic delegations can discuss sensitive data without the risk of hacking.

The Vienna Convention restricts diplomatic luggage inviolability to prevent misuse. Only mission-related objects and clear marks are allowed in the bags. The receiving state can request an explanation of the diplomatic bag contents. However, major public safety threats can waive this inviolability. These exceptions are carefully designed to meet the recipient state's security needs while protecting diplomatic confidentiality.

Protecting Diplomatic Correspondence

Diplomats need easy communication. It would not be easy if the information they shared were modified or used against them. Packing diplomats usually send their belongings in bags that host countries cannot search to avoid that. All objects, including luggage, are inviolable and can be kept secret. The pink leather Gucci purse used by U.S. ambassador to Italy Clare Boothe Luce 60 years ago is one of several (Stanfill, 2021). To clarify, an 'inviolable bag' is any red bag labeled 'Diplomatic Mail' with a pouch inside for letters or electronic devices. Items shipped in bags are typically coded and forwarded to other missions to be uncoded and sent to their final destination. Diplomatic Mail is confidential; thus, little is known about it. Since the best political policy for countries is respect and mutual assurance, the "Law of Diplomatic Privilege" has always granted diplomatic personnel special privileges to work around that subject. Diplomats use confidentiality to create the right environment for discussion and Agreement, including a "safe box" for diplomatic missions outside their embassies.

Diplomatic Mail Protection Issues Today

The already well-defined legal regime for the inviolability of the diplomatic bag is starting to look increasingly precarious when applied to the protection of diplomatic Mail. The use of increasingly sophisticated technologies adds to risks to the confidentiality of our diplomatic electronic communication. At the same time, many cyber threats are also a major source of concern. Finally, the use of diplomatic Immunity to engage in illicit trading, evading customs fees, etc., also figures among the risks to which the Secretary General of the Council of Europe refers. Therefore, we must work together permanently to balance preserving diplomatic privileges and these

new challenges. Indeed, suppose we are going to protect our system of diplomatic communication in a world that is rapidly changing. In that case, it is important that we at least attempt to tackle these issues and ensure that security for diplomatic Mail remains strong and is constantly updated.

Enforcement Mechanisms and Dispute Resolution

Diplomatic Immunity requires diplomatic objections. A state can protest diplomatic privilege infractions and demand redress. They can write, speak, or summon the envoy to criticize diplomatic missions. While these protests have no legal power, they can draw attention to international standards violations and spur diplomatic conversations or settlements. Diplomatic demonstrations force the offended state to resolve complaints and diplomatic immunity violations (Toshpulatov & Khudayberganova, 2021).

Diplomatic objections fail, and states can sue. International law or local law can provide justice. Diplomatic immunity violations might result in restitution or other measures. Arbitration or international tribunals can settle international disputes, whereas domestic courts can address domestic issues. Legal action to enforce diplomatic Immunity and prosecute violators helps impose it worldwide. One of the notable legal cases is the "Hostage Crisis in Iran" (1980), where hostages were taken and embassies were attacked, which resulted in a global legal case. The Vienna Embassy Siege (1979) is a great example of a case that shows the delicate relationship status that wars can cause (Scott, 2000).

Contemporary Challenges and Emerging Issues

The increased technological equipment enhances diplomatic communication since it makes cyber security more complex. Diplomatic missions are exposed to hackers, espionage, and cyber security breaches due to electronically transferring classified material. Diplomacy has a higher risk of uncontrolled communication because of international communication. Diplomatic communication needs to secure national interest privacy. Countries protect communications of diplomatic posts electronically by making encryption and cyber security measures stronger, as well as regulations. Internet communication technology makes it difficult to communicate diplomatically (Toshpulatov & Khudayberganova, 2021). Diplomatic affairs are changing, and the old diplomatic Immunity is being exposed as more diplomatic privileges exist.

Regarding terrorism, security, and foreign immunity must go hand in hand. Because of terrorists around the world, states have made it illegal to abuse diplomatic credentials. It is hard to catch terrorists who have been abused because they can hide at diplomatic places. Attackers must be punished by the law and state security, and people from other countries must not lose their protection. A full security check should always be possible for everyone; official travel and contact should always be safe. To

fight terrorism, we need more jobs in other countries that can adapt to how terrorists do things. This balance keeps officials fighting abuse even as the threat of terrorism grows.

Conclusion: International relations require diplomatic immunity to address cyberattacks, terrorism, and diplomatic privilege abuse. These ideas from the Vienna Convention on Diplomatic Relations have helped resolve international disputes between nations of various powers. International customary law says that officials can't be charged or jailed in the country they are representing. Treaties and conventions in this area of international law are based on the idea that people should be able to respond to changes more quickly. As international protests get bigger, protesters act in ways that are expected of them.

Terrorist groups are trying to gain political power and see the host country as a defender. Investigations into terrorists can put a strain on even the freest countries. At the Vienna Embassy, a father threatened his son and wife with a gun. In 1979, sixty Americans were taken from the American Embassy in Tehran, but only a few were killed because of careful treatment and investigation.

References

- DiploFoundation . (2013, June 13). Do e-mail and e-documents have diplomatic protection? - Diplo. <https://www.diplomacy.edu/blog/do-e-mail-and-e-documents-have-diplomatic-protection/>
- Duxbury, A. (2017). Intersections between Diplomatic Immunities and the Immunities of International Organizations. In Oxford University Press eBooks. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198795940.003.0017>
- LII. (2019). Diplomatic Immunity. LII / Legal Information Institute. https://www.law.cornell.edu/wex/diplomatic_immunity
- Scott, C. V. (2000). Bound for Glory: The Hostage Crisis as Captivity Narrative in Iran. *International Studies Quarterly*, 44(1), 177–188. <https://www.jstor.org/stable/3013974>
- Stanfill, S. (2021). G.B. Giorgini: Fashion, Florence and Diplomacy, 1950-55. *ZoneModa Journal*, 11(1S), 29–40. <https://doi.org/10.6092/issn.2611-0563/13580>
- Toshpulatov, S., & Khudayberganova, N. (2021, November 10). Diplomatic Immunity under International Law: Legal Regulation and Current Challenges. *Papers.ssrn.com*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3950704
- U s Department of State . (2019). UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE OFFICE OF FOREIGN MISSIONS Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judicial Authorities. https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/07/2018-DipConImm_v5_Web.pdf
- UNTC. (2018). United Nations Treaty Collection. *Treaties.un.org*. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-6&chapter=3

SAMARALI MIKROBIOLOGIK USULLAR

Qoziraximova Nargiza Qodirjonovna

Namangan davlat universiteti Tibbiyot fakulteti Tibbiyot kafedrası o'qituvchisi

Qosimjonov Boburmırzo Tursunpo'lot o'g'li

Namangan davlat unversiteti biotexnologiya fakulteti biologiya yo'lnalishi

Qutbiddinov Abdusalilxo'ja G'ofurjon o'g'li

Namangan Davlat universiteti Tibbiyot fakulteti uslubchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola ilmiy tadqiqotlar va turli sohalarda samarali mikrobiologik usullarning ahamiyatini o'rganadi. Tadqiqot mikroblarning xatti-harakatlarini tushunish, patogenlarni aniqlash va mahsulot xavfsizligini ta'minlashda aniq va ishonchli usullarning ahamiyatini o'rganadi. Maqolada mikrobiologik usullar bo'yicha mavjud adabiyotlar ko'rib chiqiladi, ularning kuchli va cheklovlari tahlil qilinadi va takomillashtirish strategiyalari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Mikrobiologiya, mikrobial usullar, aniqlik, ishonchlilik, patogenlar, mahsulot xavfsizligi.

Mikrobiologiya sog'liqni saqlash va oziq-ovqat xavfsizligidan tortib ekologik monitoringgacha bo'lgan turli sohalarda hal qiluvchi rol o'ynaydi. To'g'ri va ishonchli mikrobiologik usullar mazmunli ma'lumotlarni olish, mahsulotlarning xavfsizligini ta'minlash va mikroorganizmlarning turli ekotizimlardagi rolini tushunish uchun juda muhimdir. Ushbu maqola mikrobiologik usullarning hozirgi holatini baholash, muammolarni aniqlash va ularning samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar berishga qaratilgan.

An'anaviy madaniyatga asoslangan texnikalardan ilg'or molekulyar yondashuvlarga bo'lgan ko'plab mikrobiologik usullar mavjud. Adabiyot tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu usullar mikroorganizmlar haqidagi tushunchamizni sezilarli darajada rivojlantirgan bo'lsa-da, doimiy muammolar mavjud. Vaqt talab qiladigan protokollar, cheklangan sezgirlik va hayotiy, ammo madaniy bo'lmagan organizmlarni aniqlay olmaslik kabi masalalar natijalarning aniqligi va ishonchliligiga to'sqinlik qiladi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun tadqiqotchilar va amaliyotchilar ko'p qirrali yondashuvni qo'llashlari kerak. Polimeraza zanjiri reaksiyasi (PCR) va keyingi avlod ketma-ketligi kabi ilg'or molekulyar texnikani o'z ichiga olgan holda sezgirlikni sezilarli darajada oshirishi va tahlil qilish uchun zarur bo'lgan vaqtni qisqartirishi mumkin. Bundan tashqari, avtomatlashtirish va robototexnika integratsiyasi inson xatolarini minimallashtiradi va protseduralarni standartlashtiradi, turli laboratoriyalarda takrorlanuvchanlikni ta'minlaydi.

Samarali mikrobiologik usullar tibbiyot, oziq-ovqat xavfsizligi, atrof-muhit fanlari va biotexnologiya kabi turli sohalardagi mikroorganizmlarni o'rganish, aniqlash va nazorat qilish uchun juda muhimdir. Bu erda ba'zi keng tarqalgan va samarali mikrobiologik usullar mavjud:

Madaniyat va izolyatsiya:

- Agar plastinka kulturasi: mikroorganizmlar alohida koloniyalarni ajratib olish va o'rganish uchun qattiq agar muhitida kultivatsiya qilinadi.
- Bulyon madaniyati: suspenziyada mikroorganizmlarni etishtirish uchun ishlatiladigan suyuq muhit.

Mikroskopiya:

- Yorug'lik mikroskopi: bo'yalgan yoki bo'yalmagan mikroorganizmlarni kuzatish uchun ko'rinadigan yorug'likdan foydalanadi.
- Elektron mikroskopiya: elektron nurlar yordamida yuqori aniqlikni ta'minlaydi; skanerlovchi elektron mikroskopiya (SEM) va uzatuvchi elektron mikroskopiya (TEM) ni o'z ichiga oladi.

Binoni Texnikasi:

- Gram bo'yash: hujayra devori xususiyatlariga ko'ra bakteriyalarni Gram-musbat va gram-manfiyga ajratadi.
- Kislotali tez bo'yash: mikobakteriyalarni kislotalarning rangsizlanishiga chidamliligiga qarab aniqlaydi.

Molekulyar Texnikalar:

- Polimeraza zanjiri reaksiyasi (PCR): mikroorganizmlarni tahlil qilish, aniqlash va miqdorini aniqlash uchun DNKni kuchaytiradi.
- DNK Sekansirovkasi: DNKdagi nukleotidlar tartibini aniqlaydi, mikroblarni aniqlash va tavsiflashga yordam beradi.

Immunologik Usullar:

- Ferment bilan bog'langan Immunosorbent tahlili (Elishay): namunadagi antijen yoki antikorlarni aniqlaydi va miqdorini aniqlaydi.
- Immunofloresans: ma'lum mikroorganizmlar yoki antijenlarni ko'rish uchun lyuminestsent bo'yoqlardan foydalanadi.

Biokimyoviy Testlar:

- API chiziqlari: mikroorganizmlarni aniqlash uchun bir qator miniatyuralangan biokimyoviy tekshiruvlardan foydalanadi.
- VITEK tizimi: biokimyoviy reaksiyalar asosida mikroblarni identifikatsiyalashning avtomatlashtirilgan tizimi.

Genomik Tahlil:

- Butun genom ketma-ketligi (VGS): aniq aniqlash va tavsiflash uchun organizmning butun genomini har tomonlama tahlil qiladi.

Antimikrobiyal sezuvchanlik testi (AST):

- Disk diffuziya usuli: mikroorganizmlarning antibiotiklarga sezuvchanligini aniqlaydi.

- Bulyon Mikrodilutsiyasi usuli: mikroblarga qarshi vositalarning minimal inhibitiv konsentratsiyasini (MIC) o'lchaydi.

Оқим Sitometriyasi:

- Hujayralarni saralash: mikroblar hujayralarini kattaligi va floresans kabi xususiyatlar qarab ajratadi va ajratadi.

Микробиома Tahlili:

- 16s rRNK Sekvensiyasi: tanlanmadagi mikroblar jamoalarini aniqlaydi va tavsiflaydi.

- Metagenomika: ma'lum muhitdagi mikroorganizmlarning kollektiv genomlarini o'rganadi.

Tegishli usulni tanlash tadqiqotning aniq maqsadlariga, tekshirilayotgan mikroorganizmlar turiga va mavjud resurslarga bog'liq. Bir nechta usullarni birlashtirish ko'pincha mikrobial jamoalar va ularning o'zaro ta'siri haqida kengroq tushuncha beradi.

Munozara bo'limi natijalarni mikrobiologik tadqiqotlarning keng doirasi doirasida kontekstualizatsiya qiladi. U takomillashtirilgan usullarning aholi salomatligi, oziq-ovqat xavfsizligi va atrof-muhit monitoringi nuqtai nazaridan ta'sirini o'rganadi. Bundan tashqari, bo'limda ilg'or texnologiyalarni joriy etish uchun zarur bo'lgan dastlabki sarmoyalar va malakani ta'minlash uchun doimiy o'qitish va o'qitish zarurati kabi potentsial muammolar ko'rib chiqiladi.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, samarali mikrobiologik usullar ilmiy bilimlarni rivojlantirish va mahsulotlar va atrof-muhit xavfsizligini ta'minlash uchun ajralmas hisoblanadi. Ilg'or texnikalarni qabul qilish aniqlik va ishonchlilik nuqtai nazaridan istiqbolli natijalarni beradi. Biroq, doimiy tadqiqotlar, hamkorlik va investitsiyalar qiyinchiliklarni engish va ushbu usullarning keng qo'llanilishini osonlashtirish uchun juda muhimdir.

- Ilg'or mikrobiologik texnikani yanada takomillashtirish va optimallashtirish uchun tadqiqot va ishlanmalarga sarmoya kiriting.

- Ushbu usullarni turli sohalarda qo'llash bo'yicha standartlashtirilgan protokollar va ko'rsatmalarni tuzing.

- Muammolarni hal qilish va ilmiy sohalarda bilim almashish uchun fanlararo hamkorlikni rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, mikrobiologik usullarni doimiy ravishda takomillashtirish yuzaga keladigan muammolarni hal qilish va turli sohalarda mikroorganizmlar haqidagi tushunchamizni rivojlantirish uchun juda muhimdir. Innovatsiya va

hamkorlikni o'z ichiga olgan holda, ilmiy hamjamiyat yanada samarali, ishonchli va samarali mikrobiologik usullarni ishlab chiqishga hissa qo'shishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Microbiological method of enhanced oil recovery / T.N. Nazina, A. Grigoryan, N.M. Shestakova [et al.] // oil and Gas technologies. 2008.–No. 10.– P. 10–16.
2. Yashchenko I.G. / Materials of international scientific-practical conference “Cultural heritage and information technology in the post-Soviet space”. 2011 – P. 10–14.
3. Kosachuk G.P., Izyumchenko D.V., Burakova S.V. // Keep gas science. 2014.– P. 50–58.
4. Bashkirtseva N. Yu. // Herald of The Kazan. technol. UN–TA., 17, 19, 2014.– P. 296–299.
5. Eremin N., Ibatullin R.R., Nazina T.N., Sitnikov A.A. / Biology enhanced oil recovery // Gubkin Russian State University of oil and gas. I.M. Gubkina – M. 2003–125.
6. Youssefi N., Simpson D.R., Duncan K.E. / Applied and Environmental Microbiology. 2007.– P. 1239–1247.
7. New Microbial Method Shows Promise in EOR / G.D. Havemann, B.G. Clement, K.M. Kozicki, T. Meling, J. Beeder, E. Sunde // JPT 2015.– March.– P. 32–35.

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	ЁҒ ВА ЁҒ КИСЛОТАЛАРИНИ ГИДРОГЕНЛАШНИНГ САНОАТ КАТАЛИЗАТОРЛАРИ	3
2	BUXORO JADIDCHILARINING MADANIY-MARIFATI	7
3	AVTOMOBIL KUZOVNI BO'YASH	13
4	METHODOLOGICAL AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGY	16
5	EKOLOGIYA ASOSLARI VA ABIOTIK OMILLAR	19
6	BETON UCHUN ISHLATILADIGAN MATERIALLARNING FIZIKMEKANIK XOSSALARI	22
7	ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИДА ҲУҚУҚИЙ ОНГ ВА ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ	29
8	QARAQALPAQSTANDA OPERA JANRINIŇ RAWAJLANIWI	36
9	O'ZBEKISTON HUDUDIDA TARQALGAN SUDRALIB YURUVCHILARNING AHAMIYATI	41
10	ЗНОРМЫ РАЗГОВОРНОГО СТИЛЯ И КУЛЬТУРА РЕЧИ	44
11	МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA NUTQ KO'NIKMAALARINI RIVOJLANTIRISH	47
12	AGROTIS SEGETUM SCHIFF ZARARKUNANDASI RIVOJLANISHINI BASHORAT QILISH	50
13	CRYPTOCURRENCIES AND THEIR PROBLEMS IN THE FINANCIAL SECTOR	53
14	GAMIFICATION IN EDUCATION: MAKE LEARNING FUN AND EFFECTIVE	57
15	ЧЕГАРАЛАНМАГАН ФЕЪЛЛАР БИЛАН ПЕРФЕКТ ШАКЛНИНГ СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ	61
16	МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA UCHRAYDIGAN YOMON ODATLAR	64
17	O'QUVCHILARNI ADABIY TILGA MOSLASHTIRISH TURLI METODLARDAN FOYDALANISH	66
18	RADIOAKTIV ELEMENTLARNING YEMIRILISH DAVRIDA KIMYOVIY VA FIZIKAVIY JARAYONLARNING SODIR BO'LISHI	70
19	DAVLAT BOSHQARUVIDA QONUNYLIKNI TAMOYILI USTUVOR BO'LGAN KONSTITUTSIYA	73
20	MILLIY QONUNCHILIKDA INSON VA FUQAROLARNING KAFOLATLANGAN HUQUQLARI VA ERKINLIK LARI	77
21	O'ZBEKISTONDA YOSHLARNING SPORTGA BO'LGAN QIZIQISHI	80
22	O'ZBEKISTONDA SUD TIZIMI VA HUQUQ	83
23	TASHKIOTLARDA TARMOQ XAVFSIZLIGI MUAMMOLARI VA HIMOYALASHNING AYRIM JIHLARI	86

24	РАҚАМЛИ АХБОРОТНИНГ КРИМИНАЛИСТИК КЛАССИФИКАЦИЯСИ	91
25	ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА СЛЕНГЛАР	95
26	ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЎЗЛАШМА ҚАТЛАМ ЛЕКСИК БИРЛИКЛАРИ	97
27	MUQOBIL ENERGIYA	100
28	UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMIDA YANGI AVLOD DARSLIKLARINING QO'LLANILISHI	103
29	МОДЕЛИ 4К.	106
30	YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYASIDA INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH MASALALARI	109
31	РОЛЬ ИННОВАЦИЙ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ	113
32	ZONOMIK FRAZEOLOGIZMLARNING OG'ZAKI NUTQ VA TILSHUNOSLIKDAGI O'RNI	118
33	GLOBALLASHUV JARAYONIDA SHAXSNING FUQAROLIK MA'SULIYATI MASALASI	122
34	SAMARALI MIKROBIOLOGIK USULLAR	126
35	SAYLOV TIZIMI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ASOSLARI	130
36	MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI SHAKILLANISHIDA SAYLOV TIZIMINING AHAMIYATI	134
37	STRATEGIC MANAGEMENT OF ORGANIZATIONS	137
38	MAXSULOT SIFATI VA SIFATNI BOSHQARISH SOXASIDAGI MILLIY VA XALQARO MUKOFOTLAR VA ULARNING TAHLILI	140
39	INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS OF THE PROTECTION OF DIPLOMATIC AGENTS	145
40	SAMARALI MIKROBIOLOGIK USULLAR	152

***Напоминание!** — Образование наука и инновационные идеи в мире || Авторы несут персональную ответственность за правильность цифр и данных в статьях и планах занятий, включенных в мировой научно-методический журнал, и за правильность приведенных цитат.*

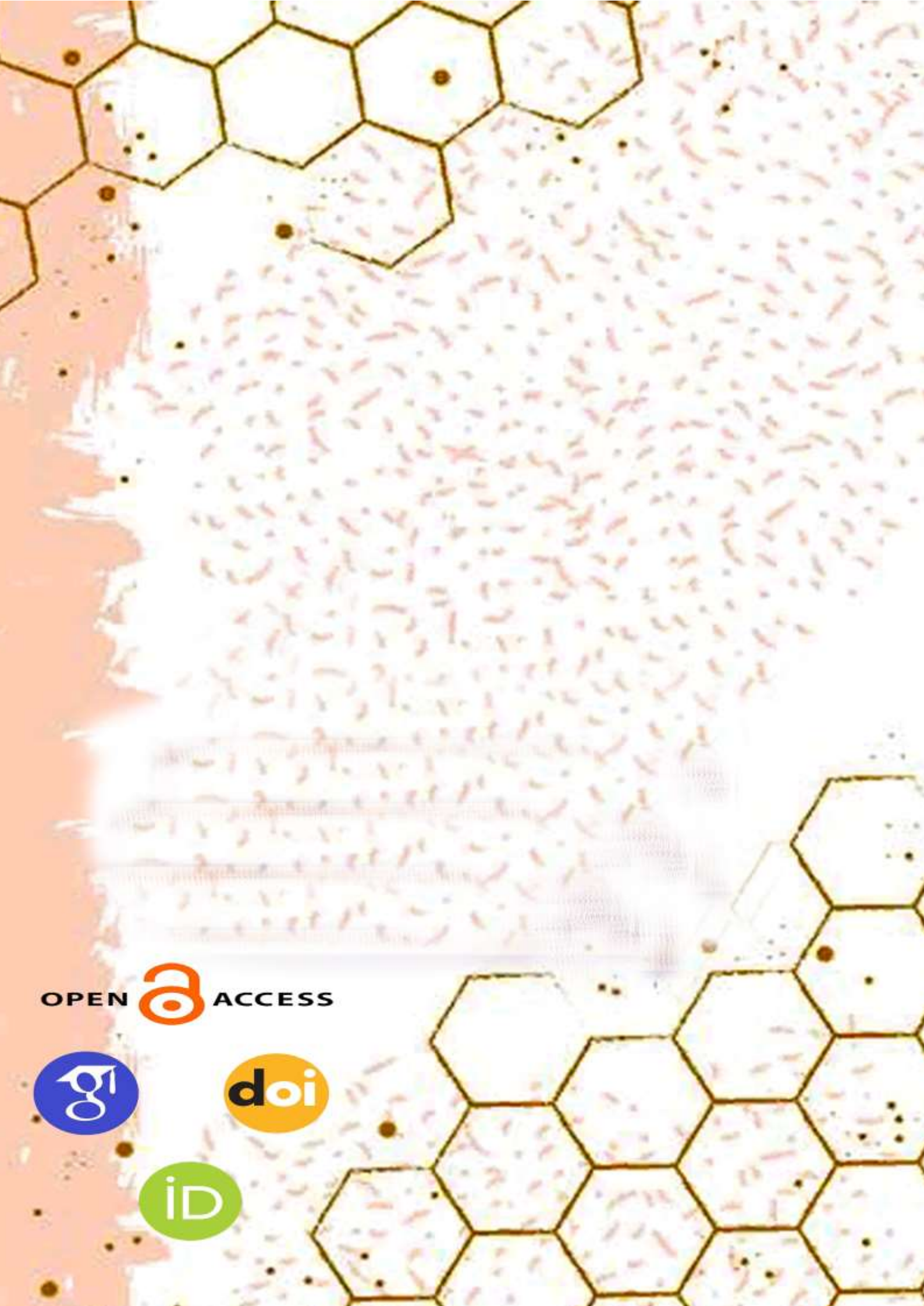
**Главный редактор:
Семёнов Владимир Львович**

**Помощник редактора:
Абдурахманов Бобуржон**

**Подготовитель к публикации:
Халиков Тохирджон Шавкатжонович**

— Образование наука и инновационные идеи в мире всемирный научно-методический журнал, 2023-г.

OPEN ACCESS

